

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KAMU YARARI ODAKLI SİYASETİN KENTSEL
MEKÂNI DÜZENLEME PRATİKLERİ:
ANKARA VE ESKİŞEHİR ÖRNEKLERİ**

Burçin HEPGÜZEL

**Kasım, 2011
İZMİR**

**KAMU YARARI ODAKLI SİYASETİN KENTSEL
MEKÂNI DÜZENLEME PRATİKLERİ:
ANKARA VE ESKİŞEHİR ÖRNEKLERİ**

**Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Kentsel Tasarım Bölümü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı**

Burçin HEPGÜZEL

**Kasım, 2011
İZMİR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

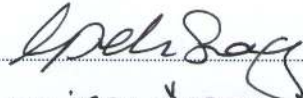
BURÇİN HEPGÜZEL, tarafından PROF. DR. A. EMEL GÖKSU yönetiminde hazırlanan “KAMU YARARI ODAKLI SİYASETİN KENTSEL MEKÂNI DÜZENLEME PRATİKLERİ: ANKARA VE ESKİŞEHİR ÖRNEKLERİ” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. A. Emel GÖKSU

Yönetici

YRD. DOÇ. DR. HÜSEYİN KIZILTOSUN

Jüri Üyesi

DOÇ. DR. İPEK ÖZBEĞ SONMEZ

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Mustafa SABUNCU
Müdür
Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

“Kamu Yararı Odaklı Siyasetin Kentsel Mekânı Düzenleme Pratikleri: Ankara ve Eskişehir Örnekleri” başlıklı yüksek lisans tez çalışmamda beni yönlendiren ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, en zor anlarımda yanımda olan ve lisans hayatımın başlangıcından itibaren mesleki anlamda örnek aldığım değerli hocam, tez danışmanım Sayın Prof. Dr. A. Emel Göksu’ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nde göreve başladığımdan bu yana benden yardımlarını ve tecrübelerini esirgemeyen, başta bölüm başkanım Sayın Prof. Dr. Sezai Göksu olmak üzere tüm bölüm öğretim elemanlarına teşekkür ederim.

Son olarak tüm çalışmalarım boyunca göstermiş oldukları sabır, destek ve yardımlarından dolayı, sevgili annem Serpil Hepgüzel’e, canım ağabeyim Burak Hepgüzel’e ve üzerimden dualarını eksik etmeyen tüm akraba ve dostlarıma teşekkür ve şükranlarımı sunarım.

Burçin HEPGÜZEL

KAMU YARARI ODAKLI SİYASETİN KENTSEL MEKÂNI DÜZENLEME PRATİKLERİ: ANKARA VE ESKİŞEHİR ÖRNEKLERİ

ÖZ

Temel olarak çalışma; belli sürelerle iş başına gelmiş ve kamu gücünü elinde bulunduran siyasilerin giriştikleri kentsel ölçekte kentsel tasarım uygulamalarındaki kamu yararı ölçütünün, hizmet etkinliğinin, tasarım ve uygulama sürecinin, oluşan toplam faydanın toplumsal olma düzeyinin, Ankara ve Eskişehir Büyükşehir Belediyeleri'nin tarihsel nitelikli alanlar ve kentsel rekreasyon alanlarına ilişkin kentsel tasarım uygulamaları üzerinden sorgulanmasını amaçlamaktadır.

Son yıllarda her alanda olduğu gibi kentler de, küreselleşme, neoliberal politikalar ve postmodernizm olgusu çerçevesinde yeni biçimler kazanmaktadır. Bu süreç içerisinde kentsel tasarım projeleri, kentlerin biçimlenmesinde özellikle yerel yönetimlerin son dönem politikalarında önemli bir araç olarak kullanılır hale gelmiştir. Tıpkı planlama alanında olduğu gibi planlamanın bütünüleyici bir uzantısı olan kentsel tasarım da her ne biçimde gerçekleşirse gerçekleşsin kamu yararına hizmet eden bir konumda olmalıdır.

Bu anlamda çalışma konusu olarak, Ankara ve Eskişehir Büyükşehir Belediyeleri'nin son dönemde uygulamış olduğu kentsel tasarım ölçekli çalışmaları değerlendirilmek üzere seçilmiştir. Seçilen örnek alanlarda kamu yararı ölçütünün değişen siyasi ideolojilerle nasıl şekillendiğini belirlemek hedeflenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kentsel tasarım, kentsel siyaset, kamu yararı, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarihsel nitelikli alanlar, kent parkları, tematik parklar.

PUBLIC WELFARE ORIENTED POLITICS ON URBAN SPACE DESIGNING PRACTICES: CASE STUDY ON ANKARA AND ESKİŞEHİR

ABSTRACT

Political authorities who were in charge for a certain period of time holding the public power in their hands attempted urban design practices. The main purpose of this study is to question the urban welfare criteria, service facilities, design and practice process, the extend of the social degree of the gross welfare in the urban design practices implemented by The Greater Cities of Ankara and Eskişehir Municipals in the historical and urban recreational sites.

In recent years, cities have been reshaped in the frame of globalization, neoliberal politics and post-modernism. In the reshaping of the cities, urban design procects have become an important means being used in the late period politics of the local authorities. Just like in the field of planning, urban design, the complimentary extension of the planning, has to be in a position of serving the public welfare.

In this study, urban design practices recently implemented by The Greater Cities of Ankara and Eskişehir Municipals were chosen to be evaluated. It was aint to determine how public welfare criteria was shaped with the changes in Political ideologies.

Keywords: Urban design, urban politics, public welfare, metropolitan municipality of Ankara, metropolitan municipality of Eskişehir, field with historical characters, city parks, theme parks.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ SINAVI SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
BİRİNCİ BÖLÜM - GİRİŞ.....	1
1.1 Amaç	1
1.2 Kapsam.....	3
1.3 Yöntem	5
İKİNCİ BÖLÜM – KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1 Kamu Yararı Kavramı	7
2.1.1 Kamu Yararı Kavramına Genel Bakış.....	7
2.1.2 Kamu Yararı Kavramının Önemi	8
2.1.3 Kamu Yararı Kavramının Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması	9
2.1.4 Hukuki Açıdan Kamu Yararı Kavramı.....	10
2.1.5 Siyasal Açıdan Kamu Yararı Kavramı	11
2.1.6 Şehir Planlama Açısından Kamu Yararı Kavramı.....	13
2.2 Kentsel Siyaset Kavramı ve Türkiye’de Kentsel Siyasetin Değişim Süreçleri.....	16
2.2.1 Kentsel Siyaset Kavramı.....	16
2.2.2 Türkiye’de Kentsel Siyasetin Değişim Süreçleri.....	17
2.2.2.1 1923–1945 Dönemi.....	18
2.2.2.2 1945–1960 Dönemi.....	19
2.2.2.3 1960–1980 Dönemi.....	19
2.2.2.4 1980 Sonrası Dönem.....	20
2.3 Kentsel Tasarım.....	24
2.3.1 Modernizm Öncesi Dönemde Kentsel Tasarım Kavramı.....	25
2.3.2 Modernist Dönemde Kentsel Tasarım Kavramı	26
2.3.3 Postmodern Durum ve Kentsel Tasarım Kavramı.....	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM – ÇALIŞMA ALANLARININ TAŞIDIKLARI FONKSİYONLARA İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER 34

3.1 Tarihsel Nitelikli Alanlar.....	34
3.1.1 Dünyada Tarihi Çevre Koruma Düşüncesinin Gelişimi.....	35
3.1.2 Türkiye’de Tarihi Çevre Koruma Olgusunun Gelişimi.....	39
3.1.3 Tarihsel Nitelikli Alanlara İlişkin Koruma Kriterleri.....	45
3.2 Kent Parkları.....	50
3.2.1 Kent Parklarının Temel Özellikleri	50
3.2.2 Kent Parkların İşlevleri.....	53
3.3.3 Kent Parkları Tasarım Kriterleri.....	55
3.3 Tematik Parklar	58
3.3.1 Tematik Parklar ve Temel Özellikleri	59
3.3.2 Tematik Parkların İşlevleri	62
3.3.3 Tematik Parkların Tasarım Kriterleri	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM – ÖRNEK ALAN ÇALIŞMALARI 70

4.1 Örnek Olarak Çalışılacak Olan Kentlere İlişkin Planlama Süreci	70
4.1.1 Ankara Üst Ölçekli Planlama Süreci	70
4.1.2 Eskişehir Üst Ölçekli Planlama Süreci	75
4.2 Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin Tarihsel Nitelikli Alanlara İlişkin Çalışmaları	78
4.2.1 Çalışma Alanının Kent İçerisindeki Konumu ve Tarihsel Gelişimi.....	78
4.2.2 Tescil ve sit Alanı Durumu.....	81
4.2.3 Çalışma Alanına İlişkin Planlama Süreci	82
4.2.3.1 Alt Ölçekli Planlama Süreci.....	82
4.2.3.2 Kentsel Tasarım Ölçeğindeki Projeler	89
4.3 Eskişehir Büyükşehir Belediyesi’nin Tarihsel Nitelikli Alanlara İlişkin Çalışmaları	89
4.3.1 Çalışma Alanının Kent İçerisindeki Konumu ve Tarihsel Gelişimi.....	90
4.3.2 Tescil ve Sit Alanı Durumu	91
4.3.3 Çalışma Alanına İlişkin Planlama Süreci	92

4.3.3.1 Alt Ölçekli Planlama Süreci.....	92
4.3.3.2 Kentsel Tasarım Ölçeğindeki Projeler	92
4.4 Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin Kent Parklara İlişkin Çalışmaları.....	98
4.4.1 Çalışma Alanının Kent İçerisindeki Konumu.....	98
4.4.2.1 Alt ölçekli Planlama Süreci	99
4.4.2.2 Kentsel Tasarım Ölçeğindeki Projeler	100
4.5 Eskişehir Büyükşehir Belediyesi’nin Kent Parklara İlişkin Çalışmaları.....	105
4.5.1 Çalışma Alanının Kent İçerisindeki Konumu.....	105
4.5.2 Çalışma Alanına İlişkin Planlama Süreci	106
4.5.2.1 Alt Ölçekli Planlama Süreci.....	106
4.5.2.2 Kentsel Tasarım Ölçeğindeki Projeler	107
4.6 Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin Tematik Parklara İlişkin Çalışmaları	109
4.6.1 Çalışma Alanının Kent İçerisindeki Konumu.....	110
4.6.2 Çalışma Alanına İlişkin Planlama Süreci	110
4.6.2.1 Alt Ölçekli Planlama Süreci.....	110
4.6.2.2 Kentsel Tasarım Ölçeğindeki Projeler	110
4.7 Eskişehir Büyükşehir Belediyesi’nin Tematik Parklara İlişkin Çalışmaları .	115
4.7.1 Çalışma Alanının Kent İçerisindeki Konumu.....	115
4.7.2 Çalışma Alanına İlişkin Planlama Süreci	116
4.7.2.1 Alt Ölçekli Planlama Süreci.....	116
4.7.2.2 Kentsel Tasarım Ölçeğindeki Projeler	116
BEŞİNCİ BÖLÜM – GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR.....	120
KAYNAKLAR	130

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Kentsel tasarım, her ne kadar siyasetten uzak teknik bir uygulama alanı gibi gözüксе de temelinde kamuya hizmet eden iki kavramın birbirinden bağımsız düşünülmesi olanaksızdır.

Siyaset kavramı yerel yönetimler aracılığıyla kente ve mekâna sirayet etmekte, kentsel tasarım ise yerel yönetimler eliyle oluşturulan politikalar yoluyla çeşitli biçimlerde kentsel mekânda vücut bulmaktadır. Dolayısıyla her iki kavram da kamuya yani “insan”a hizmet etmektedir.

1.1 Amaç

Bu çalışmada amaç; belli sürelerle iş başına gelmiş ve kamu gücünü elinde bulunduran siyasilerin giriştikleri kentsel ölçekli kentsel tasarım uygulamalarındaki kamu yararı ölçütünün, hizmet etkinliğinin, tasarım ve uygulama sürecinin, oluşan toplam faydanın toplumsal olma düzeyinin, Ankara ve Eskişehir Büyükşehir Belediyeleri’nin tarihsel nitelikli alanlar ve kentsel rekreasyon alanlarına ilişkin kentsel tasarım uygulamaları üzerinden sorgulanmasıdır.

Kentsel tasarım, siyasi otoritenin kentte siyaset yapma biçimi olarak kullandığı ve politikalarını gerçekleştirmek adına kamusal mekâna biçim vermedeki en etkili araçlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın amacı doğrultusunda, bu uygulama aracının, farklı siyasi görüşlere sahip yerel otoriteler tarafından algılanış ve kullanım biçimlerini irdelemek hedeflenmiştir.

Bu kapsamda kendisini sosyal adaleti ve eşitliği önemseyen demokratik sol bir parti olarak niteleyen Demokratik Sol Parti (DSP)’yi temsil eden Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen başkanlığındaki Eskişehir Büyükşehir Belediyesi ve siyasi yelpazedeki yerlerini muhafazakâr demokrat olarak tanımlayan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)’yi temsil eden İbrahim Melih Gökçek başkanlığındaki Ankara Büyükşehir

Belediyesi'nin kentsel tasarım ölçeğindeki uygulamaları tez konusunun temelini oluşturacak karşılaştırmalı çalışma alanlarının seçiminde altlık oluşturmuştur.

Bu belediyelerin hayata geçirdiği kentsel tasarım uygulamalarının seçilmesindeki ilk neden her iki belediyenin de farklı siyasi eğilimlere sahip olan liderler tarafından yönetiliyor olmaları; ikinci neden ise İbrahim Melih Gökçek'in 1994 seçimlerinden bu yana Yılmaz Büyükerşen'in ise 1999 seçimlerinden bu yana ara vermeden bu illerin Büyükşehir Belediyeleri'nde Belediye Başkanlığı görevinde bulunmalarıdır. Her iki siyaset adamının da uzun yıllardır bu illerde Büyükşehir Belediye Başkanlığı görevini üstlenmiş olmaları, kente dair stratejilerinin planlama ve uygulama aşamalarının ve bu uygulamaların yansımalarının görülmesi açısından belirleyici bir faktör olmuştur.

Bu doğrultuda, çalışma kapsamını oluşturan alanların seçimine yönelik kentsel tasarım projeleri uygulamalarının kentlerde iki şekilde şekillendiğinden hareketle tespitler yapılmıştır.

Bunlardan birincisi, mevcut dokudaki aksaklıkların giderilmesi suretiyle yaşam kalitesinin yükseltilmesi amacını taşıyan kentsel tasarım çalışmalarıdır. İkincisi ise, yeni kentsel mekânlar yaratmak yoluyla yaşam kalitesinin yükseltilmesine ilişkin yapılan kentsel tasarım çalışmalarıdır. Bu bağlamda, bu çalışmada farklı siyasi görüşlere sahip iki belediyenin, her iki anlamda da kentsel tasarımı kullanma biçimini gözlemlemek amacıyla kent içerisindeki bazı uygulamaları esas alınmıştır.

Kentsel mekânda, mevcut dokuya yönelik yapılacak olan müdahalelerin belki de en önemlisi kentin kültürünü, kimliğini ve tarihini simgeleyen tarihsel nitelikli alanlara ilişkin geliştirilen müdahalelerdir. Bu çerçevede yerel düzeyde politikacıların tarihi kent parçalarını korumaya yönelik geliştirdiği politikalar, bu alanları yeniden biçimlendirme çabası ve bu çabanın temelde hangi odaklara hizmet ettiğinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla her iki kentte de kentin ilk yerleşim merkezi olma özelliği ile birlikte kentsel sit alanı niteliği taşıyan alanlar olan Samanpazarı ve Odunpazarı semtleri incelenmek üzere belirlenmiştir.

Yeni kentsel mekânlar yaratmak yoluyla yaşam kalitesinin yükseltilmesine ilişkin yapılan kentsel tasarım çalışmaları ise kentlerde pek çok şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu çalışma kapsamında rekreasyon amaçlı kamusal alanlara ilişkin kentsel tasarım uygulamaları göz önünde bulundurulacaktır. Bu anlamda ilk olarak tamamen kamu yararı gözetilerek gerçekleştirilmiş olması beklenen Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin bir uygulaması olan Göksu Gölet Parkı ile Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin bir uygulaması olan Eskişehir Kent Park örnekleri çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Bu alanların belirlenmesindeki önemli bir faktör her iki alanın da kentin bütününe hizmet eden kamusal rekreasyon alanları olmalarıdır.

İkinci olarak ise rekreasyon amaçlı kentsel tasarım uygulamaları arasında daha çok kentsel imaj yaratma odaklı gerçekleştirilen tematik parklara örnek olarak Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin bir uygulaması olan Harikalar Diyarı Parkı ve Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin bir uygulaması olan Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı çalışma alanı olarak belirlenmiştir.

1.2 Kapsam

Yukarıda tarif edilen amaca yönelik olarak Ankara ve Eskişehir Büyükşehir Belediyeleri'nin kentsel tasarım ölçeğindeki uygulamalarının incelendiği bu çalışmada, araştırma toplam beş bölümden oluşmaktadır.

Araştırmanın “Giriş” başlıklı birinci bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi açıklanmaktadır.

İkinci bölümde tez konusu odağında yer alan kamu yararı, kentsel siyaset ve kentsel tasarım kavramları üzerine bazı açılımlar ele alınmaktadır. Bu çerçevede öncelikle kamu yararı kavramının tanımına ilişkin açıklamalarda bulunulmakta, kamu yararı kavramının öneminden kısaca bahsedilmekte ve pek çok disiplinin odağında yer alan kavramın tanımı üzerinde bir mutabakata varılamamış olması dolayısıyla benzer kavramlarla sıklıkla karıştırıldığı üzerinde durulmakta ve bu

benzer kavramlarla arasında bir karşılaştırma yapılmakta; siyaset, hukuk ve şehir planlama disiplinleri açısından kamu yararı kavramının önemi ve anlamı üzerine genel bir çerçeve çizilmektedir.

Daha sonra kentsel siyaset kavramına ilişkin bir tanımlama yapılmakta ve Türkiye’de kentsel siyasetin değişim süreçleri dönemler itibariyle incelenmektedir.

İkinci bölümde son olarak, kentsel tasarım kavramı üzerinde durulmuş, kavramın modern öncesi dönemdeki anlam ve öneminden bahsedildikten sonra modernizm ve modern sonrası ekseninde taşıdığı anlam ve önem ortaya konmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde çalışma alanı olarak belirlenen kentsel mekânların taşıdığı fonksiyonların temel özelliklerine ilişkin açıklamalarda bulunulmuş, bu bağlamda tarihsel nitelikli alanlara ilişkin olarak, Dünya’da ve Türkiye’de tarihi çevre koruma olgusunun gelişiminden bahsedilmiş ve bu alanlara ilişkin çeşitli kaynaklarca belirlenmiş olan koruma kriterleri sunulmuştur. Kent Parkları ve Tematik Parklara ilişkin olarak ise bu fonksiyonların temel özellikleri, taşıdığı işlevler ve tasarım kriterleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde ise Ankara ve Eskişehir kentlerinin planlama öyküsü kısaca anlatılmış ve plan süreçleri içerisinde çalışma alanlarına dair geliştirilen kararlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra her çalışma alanına ait alt ölçekli planlama süreçleri incelenmiş ve alanlara ilişkin hazırlanan kentsel tasarım projeleri tasarım aşamasından uygulama safhasına kadar detaylandırılmıştır.

Sonuç ve değerlendirme kısmından oluşan beşinci ve son bölümde, ikinci bölümde açıklanan kavramlar çerçevesinde belirlenen çalışma alanlarına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

1.3 Yöntem

Çalışmada yerel ölçekteki yönetim siyasetinin mekâna yansıma araçlarından biri olarak kentsel tasarım uygulamalarının, içerdiği kamu yararının tartışılabilmesi amacıyla farklı siyasi ideolojilere mensup yöneticilere sahip olan Ankara ve Eskişehir Büyükşehir Belediyeleri'nin son on yıl içerisinde uygulamaya koydukları kentsel tasarım ölçeğindeki örneklerin seçilerek incelenmesi hedeflenmiştir.

Çalışmada temel olarak üç araştırma kaynağı kullanılmıştır. İlki, çalışmanın temelini oluşturan kavramsal çerçevenin çizilmesine yönelik araştırmalardır.

Bu kapsamda konunun teorik kısmı ile ilgili olarak yapılan literatür taramasında çalışma konusu ile benzerlik gösteren ya da çalışmanın gelişimi açısından önem taşıyan araştırmalar incelenmiştir. YÖK Ulusal Tez Arşivi'nde bulunan yüksek lisans ve doktora tezleri, üniversite kütüphanelerinde yer alan kitaplar ve makaleler ile üniversitenin e-abone olduğu ve internet üzerinden ulaşılan kitap ve makaleler, literatür taramasında kullanılan kaynakları oluşturmaktadır.

Çalışmada kullanılan ikinci araştırma kaynağı, kentsel siyasetin, kentsel mekânda hedeflediği kamu yararının tartışılmasına olanak verecek kentsel tasarım örneklerine ilişkin verilerin derlenmesini içermektedir.

Bu anlamda, alana ilişkin verileri oluşturmak amacıyla bir önceki araştırma kaynağında belirtilen literatür taramalarının yapılmış olmasının yanı sıra seçilen alanların bağlı bulunduğu ilçe belediyeleri ile Büyükşehir Belediyeleri'nden elde edilen belge ve dokümanlar, arazi çalışmaları, yerel ve ulusal gazete haberleri, mevzuata ilişkin resmi gazete taramaları ile internet araştırmaları ve Sayın Prof. Dr. Emel Göksu'nun kişisel arşivinden yararlanılmıştır.

Çalışmanın oluşturulmasında kullanılan üçüncü ve son araştırma kaynağı ise, Ankara ve Eskişehir kentlerinden seçilen üçer örnek alanın, karşılıklarını bulduğu

alanlar ile karşılaştırmalı biçimde tezin teorik çerçevesini oluşturan kısmı özelinde değerlendirilmesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Kamu Yararı Kavramı

Kamu yararı kavramı hukuksal bir terim olmakla birlikte kamu yönetimi, siyaset, şehir planlama, sosyoloji, felsefe ve ahlak alanlarına giren bir terim olması dolayısıyla tanımlanması oldukça güç bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramın, üzerinde uzlaşılmış kesin bir tanımının bulunmayışı ve birbirinden farklı disiplinler açısından büyük önem taşıyan bir kavram oluşu da bu konuda tartışmaya son derece elverişli bir zemin oluşturmaktadır.

2.1.1 Kamu Yararı Kavramına Genel Bakış

Geçmişten günümüze kadar gelen pek çok yasada kamu yararı kavramından bahsedilmiş olmasına rağmen tanıma ilişkin bir saptama yapılmamış olması bilim adamları, yargı organları, yazarlar ve düşünürler arasında oldukça farklı görüşlerin ve çok çeşitli “kamu yararı” tariflerinin oluşmasına neden olmuştur.

Büyük Türkçe Sözlüğü’ne bakıldığında, kamu yararı kavramı için; “kamu kuruluşlarının elinde bulunan yetkilerin ve kaynakların halkın iyiliği için kullanılmasını belirleyen tüzel koşul, iyelik hakkının sınırının belirtilmesinde kullanılan ve bu hakkın özüne dokunulmamasını güvenceye bağlayan yasal ölçüdür” (TDK, 2010) demektedir.

Tekeli (1988)’ye göre, “kamu yararı, temelde kişiye ilişkin değil; bu kişilerin bir arada yaşayarak oluşturdukları toplumun varlığını sürdürmesine ilişkin çıkardır”. Bunun yanında Tekeli, kamu yararının, ideolojilerle ve ideoloji ile yüklenmiş ahlakla yüklü olduğunu söyleyerek kavramın felsefi bir unsur taşıdığını ve toplumun ahlak anlayışına göre şekillenip değişkenlik gösterebileceğini vurgulamış ve kamu yararının ancak bu yapısıyla kişi haklarını sınırlama gücü kazanabileceğini savunmuştur.

Bilge Umar (1971) ise Türk Kalkınma Hukuku Eserinde, “kamu yararı, kesinlikle tayini için değişmez bir ölçü bulunmasına imkan olmayan, değişmez ve daima geçerli bir tarifi verilemeyen bir kavramdır. Şartlara göre değişebilir. Önce kanun koyucu takdir eder. Bu kamu yararı telakkisinin yerinde olup olmadığını kesinlikle tayin ve takdir edecek olan Anayasa mahkemesi’dir” demektedir (Hasgür,1997). Bilge Umar burada İlhan Tekeli’nin görüşünü destekler nitelikte bir tanımlama yapmakta ve kamu yararı kavramının koşullara göre değişkenlik gösterebileceğini vurgulamaktadır. Bunun yanında her ne kadar değişkenlik gösteriyor olsa da, “kamu yararı” kavramının bağımsız bir kavram olmadığına, yasal ve kurumsal bir yapılanmanın çatısı altında şekillenmek durumunda olduğuna vurgu yapılmaktadır (Bal, 2004).

2.1.2 Kamu Yararı Kavramının Önemi

Kamu yararı, barışçıl bir toplum düzeninin korunması, insan onuruna yaraşır bir yaşamın sağlanması, eğitim ve kültürün geliştirilmesi, çevrenin korunması, ekonomik ve sosyal fırsat eşitliğinin güvence altında tutulması ve benzeri toplumsal değerleri içermesi bakımından önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Azrak, 2002). Fakat kamu yararı kavramı konusunda yıllardan beri süregelen tartışmaların kesin bir sonuca ulaşamamış olması bu konunun önemi hakkında da çeşitli şüpheler doğurmuştur.

Hatta Charles Lindblom ve Robert Dahl gibi bazı siyaset bilimcileri bu terimin ciddi bir anlamı olup olmadığı konusunda şüphe duyduklarını belirtmişlerdir. Monique-Ronald Weyl gibi kimileri ise, kamu yararı kavramını efsane olarak nitelemişlerdir. Bununla birlikte Daniel Bell ve Irving Kristal gibi sosyal bilimciler, “bu idealin kılavuzluk etmediği bir toplumun düşünölemeyeceği” görüşünü ileri sürmüşlerdir. Gerhard Colm da, “politikacıların, devlet adamlarının, yargıçların ve hükümetlerin politikalarını saptamaktan sorumlu olan kişilerin, bu kavrama her zaman başvurmak zorunda olduklarının” belirterek aynı görüşe katılmıştır (Keleş, 1993).

2.1.3 Kamu Yararı Kavramının Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması

Kamu yararı kavramı yanında “toplum yararı”, “ortak iyilik” , “toplumsal refah/esenlik”, “genel yarar” gibi çoğu birbiri yerine kullanılan çeşitli kavramlar bulunmaktadır (Hasgür, 1997).

Kamu yararı kavramının benzer kavramlarla karşılaştırılması konusunda literatürde yoğunlaşan özellikle iki görüş bulunmaktadır.

Bunlardan biri kamu yararı ile toplum yararı kavramlarının birbirinden farklı anlamlar taşıyan terimler olduğu düşüncesidir. Bu yönde bir görüşe sahip olan Doğanay (1974)’a göre,

“Kamu yararı, kurulu düzenin korunmasındaki çıkardır. Kurulu düzen özel mülkiyete dayanıyorsa, bu takdirde “kamu yararı”, özel mülkiyetin korunmasındaki çıkar anlamına gelir. Böylece de kamu yararı, bireyin çıkarı ile özdeşleşir. Toplum yararı ise kurulu düzenin niteliğidir. Ülkede yaşayan tüm insanların ortak çıkarlarını ifade eder.”

Kamu yararı kavramının benzer kavramlarla karşılaştırılması konusunda yoğunlaşan ikinci görüş ise kamu yararı kavramının geniş ve dar olmak üzere iki anlamının olduğu yönündedir. “Genel kamu yararı” ve “özel kamu yararı” olarak da karşımıza çıkabilen bu ayrım; tüm toplumu ilgilendiren kamu yararının genel kamu yararı olmasına karşılık, belli bir sosyal grubun ortak yararı, ya da bölgede yaşayanların ortak yararı özel kamu yararı sayılmaktadır (Azrak, 2002).

Keleş (1993), ise kamu yararını, çeşitli bireysel yararlar arasında hakemlik görevi yüklenmiş bir ilke olarak tanımlamıştır. Keleş’e göre bu hakemlikte iki tür ölçüt kullanılır. Kamu yararı, bazen en “kalabalık grubun yararı” anlamına gelir. Bazen de, kamu yararı, nitel olarak tanımlanır. Sayı bakımından az olmalarına karşın, alınan kararın yüksek bir değer taşıması, bu eyleme kamu yararı niteliği vermektedir. Kamu

yararının nitel anlamı da, zaman içinde ülkeden ülkeye ve rejimden rejime farklı içerikler kazanır.

Gerçekte sözü geçen kavramlar arasında kesin çizgiler belirlemek oldukça zor ve gerçekçi görülmemekle birlikte bütün bu kavramların ortak noktası, tümünün “bireysel çıkar”dan farklı, onun üstünde veya dışında bir yarar/çıkar ifade etmesidir. Dolayısıyla gerçek ayırım, kamu yararı ile toplum yararı arasında değil, kamu yararı ile bireysel çıkar arasındadır (Külekçi ve diğerleri, 2006).

2.1.4 Hukuki Açıdan Kamu Yararı Kavramı

Hasgür (1997)’e göre hukuki yönden kamu yararı, kamuya yararlı hizmet görmek için var olan kamu kurum ve kuruluşlarının üstlendikleri kamu hizmetini yürütürken ferdi (veya fertleri) değil, fertlerin içinde yer aldıkları toplumu ya da toplumun bir kesimini dikkate alma, toplumsal çıkarla kişisel çıkar çatışıyorsa toplumsal çıkarı objektif davranış içinde tercih etme zorunluluğudur.

Anayasamızda “kamu yararı” başlığı altında ayrı bir düzenleme mevcuttur. Bu başlık altında “kıyılardan yararlanma”, “toprak mülkiyeti”, “kamulaştırma”, “devletleştirme ve özelleştirme” gibi maddeler yer almaktadır.

Anayasa’nın 35. maddesinde ise “mülkiyet hakkına, kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlama getirilebileceği” ve “mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz” hükümleri ile sosyal devlet olmanın gerekleri belirtilmektedir (Tokuçoğlu, 1997).

1982 tarihli Anayasa’nın “Planlama” üst başlıklı 166. maddesinin ikinci fıkrasında, “planda...toplum yararı...hedef alınır.” Ormanların korunması ve geliştirilmesi üst başlıklı 169. maddesinin ikinci fıkrasında “Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.” ifadeleri yer almaktadır (Keleş, 1993).

Görüldüğü üzere Anayasa’da pek çok kısımda kamu yararından bahsedilmekte ancak kavrama ilişkin net bir tanımlama yapılmamaktadır. Bunun yanı sıra anayasada “toplum yararı”nın da yer alıyor oluşu kamu yararı ve toplum yararı kavramları arasında anlamsal bir farklılık olduğu görüşünü güçlendirmektedir.

Bunun dışında Türk hukuk sisteminde diğer bazı yasalarda da kamu yararından bahsedilmektedir.

Örneğin, Kamulaştırma Kanunu’nun 3. maddesi, “idareler, kanunlarla yapmakla yükümlü bulundukları kamu hizmetlerinin veya teşebbüslerinin yürütülmesi için, gerekli olan taşınmaz malları, kaynakları, bedellerini nakden ve peşin olarak ödemek suretiyle kamulaştırma yapabilirler” demek suretiyle kamu yararı ile kamu hizmetinin ilişkisini ortaya koymuş, aynı zamanda kamu yararı kavramının sınırlarını da çizmeye çalışmıştır (Hasgür, 1997).

Bunun yanında, Kamulaştırma Kanunu’nun 6. maddesinin son fıkrasında ifade edilen “onaylı imar planına veya ilgili bakanlıklarca onaylı özel plan ve projesine göre yapılacak hizmetler için ayrıca kamu yararı kararı alınmasına ve onaylanmasına gerek yoktur” denilmektedir.

2.1.5 Siyasal Açıdan Kamu Yararı Kavramı

Yasama ve yürütme erkinin seçimle belli dönemler için iş başına gelmesi, yasalardaki ve uygulamalardaki kamu yararı ölçütünü siyasallaştırmaktadır (Külekçi ve diğerleri, 2006). Bu bakımdan, siyasal ve ideolojik anlamda kamu yararı, anayasaların dayandığı siyasal ve toplumsal ilkelerle ilgili bir içerik kazanmaktadır (Keleş, 1993). Tekeli (1988)’ye göre, bir toplumdaki kamu yararı kavramının içeriğinin nasıl oluşacağı, başka bir deyişle; nasıl somutluk kazanacağı konusunda, ilk söylenebilecek; bunun, siyasal süreç içinde belirleneceğidir. Bu içeriğin oluşturulabilmesi ise o ülkenin nasıl bir siyasi ve sosyal süreç içerisinde olduğuyla doğrudan ilintilidir.

Balcı (2006)'ya göre; ülkede liberal bir düzen geçerli ise, idarenin görev ve faaliyetleri, esas itibariyle toplumun dış ve iç güvenliğinin korunması ve sağlanmasından ibarettir. Zira liberalizm kamu yararının, bireylerin ve toplulukların serbest rekabet içinde yürüttükleri faaliyetleri ile gerçekleşeceğine inanır. Bu nedenle liberal devlet, bireylerin ve toplulukların faaliyetlerinin toplumun dış ve iç güvenliğini sarsmaması için önlemler almakla yetinir. Buna karşılık sosyalizm, kamu yararının bireylerin ve topluluklarının faaliyetleri ile değil fakat bizzat devletin üstlenip yürüteceği hizmet ve faaliyetlerle gerçekleşebileceği düşüncesine dayandığından, sosyalist bir devlet idaresinin görevleri toplumsal yaşamın her anına ve yönüne yapılan sayısız müdahalelerden oluşur. Liberal devlet ile sosyalist devletin oluşturduğu iki aşırı uç arasında ise sosyal devlet yer alır. Sosyal devlet de, tıpkı liberalizm gibi, bireylerin ve topluluklarının serbest rekabet içinde yürüttükleri kimi bazı faaliyetleri ile kamu yararının gerçekleşebileceğine inanmaktadır. Ancak sosyal devlet, liberal devletin tersine, bazı alanlarda kamu yararının gerçekleşebilmesi, sosyal barış ve sosyal adaletin sağlanabilmesi için, bizzat kendisinin de bazı faaliyetleri üstlenerek yürütmesinin ve böylece toplumsal yaşama müdahale etmesinin zorunlu olduğunu kabul etmektedir (Balcı, 2006).

Sosyal bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti toplumsal yaşama ve iktisadi hayata yerel düzeyde merkezi örgütün taşra teşkilatlarının yanı sıra yerel yönetimler aracılığıyla müdahale etmektedir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin kamu yararını gözetme yükümlülüğü hem idarenin bütünlüğü ilkesinden hem de hukuk devleti ilkesinden kaynaklanan bir yükümlülüktür.

Belediye yönetimlerinin çalışmalarında, özel ekonomik ve siyasal çıkarların ötesinde, karar ve uygulamalara yol gösterecek bir rehber gereksinim vardır. Siyaset biliminin bu alanda yararlandığı önemli kurallardan biri kamu yararı (public interest) kavramıdır (Tokuçoğlu, 1997).

Çağdaş yönetim sistemlerinde kamu yararını, ekonomik boyutu kadar hizmet boyutu da önemli olan ve ekonomiyi etkileyen zararların ortadan kaldırılması ile toplumda bireylerin sosyal adalet çerçevesinde vergiler yolu ile bedelini ödediği

hizmetlerden eşit, zamanında ve yaygın olarak yararlanması ilkesi olarak tanımlamak mümkündür (TÜSEV, 2004).

Gelir ve servet dağılımında büyük eşitsizlikler bulunan toplumlarda, kamu yararını saptayan siyasal iktidarlar, aynı zamanda iktisadi gücün de temsilcileri olduklarından, her grup ve sınıf, özellikle yoksul ve dar gelirli sınıflar, kamu yararı ile ilgili siyasal tercihin yapılmasında söz ve etki sahibi olma şansını elde edemezler (Keleş, 1993). Bu durumun, hizmetlerin sadece avantajlı kesimlere yönlendirilmesi ile sonuçlanabilmektedir. Burada önemli olan, karar makamlarının, kamu yararı kararı alırken toplumdaki sosyal adalet ve eşitlik dengelerinin bozulmamasına özen göstermesi gerekliliğidir.

2.1.6 Şehir Planlama Açısından Kamu Yararı Kavramı

Planlama kurumunun var oluş nedenini “Özel iyelik haklarının yaygın ve etkin olduğu bir mülkiyet deseninde, birey ve kamunun karşılıklı çıkarlarını belirli bir denge içinde tutma ve bu dengeleri geleceğe taşıma...”(Altınçekiç, 1994) çabası olarak nitelendirebiliriz.

Bu dengenin oluşumunda sahip olunan mülkiyetin kullanımına ilişkin bazı sınırlandırmalar getirmek gerekmiş ve bu sınırlamalar kamu yararı benzer kavramların geliştirilmesi ile mümkün kılınmıştır.

Tekeli (1988)’ye göre bu sınırlama, keyfi bir sınırlama olmamakla birlikte, kente bir düzen getirmek ve kamu yararını sağlamak için yapılan bir düzenlemedir ve devlet tarafından yapılan idari bir işlem niteliğindeki imar planıyla getirilir.

Kamu yararının planlama eylemi ile ilişkisi ise günümüze kadar değişen planlama paradigmaları ve eleştirileri ile farklı içerikler kazanmıştır.

Başlangıçta planlama bilimsel ve rasyonel temellere oturan teknik bir düzenleme işi olarak görülmektedir. Bu durum “Teknik Rasyonalite Anlayışı” ya da “Rasyonel

Planlama” olarak nitelenebilmektedir. Burada gerek mekânın gerekse de mekân üzerindeki toplumsal yapının söz konusu araçlarla denetim altına alınabileceği ve yönlendirilebileceği düşüncesi hâkim bir anlayıştır (Bal, 2007).

Toplunun geneli için geçerli bir “ortak kamu yararı” vardır ve bu konudaki görüş birliği plan hedeflerinin ortaya konabilmesi için yeterlidir. Planlamanın amacı böyle bir yararı en çoğa çıkarmaya yönelik etkinlikler yaratabilmektir. Fiziksel plancılar böyle bir yararı saptayıp koruyacak bilgi ve uzmanlıkla donatılmışlardır ve bu tür bir yararın yalnızca teknik nitelikli analizlerle ortaya konabilmesi olanaklıdır (Sökmen, 1984). Fiziksel plancının rolü ise yalnızca teknik düzeyle sınırlı kalmakta, apolitik bir kimlik taşımaktadır.

Sonraları, kentin çok daha karmaşık bir yapıya sahip olduğu anlaşılmış ve Teknik Rasyonalite Anlayışı yerini Geniş Kapsamlı Rasyonel Planlama Anlayışı’na bırakmıştır. Bunun sebebi, kentin fiziksel özelliklerinin yanı sıra ekonomik ve sosyal yönleriyle de şekillendiğinin farkına varılması, bunun üzerine daha gelişmiş tekniklerin ve daha geniş kapsamlı analizlerin yapılması gerekliliğine olan inançtır. Ancak bir modelin en güvenilir sanılan öngörülerinin dahi çok defa yanlış çıkması, geliştirilen kararların yan sonuçlarının ve etkilerinin gittikçe daha açık olarak görülmeye başlaması, plancıların çok defa savundukları değerlere ters düşen çıkarılara yarar sağlar duruma düşmeleri ve nihayet sosyal olgunun formel ve nicel modellerini kurma girişimlerinin kontrol edilemez bir karmaşıklığa gelmiş olması ve özellikle kamu yararı kavramının ampirik olarak test edilmesinin ve rasyonel olarak savunulmasının (Sökmen, 1984) olanak dışı oluşu Rasyonel Geniş Kapsamlı Planlama modelinin çok çeşitli eleştirilere maruz kalmasına sebep olmuştur.

Rasyonel Geniş Kapsamlı Planlamaya yönelik bu eleştirileri; Aşamalı Planlama, Savunucu Planlama, Marksist Eleştiri, Neo Liberal/Yeni Sağ Eleştirisi, Modernite Eleştirisi ve İletişimsel Planlama-Sivil Toplum Merkezli Müzakereci Planlama Anlayışı- başlıkları altında sınıflandırmak mümkündür (Ersoy, 2007).

Eleştirilere en fazla maruz kalan alanın, kapsamlı planlaman yaklaşımının odağında yer alan kamu yararı olduğu görülmektedir. Kamu yararı, aşamalı planlamanın eleştirisinde tek bir kamu yararının olamayacağı, farklı çıkar grupları için farklı kamu yararlarının geliştirilmesi gerektiği biçiminde ele alınmıştır. Savunucu planlama yaklaşımında, kapsamlı planlamanın kamu yararı kavramı, toplumun güçsüz kesimlerini dışarıda bırakan bir kamu yararı olmakla suçlanmış ve gerçek kamu yararının, özellikle temsil olanağı bulamayan güçsüz kesimleri de kucaklayacak bir kamu yararı olması gerektiği öne sürülmüştür. Marksist eleştiride, planlamanın kapitalist toplumsal ilişkileri üreten ve bu yolla hâkim sınıfların çıkarlarını koruyan bir araç olduğu öne sürülmekte, bu haliyle de mevcut kamu yararının söz konusu sınıfların yararı haline geldiği eleştirisi yapılmaktadır. Neoliberal yeni sağ yaklaşımın eleştirisinde, kamu yararının bireysel yararın önüne geçtiği belirtilmekte ve bu haliyle kamu yararının bireysel girişimciliği; kişisel özgürlükleri, piyasa mekanizmasını sınırladığı öne sürülmektedir. Modernite eleştirisinde ise; modernist planlamanın toplumu üst anlatılar etrafında toplayarak homojen bir yapılanma olarak görmeye çalıştığı, kamu yararının da bu anlayış çerçevesinde şekillendiği üzerinde durulmaktadır. İletişimsel planlamada, modernist omurgadan kopmadan, toplumu tek bir amaç etrafında toplayan bütünsel bir kamu yararı yerine, farklılıkların gözetilmesi yoluyla bu farklılıklar üzerinden tariflenen bir kamu yararı anlayışı üzerinde yoğunlaşıldığı gözlenmektedir (Bal, 2007).

Modernite eleştirisinde en genel ifadeyle, mekânın uzun erimli bir bakış açısıyla tasarlanmasının anlamlı olmadığı, gerçekliğin belirlenmişlik ilkesi içinde değil, belirsizlik ilkesi içinde şekillendiği vurgulanmakta, bu nedenle bütün üzerinde kapsamlı bir hâkimiyet kurma çabası anlamsız bulunmaktadır. Bütün yerine parçalar, sonuç yerine süreç üzerine vurgu yapılmaktadır (Bal, 2007).

Sonuç olarak, bir zamanların tutucu ve teknik planlama anlayışı giderek daha politize olmuş bir planlama anlayışına doğru gelişmiştir. Planlamanın rasyonalite, etkinlik ve bilim kavramları altında statükocu bir kimlik taşıdığının anlaşılmasına koşut olarak gerçekte ne kadar politik boyutlu bir olgu olduğunun bilincine varılmış

olması, çoğulcu toplumlarda çalışan bir “arabuluculuk ve uzlaştırıcılık” işlevinin planlama mesleği içindeki ağırlığı giderek artmıştır.

Bu yöndeki gelişmeler insanı geniş bir perspektif içinde değerlendirebilen bir planıcı tipine erişebilmenin gerekliliğini göstermiş ve planlama eğitiminde “değerler” öğesine çok daha fazla ağırlık veren yaklaşımları zorunlu kılmıştır (Sökmen, 1984). Bu anlamda, kamu yararı kavramı gereği gibi uygulandığı takdirde, kent planlarının gerçekleştirilmesinde, spekülasyon ile savaşmada, kıyıların, yeşil alanların, eski yapıtların korunmasında, dar gelirli ve yoksul ailelerin konut sorunlarının çözülmesinde; kısacası, kentlerimizin insanca ve uygarca yaşanabilen yerleşme niteliklerine kavuşturulmasında karşılaşılan güçlükler ortadan kalkmış olacaktır (Keleş, 1993).

2.2 Kentsel Siyaset Kavramı ve Türkiye’de Kentsel Siyasetin Değişim Süreçleri

Çalışmanın bu kısmında kentsel siyaset kavrama ilişkin genel bir çerçeve çizildikten sonra Türkiye’de kentsel siyasetin değişim süreci dönemler itibariyle anlatılacaktır.

2.2.1 Kentsel Siyaset Kavramı

Politik kavramlar planlama pratiğinin önemli bir ögesidir. Politik kavramlar arasında yetki (güç), karar mekanizması veya kararı yönlendiren olması sebebiyle ayrıcalıklı bir önem taşımaktadır (Uluğ, 2004). Kentlerin siyasi gücün vurgulandığı mekânlar olduğu göz önünde bulundurulduğunda, planlama ve siyaset kavramlarının birbirinden ayrı düşünülmemeyeceği açıktır.

Siyaset ile eş anlamlı olarak kullanılan politika, eski Yunan’da şehir anlamına gelen ‘polis’ kelimesinden türetilmiştir. Bir siyasi topluluk ve şehir devletiyle ilgili işler anlamına gelir (Türköne, 2003). Nitekim Akdoğan (2008)’a göre; siyasetin temelinin şehirden ve şehir yönetiminden doğduğu görüşü aslında yerel siyasetin tanımlanması açısından da anlam taşımaktadır. Yerel siyasetin şehir ve şehir

yönetimi çerçevesinde taşıdığı anlam ve siyasetin ilk doğuşunda şehir yönetiminden filizlenmesi çok manidardır (Akdoğan, 2008).

Yerel siyaset kavramı literatürde kentsel siyaset kavramıyla eş anlamlı kullanılmaktadır. Kentsel siyasetin konusu şehir, şehir halkı, şehir yönetimi, şehir yaşamı ve şehir düzeyindeki sorunlardır. Kentsel siyaset ağırlıklı olarak karar alma ve bu kararların kamusal anlamda ne anlama geldiği ile ilgilidir (Çukurçayır, 2008).

Keleş (1992)'e göre kentsel ya da yerel siyaset, dar ve geniş anlamlarda olmak üzere iki türlü tanımlanabilir:

“Dar anlamdaki kentsel siyasetten, yerel düzeyde karar alma süreçlerini etkileyen tüm etmenlerin incelenmesini konu edinmiş bir bilim dalı anlaşılır. Geniş anlamda ise, kentleşme sürecini ve yerel birimleri ilgilendiren bütün etkinlikler ve politikalar Kentsel Siyaset kapsamına girer.”

2.2.2 Türkiye’de Kentsel Siyasetin Değişim Süreçleri

Mekânsal süreçler ve bunu belirleyen kentsel siyaset dünyadaki ekonomik sistemden etkilendiği kadar ülkelerin özgün koşullarına göre de biçimlenmektedir. Üretim biçimleri, birikim rejimi ve düzenleme mekanizmalarına bağlı olarak mekânsal süreçler oldukça farklılaşmıştır. Türkiye’de de kentsel siyasetin değişim süreci bu mekanizmaların değişim süreçlerinden etkilenmiştir. Cumhuriyet’in kurulduğu yıldan günümüze kadar ekonomik ve siyasi politikalarla birlikte devletin rolü de değişmiş, kentsel siyasetin ağırlığı merkezi yönetimden yerel yönetimlere doğru evrilmiştir.

Türkiye’de benimsenen ekonomik ve siyasi politikalar çerçevesinde kentsel siyaset anlayışının değişimi, 1923–1945 arası, 1945–1960 arası, 1960–1980 arası ve 1980 sonrası olmak üzere dört farklı dönem içerisinde değerlendirilebilir. Her bir dönemin temel siyasi ve ekonomi politikası aynı zamanda mekânsal politikaları

yönlendiren ana dinamikleri belirlemekte ve kentsel siyaset de buna göre şekillenmektedir.

2.2.2.1 1923–1945 Dönemi

Cumhuriyetin kurulmasıyla başlayan ve çok partili siyasal sisteme geçiş ile birlikte son bulan bu dönem; Türkiye'nin ekonomik, politik, sosyal ve toplumsal alanında, önemli ölçüde ilk olarak değişimlerin yaşandığı süreci temsil etmektedir.

Bu süreçte yaşanan gelişmeler ve benimsenen siyasi ve ekonomik politikalar aşağıdaki temel özellikleri içermektedir:

- Yeni bir ulus-devletin yaratılması,
- Ekonomik kalkınmada devletin öncülük etmesi gereğinin ön plana çıkması,
- Devletçi politikalar ile birlikte, ulus-devletin sanayi yapısı oluşturulurken sanayi ve altyapının bütün ülkede farklı kentlere dağılımının sağlanması,
- Kamu iktisadi kuruluşlarının farklı bölgelere konumlandırılarak ülkedeki dağılımının mekânsal gelişmeyi yönlendiren kararlar olarak gündeme gelmesi,
- Farklı bölgeler arasında yeni ulaşım bağlantılarının geliştirilmesi,
- Modernite projesi kapsamında yapısal dönüşümlerin başlaması
- Planlama çalışmalarının, ülkedeki altyapı-üretim-nüfus dengesini oluşturma amaçlı yapılması
- Kent planlarının çoğunun yabancılar tarafından hazırlanması
- En önemli dönüşümün Ankara kenti üzerinde yoğunlaşması ve kentleşmenin odak noktasını oluşturması

Bu dönemde ulus-devlet politikaları ve devletçi politikalar ön planda olduğundan kentlere ilişkin planlama çalışmaları merkezi yönetim eliyle gerçekleştirilmiş, kentsel siyaset buna göre belirlenmiştir. Yerel yönetimlerin kentsel siyaset oluşturmada hiçbir etkinliğinin olmadığı görülmüştür.

2.2.2.2 1945–1960 Dönemi

Çok partili siyasal sistemin başlangıcından beş yıllık kalkınma planlarının yapılmaya başlandığı 1960'lı yılların başına kadar süren bu dönem; göç olgusunun ortaya çıkışı ve kentleşmenin artması gibi sorunlarla geçen sancılı bir süreci ifade etmektedir.

Bu süreçte yaşanan gelişmeler ve benimsenen siyasi ve ekonomik politikalar aşağıdaki temel özellikleri içermektedir:

- Siyasal düzende tek parti döneminin son bulması,
- Ekonomik alanda tarımsal üretimden sanayi üretimine doğru yönelişin hızlanması,
- Toplumsal alanda da kırdan kente göçün başlaması,
- Kırsal yapının yavaş yavaş çözülmesi,
- Dizginlenemeyen dönüşüm sürecini denetim altına alma çabaları,
- İkinci Dünya Savaşı sonrası Marshall yardımı ile tarımda makineleşme ve pazar için üretim,
- Büyük kentlere göç, gecekondulaşma, hızlı kentleşme,
- Mekânsal süreçlerin denetlenmesi için kurumlaşma çabaları ve yasal çerçevenin oluşturulması,
- İller Bankası, İmar ve İskân Bakanlığı'nın kurulması,
- İlk İmar Yasası'nın çıkarılması.

2.2.2.3 1960–1980 Dönemi

Çok partili siyasal sistemin başlangıcından beş yıllık kalkınma planlarının yapılmaya başlandığı 1960'lı yılların başına kadar süren bu dönem; göç olgusunun ortaya çıkışı ve kentleşmenin artması gibi sorunlarla geçen sancılı bir süreci ifade etmektedir.

Bu süreçte yaşanan gelişmeler ve benimsenen siyasi ve ekonomik politikalar aşağıdaki temel özellikleri içermektedir:

- Yaygın bir birikim, büyük ölçekli üretim,
- Sosyal refah devleti anlayışına geçiş,
- Planlı dönemin başlangıcı ve sonu,
- Nüfus artışı, göç, kentsel sorunların ağırlaşması, gecekondulaşma,
- Askeri müdahalenin ardından yeni bir üretim-birikim ve düzenleme evresine geçilmesi,
- Anayasanın değişen yapısı,
- Ekonomik planlama ve gelir dağılımına yönelik kaygılar,
- Kalkınma planları,
- Hızlı kentleşme,
- Yurtdışına göçlerin desteklenerek bölgesel dengesizliklerin giderilmeye çalışılması,
- DPT'nin kurulması,
- Kamu yatırımlarının bölgesel dağılımı,
- Nazım Plan Bürolarının 1970'lerde ana metropollerdeki gelişmeyi yönlendirmesi, bölge planlarının hazırlanmaya başlaması.

Bu dönemin kentsel siyasetin dönüşümü açısından en belirgin gelişmesi, kentleşmenin getirdiği taleplerin üstesinden gelinebilmesi için belediyelerin, dahası mahalli idarelerin yeniden düzenlenmesi gereğinin ortaya çıkmasıdır.

2.2.2.4 1980 Sonrası Dönem

Ülkemizde 24 Ocak kararlarıyla başlayan yeni dönem olarak adlandıracağımız 1980 sonrası dönem aslında tüm dünyada küreselleşme eğilimlerinin hızla yayıldığı ve ulus-devletin iyiden iyiye zayıfladığının görüldüğü bir döneme tekabül etmektedir

Bu süreçte yaşanan gelişmeler ve benimsenen siyasi ve ekonomik politikalar aşağıdaki temel özellikleri içermektedir:

- Neoliberal politikalara geçiş,
- Dışa bağımlı ekonomik ve siyasi politikaların benimsenmesi,
- Küresel bütünleşme ve yeni koşullara uyum abaları,
- Devletin rolünün değişmeye başlaması,
- Avrupa Birliği içinde yer alma umutlarının devam etmesi,
- Dünyadaki ekonomik bunalımla birlikte ekonominin liberalleşmesi,
- Küresel bütünleşmeden beklentilerin artması,
- Ulus referanslı bir gelişmenin giderek daha az önemli olduğunun düşünüldüğü yeni bir döneme geçiş,
- Küreselleşme eğilimleri,
- Dünyadaki fırsatların değerlendirilme abaları,
- Yeni toplumsal dinamikler gibi değişmelerle birlikte yerelleşme eğilimlerinin artması ve yerel yönetimlerin gündemde ağırlıklı yer tutmaya başlaması
- Bütüncül planlama yaklaşımından kopuş,
- Proje ağırlıklı bir bakış açısı,
- Uluslar arası finans kaynaklarıyla desteklenecek projelerde imar kurallarına yönelik daha fazla esneklik taleplerinin oluşması,
- Küreselleşen dünyaya eklemleme abaları,
- Bölgeler arası dengesizliğin artması,
- Mekânsal politikaları yönlendiren kamu kurumlarının (DPT gibi) bu özelliklerin srdrememeleri,
- İmar ve İşkn Bakanlığı yerine Bayındırlık ve İşkn Bakanlığı'nın kurulması ancak ortaya çıkan sorunlara bu bakanlığın katkıda bulunamaması,
- Küresel kent, yerel yönetimler, demokrasi yönetişim, kentsel dönüşüm, yerel siyaset, yerel yönetimler kavramlarının ortaya çıktığı dönem,
- Büyükşehir Belediyeleri'nin kurulması,
- Kentsel projelerle kentlerin niteliğini artırma abaları,
- Sivil toplum kuruluşlarının karar süreçlerine katılım talepleri,
- Katılım, demokratikleşme, yerel özerklik, sivil itaatsizlik, yerel demokrasi gibi kavramların ortaya çıkması.

Bu dönemin temel özelliklerine bakıldığında, pek çok açıdan önemli kırılma noktalarının yaşandığı bir süreç olduğu görülmektedir. Bu sürece özellikle neoliberal politikalar ve küreselleşme söylemleri damgasını vurmuştur.

Buna bağlı olarak, 1980 sonrası yapılan ekonomik ve yasal düzenlemelerle devletin rolü değişmiştir. Bu değişim ile birlikte devlet sosyal devlet olma anlayışından uzaklaşmış ve sermayenin önceliklerini gözetken, serbest ve güvenli hareketini sağlayan bir konuma gelmiş, sermayenin desteklenmesi ve aktif bir rol oynamasına yönelik düzenleyici bir görev üstlenmiştir. Bu dönemde yeni sağ ideoloji tarafından devletin varlık amacı tartışma konusu olmuş ve devlet, piyasa temelli mekanizmaların önünü tıkayan, rekabeti ve girişimciliği önleyen, kaynak israfına yol açan bürokratik bir aygıt olarak algılanmaya başlanmış ve devletin küçültülmesi fikri güç kazanmıştır (Canpolat ve Cangir, 2010).

Bu dönemde yerel yönetimlerin kalkınmanın ana sorumluları ve yönetim sisteminin düzenlenmesinde bölgelerle birlikte ana yönetsel birimler olarak tanımlanmıştır. Bu durum, öncelikle 1980 sonrasında yerel yönetimlerle ilgili gerçekleşen yeni yasal ve kurumsal düzenlemelere yansımıştır. Merkezi yönetimin tüm hizmetlerin sunumunda etkin olamayacağı görüşü, yerel yönetimlere ve belediyelere bazı görev ve yetkilerin aktarılması gereği, 1980'lerin başından bu yana süren bir söylem haline gelmiştir. Bu söylemin en somut yansıması ise belediyelerin mali kaynaklarını arttıran 1981 yılında çıkartılan 2464 sayılı Belediye Gelirleri Yasası olmuştur. İkinci önemli bir yasal ve kurumsal düzenleme ise, Büyükşehir Belediyeleri'nin görev ve yetkilerini belirleyen 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'dur.

1980 sonrasında yapılan bazı değişiklikler, 1930'lardan beri aynı ilkelerle süren merkez-yerel ilişkilerindeki değişikliklerin başlamasında önemli bir adım olarak kabul edilebilir. 1980 sonrası değişiklikler kısıtlı bir yetki devrini getirirse de yerel yönetimleri güçlendirmiş, yerel politikayı o tarihe kadar görülmemiş derecede canlandırmıştır (Erder ve İncioğlu, 2008). Nitekim son dönemde küreselleşme eğilimlerine koşut olarak yerelleşmenin gündeme geldiği ve 1980'lerden sonra

büyüyen kent sorunları karşısında köklü denilebilecek çapta yeni düzenlemelerin getirildiği görülmektedir.

Küresel gelişmeler bugün, yerel yönetimlerin fonksiyonlarını ve hareket alanlarını da etkilemekte, yerel yöneticiler, küresel etkilerden uzak kalamamaktadırlar. Küreselleşmenin yönetimler üzerinde de etkileri, özellikle ulus-devletin işlevlerindeki değişimle birlikte, egemenliğinin bir yandan ulus-üstü, diğer yandan bölgesel-yerel yönetimler gibi ulus-altı birimlerle paylaşılması sonucunu ortaya çıkarıyor (Görmez ve Ökmen, 2009). Küreselleşme sürecinin önemli bir ögesi olarak ‘yerel’e verilen büyük ağırlık ve tüm yönetim sisteminin yeni bir anlayışla ve yerelden başlayarak yeniden kurgulanması gereği üzerinde bir uzlaşmaya varılmıştır.

Neoliberal süreçler ve postmodern düşüncenin hakim olmasıyla birlikte planlamanın temel aldığı akılcı-işlevselci düşüncenin temelleri sarsılmıştır. Bu düşüncüyü destekleyen ekonomik ve politik yapının, korumacı ve müdahaleci refah devletinin altında şekillenen kapsamlı planlama yaklaşımının temellerinin yıkıldığı ileri sürülmektedir. Merkezi denetim, kararlı çevre koşulları altında yürütülen planlamanın temel aldığı dünya kökten değişmiş, bunu veri alan planlama yaklaşımları toplumsal geçerliliklerini yitirmişlerdir.

İletişim teknolojisindeki yeniliklerin hızlanması ve ulus-devlet sisteminin azalan gücü ile ilişkili olarak sermayenin, küresel düzlemde hızla yayılması kentlerin küresel sistemde önemli birer ekonomik ve politik aktör haline gelmesine neden olmuştur. Bu dönemle birlikte sermaye, mal, hizmet ve bilgi akışları devletleraracılığı ile değil kentler aracılığı ile gerçekleştirilmeye başlamıştır. Artık kentler, 21. yy küresel değişim sürecinin ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel boyutlarına yön veren temel aktör konumunda ulus-devletin ulusal kalkınmadaki rolünü üstlenmişlerdir (Kotan, 2008).

2000’li yıllar ile birlikte, ekonomik kaynaklarının çoğunu kaybetmeye başlayan ve ekonominin belirli alanlarına müdahale etme gücü azalan yönetimler küresel sermayeye uyumlanma çabası içerisinde, kaynak yaratmak ve iktidarlarını korumanın

maddi temellerini sağlamak için kentlere yönelmiş durumdadır. Bu anlamda, planlamayı büyük ölçüde göz ardı eden ve politikalarını mekân ile ilişkili her türlü uzmanlığa sahipmiş gibi üreten siyasetçilerin müdahalelerine açık hale gelen kentlerin, bütüncül bir planlama anlayışı çerçevesinden uzaklaştırıldığı ve birbirleriyle ilişkisi kurulmayan parçalara ayrıldığı gözlenmektedir. Bu parçalarda farklı sermaye grupları, farklı projelerin hayata geçirilmesine neden olmaktadır (Levent, 2008).

“Ulus-devletin küçültülmesi projesi, özellikle devletin sosyal refaha yönelik işlevlerinin, kamu hizmeti üretme yeteneklerinin ortadan kaldırılmasını içeriyor. Yerel yönetimlerin yeniden düzenlenmesi ve benzeri girişimler içinde bulunduğumuz koşullar dikkate alındığında hiç de öyle yerel yönetimlerin hizmet üretme yeteneklerinin geliştirilmesi projesi olmadığı görülebilecektir. Uluslar arası sermayenin mekândaki hareketinin kolaylaştırılmasına yönelik bu proje özetle “yarışan kentler” projesidir” (Keskinok, 2006).

Kentler dinamik yapılardır. Ve bu yapıların belirli bir müdahale çerçevesinde olsun ya da olmasın, dönüşmesi kaçınılmazdır. Ancak, son dönemlerde, özellikle büyük kentler için, temel vizyonun küreselleşme ile ilişkilendirildiği, kentlerin yeniden yapılandırılmasında temel belirleyenin planlama yerine pazarlama olduğu ve kentin rant yüzeylerinden oluşan mozaikler olarak kavramsallaştırıldığı bir ortamda, bütünleştirici bir perspektif ile ele alınmadan üretilmiş kentsel projeler, kentsel mekanı dönüştürürken, aynı zamanda parçalamakta ve özelleştirmektedir. Temelde kişiye ilişkin değil, kişilerin bir arada yaşayarak oluşturduğu toplumun varlığını sürdürmesine yönelik bir çıkar olan kamu yararının dikkate alınmadığı bu koşullarda, kentin sosyal bağlamında parçalanmaların oluşması ve toplumsal olarak oluşmuş sürekliliklerin zedelenmesi kaçınılmazdır (Levent, 2008).

2.3 Kentsel Tasarım

Tasarımlar bütünü olarak kentsel tasarımın izleri antik çağ yerleşimleri, İslam Uygarlıkları yerleşmelerinde, Ortaçağ kentlerinin erken dönemleri ve İslam etkisiyle

oluşan Ortaçağ yerleşmelerinde, Rönesans ve Barok tasarımlarında görülse de kentsel tasarım (Urban Design) kavramı 1960'lı yıllardan sonra şimdiki kullanım anlamında görülmektedir (Ergen, 2006).

Modernleşme ve sonrasında modernizmin bir eleştirisi olarak ortaya çıkan postmodernist hareketler, başta sosyal, ekonomik, kültürel anlamda insan yaşayışını etkilemiş, daha pek çok alanda da kavramların dönüşüme uğramasına neden olmuştur. Kentsel tasarım da bu dönemler itibarıyla değişime ve dönüşüme uğrayan kavramlar arasındadır.

Bundan ötürüdür ki kentsel tasarım kavramının nasıl bir dönüşüme uğradığının açık bir şekilde ortaya konması için öncelikle modern öncesi dönemde kentsel tasarım kavramının ne anlama geldiğinden bahsedilmesinin ve daha sonra modernizm ve postmodern durum ekseninde ele alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

2.3.1 Modernizm Öncesi Dönemde Kentsel Tasarım Kavramı

19. yüzyılda, şehir planlama, büyük ölçüde “kent mimarlığı” ya da “kent tasarımı” olarak işlev görmüştür denilebilir. Hausmanncı akımın Avrupa ve Amerika'daki uygulamaları, bir yandan Güzel Kent hareketini doğurmuş, diğer yandan, Howard'ın Bahçe Kent denemeleri banliyöleşmenin planlanmasında kullanılmıştır.

Kent mimarlığı diyebileceğimiz erken dönem kent planlaması, kenti fiziksel bir nesne olarak ele almıştır. Bu anlamda kentsel tasarım, toplumsal sorunların fiziksel bağlamın biçimlendirilmesi düşüncesi ile çözülebileceği yaklaşımının meydana getirdiği bir uygulama aracı olmuştur (Baş, 2006).

Çubuk (1997)'un modern öncesi şehircilik olarak adlandırdığı bu dönemde kentleşme; en iyi kentsel biçimi bulma, onu daha verimli kılma, kentsel olan şeylere biçim verme veya kentsel şeye kendi biçimini kazandırmanın organizasyonu olarak ortaya konmuştur. Yani kente özgü, rahat ve güzel bir biçim elde etme, modern

öncesi şehirciliği meşgul etmiş ve kentsel sanat, bütün boyutları ile “Erken kentsel tasarım” olarak belirmiştir.

Erken dönem kentsel tasarım uygulamalarına bir örnek olarak Barok dönemi kent düzenlemeleri de güzel bir biçim elde etme kaygısıyla yaratılmıştır. Bu dönemde kent planı tüm yolların önemli bir yapının bulunduğu bir noktada birleşmesi ilkesine dayanmaktaydı. Işınsal bir biçimde tek merkezde toplanan yollar genellikle önemli bir devlet yapısına saplanmakta, yollar bu noktadan açılarak dağılmaktaydı. Bunun en iyi örneklerinden biri 1715 de kurulmaya başlanan Almanya’daki Karlsruhe kentidir. Burada 32 yol ışınsal bir biçimde bir merkezden çıkmakta ve hepsinin bulunduğu bu merkezde ise kralın sarayı yer almaktadır (Alsaç, 1997).

2.3.2 Modernist Dönemde Kentsel Tasarım Kavramı

“Modern” kelimesi, ilk kez 5. yüzyılda Hristiyanlığın resmen kabul edildiği yıllarda o dönemin Romalı ve Pagan geçmişten farklı olduğunu belirtmek için kullanılır. “Modern” kelimesi Latince “modus” tan (ölçü) ve “modo” dan (hemen, şimdi) gelmektedir. Modernizm ise, modern (çağdaş) düşünüş ve davranış biçimi olarak tanımlanmış, modernizmin başlangıcı ise her tarihçi için farklı olmuştur. Bazı tarihçiler modern zamanların 15. yüzyıldaki Hümanizma ile, bazıları Rönesans ile, bazıları da 19. yüzyıldaki Endüstri Devrimini izleyen yıllarda başladığını kabul etmektedirler (Birol, 2006).

Berman (2006), modernizmi sanayileşme sürecinin doğurduğu, hayatın her alanını etkileyen bir olgu olduğunu savunarak şu anlatımda bulunmuştur:

“Fiziksel bilimlerde gerçekleşen, evrene ve onun içindeki yerimize dair düşüncelerimizi değiştiren büyük keşifler; bilimsel bilgiyi teknolojiye dönüştüren yeni insan ortamları yaratıp eskileri yok eden, yeni tekelleri iktidar ve sınıf mücadelesi biçimleri yaratan sanayileşme; milyonlarca insanı atalarından kalma doğal çevrelerinden koparıp dünyanın bir başka ucunda yeni hayatlara sürükleyen muazzam demografik altüst oluşlar: Hızlı ve çoğu kez sarsıntılı

kentleşme; dinamik bir gelişme içinde çok farklı insanları ve toplumları birbirine bağlayan, kapsayan kitle iletişim sistemleri, bürokratik işleyiş ve yapılarıyla her an güçlerini daha da arttırmak için çabalayan ve güçlenen ulus devletler, siyasal ve ekonomik egemenlere karşı direnen, kendi hayatları üzerinde biraz olsun denetim sağlayabilmek için direnen insanların kitlesel, toplumsal hareketleri: son olarak tüm bu insanları ve kurumları bir araya getiren ve yönlendiren, kesin dalgalanmalar içindeki dünya pazarı. 20. yüzyılda, bu girdabı doğuran ve onu sürekli bir oluş halinde yaşatan süreçler ‘modernleşme’ olarak adlandırılmıştır (Berman, 2006).”

Örs (2011), ise modern ideolojiyi, 19. yüzyıl tarihselciliğine bir tepki ya da pozitivizmin bir devamı olarak algılanabilen ancak her iki durumda da endüstrinin belirlediği bir yaşam felsefesi olarak tanımlamıştır.

Endüstri devrimi ile ortaya çıkan sosyo-ekonomik yapıdaki değişiklikler, kentlerde sanayileşmenin gerektirdiği istihdam ihtiyacı ve kırsal alanda yaşanan yoksullaşma ile birlikte kırsal alandan kentsel alana doğru bir nüfus hareketliliği yaşanmıştır. Kentleşme olarak adlandırdığımız bu oluşum şehirleri hazırlıksız yakalamış ve kentlerde düzensiz bir yapının oluşmasına neden olmuştur.

Hızla artan nüfus yoğunluğu altında ezilen ve artan konut ihtiyacına karşılık veremeyen kentler sağlıklı yapılaşmalara sahne olmuş ve bunun yanında kültürel eşitsizliğin yarattığı sosyal çatışmaların yaşandığı mekanlar haline gelmiştir.

Kentlerde yaşanan bu olumsuz gelişme, şehir planlamanın önemini ortaya koymuş ve modern kent planlamasını gündeme getirmiştir. Kenti planlamanın gerekliliği daha önce hiç olmadığı kadar önem kazanmış ve kentsel tasarım kavramının da başka bir boyutta ele alınmasına zemin hazırlamıştır.

Bu yeni anlayış uyarınca planlama, tasarım boyutunun içerdiği estetik anlayışı yerine rasyonelliği, mekânsal düzenleme yerine ise; toplumsal yaşamın düzenlenerek, sınıfsal çatışmaları patlama noktasına girmeden kontrol altına alma,

toplumsal hiyerarşinin taşıdığı farklılıkları mekân boyutundan olabildiğince azaltma kaygısını taşımaya başlamıştır (Özcan, 1997).

Modernitenin kent planlaması anlayışı, kentlerin sadece kişilerin çıkarları doğrultusunda biçimlenmesinin, sağlıklı bir gelişme ortaya çıkardığı, bu nedenle kamu yararı açısından bu sürece müdahale edilmesi gereğinden yola çıkmaktadır. Kentler sağlıklı özgür bireylerin yaşadığı yerlerdir, bu nedenle de insani ölçek esas alınmalıdır. Bu planlama anlayışında kent ve bölgesi, sosyal, ekonomik ve politik bütünlüğe sahip olarak görülmektedir (Tekeli, 2001).

Modern kent planlama anlayışında; kentlerin düzenlenmesinde bir tekdüzelik, homojenlik, ilkelere bağlılık egemendir. Adalet ve eşitliği sağlayabilme, toplumsal düzeni gerçekleştirmek adına belirli bir estetik zevkten uzak tamamen işlevsel ilkeler doğrultusunda tasarlanmış kentler ve yapılar inşa edilmiştir. Modern mimarlığın dayandığı ideoloji, insanlar için yaşanabilir kentler yerine, işlevlerine göre belirlenmiş bölgeler inşa etmeye yöneltmişti (Karakurt, 2006).

Bu dönemde geleneksel hayatı yaşama, kültürel varlıkları muhafaza etme, günceli, sanatı ve estetiği yaşama, bireye odaklı kahramanlıklar sergileme anlayışları yerini akılcı tutumlara, rekabete kendini ve başkalarını yönetme endişelerine bırakmıştır. Bu nedenle modernizm hem bilim ve ilerlemenin dönemi olmuştur hem de egemen aklını mensuplarına dayatmak suretiyle, topluma, doğaya ve gelecek tasarımlarına akılcı esaslarla yaklaşma mantığını geliştirmiştir (Gültekin, 2007).

Çubuk (1997)'a göre bu dönemde; kentin, sürekli bir tekniko-ekonomik gelişme etkisinde modernliğe adanmış olduğu ve bu modernliği organize ettiği görülmüştür. Modern şehirciliğin, kent insanının arzularını değil, yalnızca gereksinimlerini düşündüğü saptanmıştır. Sonuçta bu tür şehircilikte sorunların büyüyerek bir kaos, bir kargaşa yarattığı görülmüştür. Dolayısıyla modern şehircilikte; ülkesel denge arayışı, ülke bütünüün planlaması ve düzenlenmesinin, kentlerin düzenlenmesi olayının önüne geçtiği; bölge planlama ve yeni şehircilik modellerine ilişkin kuralların ortaya konduğu görülmüştür.

Modern şehircilik felsefesinin, savaş sonrası Keynesyen ekonomi politikalarıyla da uyumlu olduğu söylenebilir. Savaş sonrası dönemde kötüleşen ekonomik koşullara ‘sosyal devlet’ perspektifi çerçevesinde çözüm arayan devletler, modern şehirciliğin sosyal konut anlayışını da kolayca benimsemiştir (Karakurt, 2006).

Sosyal sınıfların birbiriyle eşit olmayan rekabet koşulları nedeniyle iktisaden zayıf olan tarafın devlet tarafından özel olarak korunması ve gelişimine katkıda bulunması biçiminde özetlenecek Keynesyen felsefenin ortaya çıkışı, kentin mekânsal düzenlemesini estetik bir kaygı olarak niteleyen “kent tasarımı” anlayışının sonunu oluşturmuştur (Özcan, 1997).

Keynesyen görüş “kamu yararı” yani devletin mevcut düzeninin devamı için bireysel yararın üstüne çıkan bir yarar kavramının oluşmasına neden olmuştur. Planlamanın eline geçtiğinde ise bu kavram, planlamaya çevre boyutu da katıldıktan sonra gelecek kuşakları da içeren bir zaman planlama ve hatta yeri geldiğinde ulusal hükümler sınırlarını da aşan bir mekân boyutu içinde “insanlığın ortak yararı” anlayışına dönüşmüştü (Özcan, 1997).

İkinci dünya savaşının sonunda Avrupa’nın büyük ölçüde yıkıma uğraması “rasyonalizmin” planlamadaki etkinliğini bir süre daha korumasına neden olduysa da refah düzeyinin artması, planlamanın rasyonalizm kaygısının yanı sıra kültürel ihtiyaçları gözeten estetik kaygıya da yeniden yönelmesi sonucunu getirmiştir. (Özcan, 1997).

1960’lı yıllarda yaşanan karşı kültürel hareketlerin etkisi ile de modern kent planlama anlayışı, ağırlığını yitirmeye başlamıştır. Böylece 1968 hareketleri, postmodern kent planlama anlayışının haberciliğini yapmıştır (Karakurt, 2006).

2.3.3 Postmodern Durum ve Kentsel Tasarım Kavramı

Postmodernizmle başlayan değişim süreci üretimde, tüketimde, kentleşmede, şiirde, edebiyatta ve kültürelde kısacası hayatın her alanında kendini hissettirmiştir (Yılmaz ve Çetin, 2006).

Modernizmin toplumsal hak ve sorumlulukları olan birey tanımı ve bu tanım dolayısı ile bireylere yönelik etik yükümlülükleri değiştirme görevi post-modernitenin asal işlevi olmuştur. Post-modern felsefenin yaratmayı amaçladığı, bireye; örgütlülüğe ihtiyaç duymayacak kadar bağımsız ve özgü, kendi çözümün ancak kendisi yaratabilecek kadar yalnız ve dünyanın bireyin etrafında ve bireysel inisiyatifi ile döndüğüne inandığı bir dünya olduğu mesajı verilmeye başlanmıştır (Özcan, 1997).

Postmodern durumun bireye yüklediği anlam, onu toplumsal yapıdan soyutlayıp tekil varlıklar olarak algılatma çabası, kentsel mekânda da yankısını bulmaktadır. Kentsel alana bütüncül bakmak yerine daha parçacıl çözümlerin kentlere biçim vermede daha verimli sonuçlar ortaya koyacağını savunmaktadır.

Harvey (2006), kentsel alanda postmodern durumun kendini bulma biçimini şöyle açıklamıştır:

“Mimarlık ve kent tasarımı alanında postmodernizmin, kabaca, planlama ve gelişmenin geniş ölçekli, metropol çapında, teknolojik bakımdan rasyonel, ve etkin planları üzerinde yoğunlaşması gerektiği konusunda ısrar eden ve bunu kesinlikle yapmacılıktan uzak bir mimari ile destekleyen (“uluslararası üslup” türü modernizmin sade “işlevselci” yüzeylerini düşünün) modernist düşünceden bir kopuş anlamına geldiğini düşünüyorum. Bu anlayışa karşıt olarak, postmodernizm kentsel dokuyu zorunlu olarak parça bölük görür.... Metropolün tamamını hakimiyet altına almak olanaksız olduğuna göre, kent tasarımı basit biçimde bölgesel geleneklere, yerel tarihçilere, tikel istek, ihtiyaç ve fantezilere

duyarlı olmayı amaçlar; böylece, uzmanlaşmış, hatta büyük ölçüde müşterinin zevkine göre biçimlenmiş mimari biçimler yaratılır (Harvey, 2006)”

Tekeli (1999), ise postmodern durumun planlamaya ve kentsel mekâna bakışını şu biçimde açıklamaktadır:

“Postmodernizm mekânın otonom ve bağımsız olduğu, estetik amaç ve ilkelerle biçimlendiği, bu biçimlenmenin toplumsal amaçlarla ilişkisi olmadığı varsayımına dayanmaktadır. Çıkarlarla yoğrulmamış güzellik, tek başına, amaç haline gelebilmek için yeterli bulunmaktadır. Kentin bir bütün olarak görülmesinden ve bu bütüne ilişkin hedeflerin konulmasından vazgeçilince kent; parçalı, geçmişin değişik formlarının üst üste geldiği, değişik kullanışların bir kolajından oluşan, bir çok ögesinin de geçici olduğu bir oluşum olarak algılanmaktadır. Kentin böyle algılanması halinde rasyonel kapsamlı planlama anlayışının yerini değişik projelerden oluşan bir plan anlayışı almakta ve kentsel tasarım projeleri ön plana çıkmaktadır. Postmodernist çizgide daha radikal bir tutum takılırsa, tam katılımcı, plancının oyunun belirleyici olduğu değil, oyunun bir parçası haline geldiği bir planlama anlayışı ortaya çıkacaktır (Tekeli, 1999).”

Modern sonrası şehircilikle ortaya çıkan önemli husus, topyekün mekânsal organizasyon yerine daha netleşmiş mekânsal tahsislerin yapılmasıdır. Bu yolla ortaya çıkan eylem ise, kentsel toplumun gelişmesinin detay planlar, büyük proje çalışmaları, kentsel düzenleme operasyonları ile sağlanmasıdır. Bu yeni şehircilik, yön verici şematik planların yapılmasına olanak veren, tüm iradeciliği terk ederek ve kenti bir bütün (ünite) olarak inşa etme düşüncesinden vazgeçerek, kent planlamanın neo-liberal sonuçlanması olmaktadır. Böyle bir ele alış, eylemsel planlama-operasyonel planlama anlayışıyla da birleşmekte ve yatırımlar için elverişli ekonomik mekân olarak kent mekânını organize etmek ve kent toplumunun kimliğini belirlemek için de sosyal mekân olarak kentsel mekân organizasyonunu yapmaktır. (Çubuk, 1997).

Kentleri güzelleştirme yaklaşımı her zaman mevcut olsa da bu tür yaklaşımların postmodern durum ile ülke ölçeğine oranla yükselen kent ve bölgelerin ön plana çıkması ve ülkeler arası rekabetin kentler arası rekabete dönüşmesiyle beraber farklılaşıp ön plana çıktığı söylenebilir. Yarışmacı kentler, pazarlanan kent anlayışını gündeme getirmiştir. Bu da tercih edilme için daha nitelikli kentler ortaya çıkarma telaşını yaratmıştır. Artık estetik sıradan hayatlarımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş, mekânlarımız da artık sadece işlevsel değil bir takım estetiksel özellikleri yansıtır hale bürünmüşlerdir (Yılmaz ve Çetin, 2006).

Postmodern durum, kenti yaşama mekânı olarak seçmekte, modernizmdeki büyük ölçekteki planlama yerini küçük planlara bırakmaktadır. Kentsel tasarım ölçeği, postmodern durumun kentsel tasarıma bakışında (Örs, 2011):

- *Koruma, restorasyon, kentle güncel bütünleşme, tarihi yeniden yaratmaya yönelmekte, tarihsel verilerden yararlanarak yeni bir sentez denenmektedir.*
- *Mahalle fikrinin yeniden canlandırılması, sosyal ve yönetsel açıdan önem kazanmaktadır.*
- *Yerellik önemli bir tasarım temasıdır. İklim, doğal değerler, kültürel simgeler öne çıkmaktadır.*

Bu noktada Tankut (1991), “Planlama-postmodernizm yaklaşımları üzerine” adlı eserinde modernizm- postmodernizm karşıtlığı üzerine bazı tespitlerde bulunmuştur. Buna göre;

“Modernist planların belirgin fonksiyonalizmini uygulamada katı fonksiyonalist bir kentsel mimari desteklenmekte olup, tek yapı örneklerde ise enternasyonal stil mimari benimsenmiştir. Ancak modernist şehrin sorunları çözülememiş, örüntüsü de beklenen düzeye erişememiştir. Zira şehir çok kompleks bir konudur ve tümünü birden denetim altına almak ve disipline sokmak da çok zordur. Böyle bir denetim ancak şehrin parçaları üzerinde sağlanabilecektir. Ayrıca insanların yaşamlarının planlamasının da sınırları vardır. Bunlar postmodernizmin karşıt görüşleridir. Modernizmin bütüncül yaklaşımına karşı postmodernizm parçacıl

yaklaşımı öngörmektedir. Modernizmin tek düze rasyonel ve katı mimari anlatımına karşı eklektik anlatımı, globalizme karşı yerellik 'locality', tarihle kopukluğa karşı tarihsellik ve gelenekselliğin yeğlenmesi planlamada modernizm – postmodernizm karşıtlığıdır (Tankut, 1991).”

Sonuç olarak modernizm öncesi dönemde kentsel tasarım şehirlere biçim vermenin bir amacı olarak algılanırken, modernist dönemde, endüstrileşmenin de getirdiği koşullar göz önüne alındığında kentsel tasarım kavramından bahsetmenin güç olduğu, daha bütüncül bir yaklaşımla şehir planlama kavramının ağırlığının hissedildiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Modernizmin bir eleştirisi olarak ortaya çıkan ve günümüzde hala geçerliliğini sürdüren postmodern durumun kentlere parçacıl bir yaklaşımla bakması ve bu dönemde kentleri tasarlanarak pazarlanacak bir nesne olarak görmesi sebebiyle, bu amacı uygulamak için gerekli ve önemli bir unsur olarak kentsel tasarımı görmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇALIŞMA ALANLARININ TAŞIDIKLARI FONKSİYONLARA İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER

3.1 Tarihsel Nitelikli Alanlar

Tarihi çevreler, yerleşim bölgelerinin tarih öncesinden günümüze kadar geçen zaman sürecinde yaşamış insan topluluklarının ortaya koyduğu medeniyetlerin birikimleri ve ürünleridirler (Özen ve Aydemir, 2007). Geçmiş uygarlıkların sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını, yaşam felsefesini, estetik kaygılarını yansıtan mekânlardır. Bu mekânlar, zaman süreci içinde geçirmiş oldukları değişim sonucunda ortaya koydukları kültürel birikimleri ile toplumsal kimliğin bir aynası niteliğindedirler (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007).

Ahunbay (1996), “Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon” adlı eserinde, kentlerin tarihi çekirdeklerinde kendine has bir yerleşme karakteri bulunduğundan bahsetmekte ve tarihsel nitelikli alanların bazı temel öğeler taşıdığını vurgulamaktadır. Bu temel öğeler kısaca şöyle özetlenebilir (Ahunbay, 1996):

- *Tarihi çevre, görünüm çeşitliliği sunmasına karşın, çoğu kez kendi içinde homojen bir yapı gösterir.*
- *Tarihi çevrelerde oran ve boyutları bütüne uygun olmakla birlikte, ayrıntılarda zengin çeşitlilik gösteren bir mimarlık gözlenir. Bütünün etkisinde kişinin ilgisini çeken ve onu araştırmaya yönelten değişik mimari olaylar dizisi bulunur.*
- *Genellikle tarihi merkez kendiliğinden gelişmeyle büyümüştür, fakat yerleşmede bir kargaşa görülmez. Tersine bu dokunun ustalıkla bir karmaşıklığı vardır.*
- *Yerleşme dokusu doğal veriler yanında, yaşamsal gereksinimler, yapı geleneği ve ekonomik olaylar çerçevesinde biçimlenmiştir.*
- *Kentsel doku içinde sokakların biçimi: düz veya kıvrımlı oluşları, çıkmazlar, sokak ve meydanların mekansal ilişkileri, ada boyut ve biçimleri, sokak*

köşelerinin biçimlenmesi, yapıların cephe oranları ve sokakla ilişkileri yerleşmeye karakter veren özelliklerdir.

- *Bir yerleşme içindeki farklı sokak ve meydan düzenlemeleri değişik dönemlerin yapı nizamlarını, doku özelliklerinin yansıtan belgelerdir.*

Tarihi kent dokuları, kültürel birikimlerini ve karakteristik yerleşme özelliklerini sürdürebildikleri sürece önem kazanmakta ve içinde oluşan sözlü, yazılı ve özellikle mimari kültürü süreklilik içinde yaşatacak önlemleri alarak özenle korunmayı hak etmektedirler. Bu anlamda bize düşen, bu değerli tanıklara, öncelikle tarihsel ve duygusal değerleri göz önüne alarak saygı göstermek ve yaşatmaktır (Özen ve Aydemir, 2007; Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007).

Tarihi kent dokuları, hızlı nüfus artışı ve kentleşmenin berberinde getirdiği fiziksel ve çevresel tahribat sonucu yok olma tehdidiyle yüzleşmiş ve bu durum korumanın önemini gündeme getirmiştir. Tarihsel çevreyi koruma çabaları açısından yaşanan en önemli gelişme, koruma kavramının, tek yapı ölçeğinden, geleneksel kent dokularının çağdaş işlevler yüklenerek korunması ölçeğine doğru evrilmesidir (Meşhur ve diğerleri, 2007).

Dünyada Endüstri Devrimi'nden itibaren yoğunlaşan ve daha çok yapı ölçeğinde etkinlik gösteren koruma çabaları, 20. yüzyılın ortalarından itibaren, dünya savaşlarının yıkıcı etkilerinin getirdiği anlayış farklılaşmasına da bağlı olarak doku ölçeğinde koruma üzerinde yoğunlaşmıştır (Meşhur ve diğerleri, 2007).

3.1.1 Dünyada Tarihi Çevre Koruma Düşüncesinin Gelişimi

Önceleri tek anıtsal yapı ölçeği ile sınırlı kalan koruma anlayışı, son yıllarda çevre ölçeğinde tarihsel ve doğal değerlerin korunması şeklinde algılanmaya başlamıştır. Bu anlayış değişikliğine koşut olarak, 1960'lardan sonra, çevre ölçeğinde koruma, bir yandan ülkelerin yasalarında yer almaya başlarken, diğer yandan uluslararası düzeyde çok sayıda sempozyum, kongre ve toplantılarla tartışılmaya başlamıştır (Erdem, 1997).

Sanat değeri taşıyan anıtsal yapıların korunmasından kent koruma düşüncesine geçiş, yerleşme dokusunu oluşturan öğelerin değerlerinin anlaşılmasından sonra olmuştur. Avrupa’da 19. yy. sonunda, önceleri önemli anıtlara ortam oluşturan kentsel dokuların korunması ile başlayan tarihi çevre koruma uygulamaları ilk kez 1931’de Uluslararası Müze Örgütü tarafından düzenlenen Atina Konferansı’nda tarihi anıtların estetik değerinin artırılması maddesi ile gündeme gelerek;

“Yapılar yapılırken yerleşme kimliğine ve dış görüntülerine, özellikle çevreleri özel itina isteyen tarihi anıtların etrafına saygı gösterilmesi önerilir. Hatta bazı yapı kümeleri ve bazı özellikleri olan güzel görünüşlü manzaraların oluşumu korunmalıdır.”

şeklinde ifade edilmiştir (Ahunbay, 1996). Bu konferansta ilk defa; korumanın tek yapı ölçeğinden çok, kent ölçeğinde öneri ve çözüm getirmesi gerekliliği vurgulansa da buradaki ifade; koruma düşüncesinin, daha çok anıtsal yapıları tanımlayan ve onlara ortam oluşturan tarihi çevrelerin korunmasına ilişkin olduğunu; tarihi çevrelerin kendi özellik ve niteliklerini korumaya yönelik bir koruma düşüncesinin henüz gelişmediğini göstermektedir (Erder, 1975; Ahunbay, 1996). Bunun yanı sıra II. Dünya Savaşı sonrasında yıkılan ve yok olan kentlerin yeniden yaşama kavuşturulması ve kültürel mirasın kurtarılması amacıyla başlatılan çalışmalar sonunda 1931 Atina Bildirgesi ile tanımlanan çerçevenin yetersiz kaldığı görülmüştür (Göksu, 1993).

1960’lı yıllar tarihsel çevrenin korunmasına ilişkin düşünsel zeminin oluşturulduğu ve bu zeminin alınan somut kararlarla güçlendirildiği bir dönem olmuştur.

Ülkemizin de taraf olduğu Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesinin 1963 yılında yapılan toplantısında, 1969 yılında Brüksel’de ilk Tarihi Doku ve Kültürel Mirastan Sorumlu Bakanlar Avrupa Konferansı’nın düzenlenmesi kararlaştırılmıştır (Eke ve Özcan, 1989).

1963 yılında başlatılan bu hareket sonucu 1964'te uluslararası koruma uzmanlarınca Tarihi Doku ve Abideler Uluslararası Konseyi (ICOMOS), İkinci Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nde toplanarak Venedik sözleşmesini imzalamıştır. Bu sözleşme UNESCO tarafından yürütülen 1972'de dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Konvansiyonunun formüle edilmesi için önemli bir adım olmuştur (Eke ve Özcan, 1989).

Bu toplantı sonuçlarını içeren Venedik Tüzüğü'nün 1. maddesinde “tarihi anıt” kavramının kentsel ve kırsal yerleşmeleri kapsayacak biçimde tanımlanmış olması, tarihi çevre koruma düşüncesinin gelişimi açısından önemli bir adımdır. Aynı tüzüğün 6. maddesinde ise, tarihi çevre koruma düşüncesinin daha somut bir şekilde ifade edildiği görülmektedir (Ahunbay, 1996):

“Anıtın korunması, ölçeği ışına taşmamak koşuluyla, çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer geleneksel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye ya da değiştirmeye izin verilmemelidir.”

Venedik Tüzüğü, restorasyon uygulamalarına getirdiği genel ilkesel çerçeve açısından daha sonraki anlaşıma ve sözleşmelere temel olmuştur (Göksu, 1993). Tüzük, Prag ve Varşova gibi şehirlerde koruma uygulamalarının gerçekleştirildiği bu dönemde, ‘bellek’ kavramının öne çıkması, tarihe yeniden bakışın gelişmesi ve savaş sonrası korumacılık uzlaşma sağlanması bakımından da özel bir konuma sahiptir (Ulusoy, 2010).

1969'da Brüksel'de yapılan Avrupa Konferansı Sorumlu Bakanlar Toplantısı'nda ise özellikle Avrupa ülkelerinin koruma politikalarına yaklaşımları belirlenmeye çalışılmıştır. 1960'lı yıllar boyunca düzenlenen sempozyumlar, çeşitli ülke deneyimleri ve uzmanlarınca yapılan tartışmalar sonucu Brüksel toplantısının amacı “Geçmişimiz için gelecek” sloganı altında belirlenmiş ve koruma kavramının “mimari miras” deyimini ile çevresiyle uyumlu ilişkiler içinde ve kent planlama politikaları ile bütünleşmiş bir kavram olarak kabulüne karar verilmiştir. II. Dünya

Savaşı sonrası girişilen büyük çaplı imar faaliyetleri, genelde insancıl olmayan yerleşmelerin oluşmasıyla sonuçlanmış, tarihi ve geleneksel kent dokularının bu gelişme sürecinde nüfus kaybına uğraması ve işyerlerine ya da düşük gelir gruplarının kullanımına terk edilmesi nedeni ile yok oluşuna dikkat çekilerek, “entegre koruma” kavramı tartışılmaya başlanmıştır. Entegre koruma ile tarihi dokunun çevresi ile birlikte güncelliğinin arttırılarak korunabilirliğine katkıda bulunulması hedeflenmiştir. (Eke ve Özcan, 1989).

1975 yılı Avrupa’da “Mimari Miras Yılı” olarak ilan edilmiş ve koruma alanında olduğu kadar korumanın propagandası açısından da yoğun etkinliklere sahne olmuş ve Amsterdam Bildirgesi ile sonuçlanmıştır. Büyük bir kamuoyu yaratan uluslararası kampanya, ondan sonraki dönemde bütün ülkelerde, özellikle tarihsel sitlerin korunma çalışmaları açısından olumlu bir itici güç olmuştur (Kuban, 2000)

Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Mimari Miras Yılı nedeniyle 1975 yılında düzenlenen kongre sonunda yayınlanan Amsterdam Deklarasyonu ile “bütünleşmiş koruma (integrated conservation)” kavramı üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Amsterdam Deklarasyonu çevre ölçeğinde korumanın genel ilkelerini belirleme açısından önemlidir. Deklarasyonun vurguladığı temel noktalar şunlardır (Göksu, 1993):

- *Mimari mirasın korunması kültürel değerinin yanı sıra geçmiş ve gelecek için bilinç yaratması nedeniyle hayati önem taşımaktadır.*
- *Mimari miras tek yapı değil doku, kent ve çevresidir.*
- *Bu doku bozulma, kötüleşme, yeni inşaat ve yoğun trafiğin etkilerinden korunmalıdır.*
- *Mimari koruma tek başına bir çalışma olarak değil, büyük ölçekli şehir ve bölge planlamanın bir parçası olarak düşünülmelidir.*
- *Önemli planlama araçlarına sahip olan yerel yönetimler, mimari mirasın korunmasında özel bir sorumluluk üstlenmelidir.*

- *Eski dokunun sağlıklılaştırılması, dokunun sosyal kompozisyonunda çok önemli değişiklikler yaratmamalı ve toplumun tüm kesimleri onanımın sağlayacağı yararları paylaşmalıdır.*
- *Gerekli yasal ve yönetsel olanaklar güçlendirilmeli ve etkin hale getirilmelidir.*
- *Yapıların onarım ve çevre değerlerinin korunması için gerekli parasal yardım olanakları yaratılmalı ve mülk sahiplerine aktarılmalıdır.*
- *Mimari mirasın korunmasında genç neslin eğitilmesi programlarına ağırlık verilmelidir.*
- *Kamu yararına dönük faaliyet gösteren uluslararası, ulusal ve yerel bağımsız kuruluşlar desteklenmelidir.*
- *Geleceğin mimari mirası olan bugünün yeni yapıları, nitelikli çağdaş mimari özellikleri yansıtır olmalıdır.*

1979 yılında yayınlanan ve 1981 yılında yeniden gözden geçirilen “Kültürel önemdeki alanların korunması için Avustralya ICOMOS Bildirgesi (Burra Charter)” ise tek yapı ölçeğinde müdahalelerin tanımlarını, koruma ilke ve yöntemlerini açıklığa kavuşturmakta ve kültürel önem, koruma politikası, araştırma ve raporlarına ilişkin prensipleri ortaya koymak açısından önem taşımaktadır (Göksu, 1993).

Avrupa Konseyine üye devletler tarafından Avrupa’nın mimari mirasının korunması ve bu korumanın yaygınlaştırılması için gerekli ortak bir politikanın ana ilkelerini belirleyen Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi ise, 03.10.1985 tarihinde Granada’da kabul edilmiştir (Madran ve Özgönül, 2005).

3.1.2 Türkiye’de Tarihi Çevre Koruma Olgusunun Gelişimi

Türkiye’de Cumhuriyet dönemi öncesinde kültürel ve tarihi koruma yaklaşımları, taşınabilir eserlerin ve anıtsal yapıların korunması gibi noktasal ölçekte ve bireysel girişimler olarak tariflenebilirken, Cumhuriyet dönemi ile ulus ideolojisinin göstergesi olan kültürel varlıklar / alanlar önem kazanmıştır (Kentleşme Şurası, 2009).

Türkiye’de kültür varlıklarının korunmasıyla ilgili ilk yasal düzenleme 13 Şubat 1869’da yürürlüğe giren Asar-ı Atika Nizamnamesi’dir. İlk yasa yabancı araştırmacıların yapacakları arkeolojik kazıları izne bağlamış ve kazılarda elde edilen buluntuların yurt dışına çıkarılmasını yasaklamıştı. Değişen koşullar ve gereksinimler doğrultusunda yasa 1874, 1884 ve 1906 yıllarında değişikliklerle genişletilmiştir (Ahunbay, 1996). Türkiye’de Cumhuriyet dönemine miras kalan ve 23 Nisan 1906 tarihinde çıkarılan 4. Asar-ı Atika Nizamnamesi, 1973 yılında 1710 sayılı Eski Eserler Yasası ile yer değiştirene kadar konuya ilişkin temel yasa olarak yürürlükte kalmıştır (Ahunbay, 1996; Uzel, 1989).

Osman Hamdi Bey tarafından oluşturulan ve arkeolojik taşınır ve taşınmazların korunması ile ilgili olan bu nizamnameye bağlı olarak, 1924 yılında, İstanbul’da Muhafaza-i Asarı Atika Encümeni denilen bir “komisyon encümen” kurulmuştur (Binan, 1994).

1950’lerde başlayan ve 1965 ile 1975 yılları arasında en hızlı ve acımasız gelişmeyi gösteren kentleşme sürecinin içinde padişah imzasını taşıyan bir nizamnamenin yürürlükte kalabilmesi; bilimsel, yönetsel aymazlığın yanı sıra, koruma bilincinin, kültürel eksikliğin de ilginç bir kanıtı olsa gerekir. Bu dönem içinde GEEAYK’nun Venedik Tüzüğü’nü 1967 yılında kabul etmiş olması bir aşama olarak kabul edilebilir (Uzel, 1989).

1950’li ve 1960’lı yıllara damgasını vuran liberalleşmenin “geniş kapsamlı planlama” anlayışını doğurması ve Türkiye’de akademik çevrelerde tartışılmaya başlanması nedeniyle, 1950 yılı, korumada yeni bir dönemin başlangıcı kabul edilmiştir (Alanyurt, 2009).

Bu süreç içerisinde ilk adım 2 Temmuz 1951 tarihinde yürürlüğe giren 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun’un çıkarılması ile atılmıştır. Bu kanun, Asar-ı Atika Nizamnamesi’nin belirlediği, korunması gerekli anıtsal yapıların koruma, bakım ve restorasyon

işlerinde uygulanacak programları tespit etmek ve bunlar hakkında görüş bildirmek üzere kurulan bilimsel bir kurulu tanımlamaktadır (Dinçer ve Akın, 1994).

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) olarak anılan bu kurula taşınmaz kültür varlıklarının saptanması ve belgelenmesi (tespit ve tescil) yetkisi verilmiştir. Tek yapı ölçeğinde karar yetkisine sahip olan bu kurul 1973 yılında çıkarılan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile imar kanunu ile ilgili yetkilere de sahip olmuştur (Tuncer, 1994).

Koruma ile doğrudan ilgili yasaların hazırlanması ve uygulamasından önce, tarihi çevrelerin korunmasına yönelik hükümler, imar yasası kapsamında değerlendirilmiştir. 1956 tarihli ve 6785 sayılı İmar Kanunu, ilk kez koruma ile ilgili kararların imar planlarında gündeme getirildiği bir yasa olma özelliğine sahiptir. Bu yasanın ilgili yönetmeliklerinde, kültür değeri olarak tescil edilmiş yapılara 10 metre yapı yaklaşma sınırı getirilmiştir (Zeren 1990; Akat ve İlhan 1996'dan aktaran Meşhur, 1999). Ancak kanunun koruma kavramına anıtsal yapıya yaklaşma mesafesi kapsamında bakıyor olması ve yaklaşma mesafesi kısıtlamasının yalnızca anıtsal yapılar için geçerli olması, tarihi dokunun korunmasının yetersiz kalmasına neden olmuştur (Dinçer ve Akın, 1994).

Türkiye'de tarihi çevreyi bir bütün olarak koruyabilmek için gerekli yasal çerçeve ancak 1970'lerde oluşturulabilmiştir (Ahunbay, 1996). 1972 yılında İmar Kanunu'na eklenen 6. madde; tarihi değeri bulunan anıtsal ve sivil mimarlık ürünlerinin korunmasının yanı sıra, bunlar ile bir bütünlük teşvik etmek üzere korunması gerekli çeşme, eski sokak ve meydancık tanımını kullanarak korumayı bir bütün içinde ele almayı öngörmektedir. Yasanın öngördüğü bir diğer konu da; gerekli görüldüğü takdirde korumanın gerçekleştirilmesi için bu yapıların istimlâki ya da sahibine bakım onarım için yardımcı olunması konusunda belediye ya da ilgili kuruluşlara görev vermesidir (Dinçer ve Akın, 1994).

Cumhuriyet döneminin koruma olgusu ile doğrudan ilgili ilk yasa 1973 tarihli 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'dur. Bu yasayla, taşınır veya taşınmaz eski eserlerin,

anıt, külliye, tarihi sit, arkeolojik sit ve doğal sit kavramlarının tanımı yapılmış, kapsamı belirtilmiştir. Tarihi ve geleneksel kent dokularının hızlı kentsel büyüme sonucunda büyük bir baskı altına girdiği bu süreçte, ortaya çıkan sorunları çözebilmek amacı ile birçok tarihi kent merkezi kentsel sit alanı olarak ilan edilmiş ve koruma düşüncesini göz ardı ederek yapılmış imar planları iptal edilmeye çalışılmıştır (Akat ve İlhan, 1996’dan aktaran Meşhur, 1999).

Bu yasa uyarınca hizmet sunan GEEAYK’nun üst üste aldığı (Uzel, 1989);

- *“Sit Alanı” saptama kararları,*
- *Sit kararı alınmadan önce bu alanlara yapılaşma ve kullanma kararı getiren imar planlarının yürürlükten kaldırılmasına ilişkin kararlar,*
- *Bu alanları kapsayan koruma-geliştirme planlarının düzenlenip yürürlüğe sokulmasına ilişkin kararlar,*
- *Sit koruma-geliştirme planları yapılana kadar bu alanlarda uygulanacak “geçiş dönemi kararları”,*

ilgili kişileri, teknik yönetsel kamu kurum ve kuruluşlarını, yargı organlarını, giderek tüm kamuoyunu yakından ilgilendirmiştir

Yaklaşık on yıl yürürlükte kalan Eski Eserler Kanunu, 21 Temmuz 1983’te kaldırılmış, yerini 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu almıştır (Ahunbay, 1996).

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunun 17. maddesi, Sit alanları için Koruma Amaçlı İmar Planı yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bir alanın sit ilan edilmesinden sonra bu alanda her ölçekteki plan uygulamasının durdurulacağı, üç ay içinde Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları’nın belirleneceği, iki yıl içinde ise ilgili idarelerce Koruma Amaçlı İmar Planı’nın yaptırılacağı hükme bağlanmıştır. Bu düzenlemeyle sit alanlarının bir plana kavuşturulması, bu plan dahilinde o alandaki uygulamaların yapılması gerekliliği esas alınmıştır (Kentleşme Şurası, 2009).

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, korunması gerekli taşınmaz kültür ve doğa varlıklarının saptanması işini Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bırakmaktadır. Yasa'nın 7. Maddesine göre:

“Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespiti Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca doğrudan doğruya veya diğer ilgili kurum ve kuruluşların uzmanlarının yardımlarından faydalanılarak yapılır....Devletin imkanları göz önünde tutularak, örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eser, korunması gerekli kültür varlığı olarak belirlenir. Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılan tespitleri koruma kurulu kararı ile tescil olunur. Tespit ve tescil ile ilgili usuller, esaslar ve kıstaslar yönetmelikte belirtilir.”

1987 yılında çıkarılan 2863 sayılı yasanın işlemeyen bazı maddelerinin değiştirilmesi ve koruma olgusunun merkezizyet i yapısının kırılması amacıyla 3386 sayılı yasa çıkarılmıştır. 3386 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nda, yurt içinde bulunan ve bu kanun kapsamına giren korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı "Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ile bakanlıkça belirlenecek bölgelerde "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları" kurulları tarif edilmiştir ve bazı yetki ve sorumluluklar tanımlanmıştır.

Yasaya göre Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun görev ve yetkileri şunlardır (Madde 51);

- *Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek,*
- *Koruma bölge kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak,*
- *Uygulamada doğan genel sorunları değerlendirerek görüş vermek suretiyle, Bakanlığa yardımcı olmak.*

Koruma bölge kurulları ise Koruma Yüksek Kurulu'nun ilke kararları çerçevesinde olmak kaydıyla aşağıdaki işleri yapmakla görevli ve yetkilidir (Madde 57)

- *Bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak,*
- *Korunması gerekli kültür varlıklarının gruplandırılmasını yapmak,*
- *Sit alanlarının tescilinden itibaren üç ay içinde geçiş dönemi yapı şartlarını belirlemek,*
- *Koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip karar almak,*
- *Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespitini yapmak,*
- *Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından özelliklerini kaybetmiş olanlarının tescil kaydını kaldırmak,*
- *Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile sit alanlarına ilişkin uygulamaya yönelik kararlar almak.*

2004 yılında çıkarılan 5226 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile de Koruma Amaçlı İmar Planlarının yapılmaması halinde Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları'nın, Koruma Amaçlı İmar Planı yapılıncaya kadar durdurulacağı hükmü getirilerek, ilgili idarelerin Koruma Amaçlı İmar Planı yapmaları zorunlu kılınmıştır. Ayrıca, sit alanının etkileşim çevresine ilişkin varsa 1/25000 ölçekli plan kararları ve notlarının alanın sit statüsü dikkate alınarak yeniden gözden geçirileceğine ilişkin hüküm konmuştur. Ancak, bu hüküm sit alanının kentle bütünleşmesi veya bir etkileşim alanı ile birlikte planlanması için yeterli bir hüküm değildir (Kentleşme Şurası, 2009).

Tarihi çevre koruma kavramının ulusal boyutta geliştirilmesinde önemli aşamalar kaydeden Türkiye, uluslar arası platformlara da katılarak dünya devletleri arasındaki yerini almıştır. Venedik Sözleşmesi (1964), Avrupa Konseyi (1965), Barselona

Sözleşmesi, Avrupa Mimari Mirası Sözleşmesi ve Amsterdam Deklarasyonu (1975), 2. Mimari Mirastan Sorumlu Bakanlar Avrupa Konferansı (1985 Granada), 1987 Washington Sözleşmesi, Tarihi Kentler ve Kentsel Bölgeler İçin Koruma Sözleşmesi gibi etkinliklere fiilen katılmıştır. Ayrıca 1965 yılında UNESCO tarafından kurulan ICOMOS’da üye olarak, uluslararası toplantı ve sözleşmelerde alınan önemli kararları benimsemiş ve ilke olarak kabul etmiştir. Bu ilke kararları ise (Tapan, 1998’den aktaran Ter, 2002);

- *Kültür varlıklarının sistematik olarak envanterlerinin çıkarılması,*
- *Kültür varlıklarının önemi konusunda toplum bireylerinin bilgilendirilip, bilinçlendirilmesi,*
- *Kültür varlıklarının bütünleştikleri çevreyle birlikte korunmaları,*
- *“Sit” kavramı ve birliktelikleriyle değer kazanan kentsel bölgelerin korunmaları,*
- *Koruma konusunda olabildiğince evrensel ilke ve yaklaşımların benimsenmesidir.*

3.1.3 Tarihsel Nitelikli Alanlara İlişkin Koruma Kriterleri

Kentlerde karşımıza çıkan tarihsel nitelikli alanların günümüze ve gelecek nesillere aktarılabilmesi, ancak alana ilişkin verilen koruma kararları ve oluşturulan uygun politikaların doğru uygulanması sonucu mümkün olabilmektedir.

Burada amaç, her tarihi nitelikli alanın, kendine özgü nitelikleri göz önüne alınarak koruma kriterlerinin oluşturulabileceği göz önüne alınarak, bunun dışında genel bazı koruma kriterlerini saptamaktır.

Tarihsel nitelikli alanların korunmasına ilişkin kriterlerden biri korunacak alan ile ilgili mevcut özelliklerin detaylı bir biçimde ortaya koyacak çalışmaların gerçekleştirilmesidir. Bu çalışmalardan bazıları ise (UNEP, 1988);

- Alanın kent içindeki konumunun belirlenmesi,
- Alanın kent içindeki işlevini ve kendi içindeki arazi kullanımının ve tasarım ilkelerinin ortaya konması,
- Alan ile ilgili tarihi yazılı ve görsel kaynakların toplanması,
- Alana ilişkin daha önceden yapılmış olan müdahalelerin incelenmesi,
- Alanın kentsel ve mimari gelişimini etkilemiş olan doğal, sosyo-ekonomik, demografik, etnolojik, siyasi, teknolojik ve savaşlar ve depremler gibi istisnai tüm unsurların belirlenmesi olarak sıralanabilir.

Bu incelemeler sonucunda atılacak en önemli adım ise korunması uygun görülen alanın Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından sit alanı ilan edilmesidir.

Tarihi nitelikli alanların korunmasına ilişkin diğer bir kriter ise alanın özelliklerini öne çıkaran, tarihi dokunun korunmasını zorlaştıracak değil aksine kolaylaştıracak ve gerekli kılacak planlama çözümlerinin yapılmasıdır. Bu çözümlemeler, sit alanı ilan edilmiş alanlara koruma planları yapmakla sağlanabileceği gibi, imar planları ile de desteklenmelidir. Bununla birlikte bu alanlarda koruma amaçlı imar planları oluşturuluncaya kadar, koruma projeler dışındaki yeni yapılaşmalara izin verilmemesi de alana ilişkin değerlerin korunması açısından önemlidir.

Koruma amaçlı planların oluşturulma aşamasında ise şehir plancısı, mimar, arkeolog, sanat tarihçisi, peyzaj mimarı gibi temel ve zorunlu uzmanlık alanı temsilcileri de etkin ve sorumlu olarak bu planın içinde yer almalıdır.

Bu temsilciler, plan alanı içindeki mimarlık, arkeoloji, sanat tarihi, doğal değerler ve peyzajlar açısından koruması gerekli kültürel mirasın niteliklerini ve koruma koşullarıyla yaşatma ilkelerini, birikimleriyle belirlenmeli planda bunların gözetileceği kanunların alınması da ortak yükümlülük üslenmektedir (Altunsoy, 2005).

Bunun yanında, koruma amaçlı imar planları, tarihi nitelikli alanın bütün özelliklerini göz önünde bulundurarak alanın tümü için ve hatta tek yapı ölçeğinde detaylı önerilerde bulunmalıdır.

Ayrıca Koruma Amaçlı İmar Planları, korunacak alanlara ilişkin bazı müdahale politikaları da geliştirmelidir. Bu amaçla öncelikle tarihi nitelikli alanların geçmişten gelen özelliklerinin yaşatılabilmesi, kültürel devamlılığının sağlanabilmesi ve alanın özgünlüğünün korunabilmesi açısından farklı müdahale türlerinin uygulanması gerekmektedir.

Zeren (1981), “Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği: Türkiye’de Tarihî Değerlerin Korunmasında Uygulanmakta Olan Yöntem Çerçevesinde Uygulayıcı Kuruluşların Görüşlerine Dayanan Bir Araştırma” isimli doktora çalışmasında beş farklı müdahale türünden bahsetmektedir.

Özgün Niteliğinde Olduğu Gibi Saklama (Protection): Bu koruma türü korunacak tarihi bölgenin mevcut kültürel ve sosyal yapısını korumak amacıyla uygulanır. Alan kontrol altına alınarak sadece fiziksel çevre koşullarının geliştirilmesi yoluna gidilir.

Genellikle korunacak bölgedeki sosyal ve kültürel yapıda önemli değişiklikler olmadığı durumlarda veya mevcut kullanımların fonksiyonel ihtiyaçlarının yapılarda önemli değişiklikler gerektirmediği durumlarda bu koruma yöntemi tercih edilir.

Yapıların strüktürel durumlarının özgün ve sınırlı onarımlar ile düzeltilmesi ve yapı çevresinin fonksiyonel ve fiziksel niteliğinin yükseltilmesi temel müdahale şeklidir.

Sağlıklaştırarak Koruma (Restoration): Bu yöntem daha çok fiziksel olarak hasar görmüş yapılar için uygulanmaktadır. Amaç özgün niteliği değişik bozulma ve

eskime türleri ile zayıflamış yapıların orijinal değerinin belgelere ve orijinal malzemelere dayanarak yenilenmesidir.

Korunacak olan yapıların yapısal hasarlarının aslına uygun olarak düzeltilmesi, aslına ait olmayan ve özgün niteliği bozan ilavelerin kaldırılması ve özgün tasarımlanması eylemleri restore ederek korumanın niteliğini oluşturmaktadır.

Çağdaş Koşullara Uyarlayarak Koruma (Modernization): *Tarihsel varlıklara ve alanlara ekonomik işlerlik ve kendi özgün ortam ve estetiklerine uygun işlevler sağlayarak günün gerektirdiği konfor koşullarını oluşturarak yaşayan bir kent parçasının korunmasının sağlanması bu eylemin içerdiği düşünce yapısıdır.*

Bu koruma eyleminde, işlevin gerektirdiği yapısal ve strüktürel değişimleri gerçekleştirmek için izin verilen ölçülerde genişletme, yükseltme, eklenme ve bölümlenme yapılması söz konusu olabilmektedir. Bu aynı zamanda diğer eylem türlerini de içermektedir.

Kaybolan veya Kaybolma Olasılığı Olan Kültürel Değerlerin Aslına Uygun Olarak Yeniden Yapılması Yoluyla Yaşatılması (Reconstruction): *Bu koruma eylemi yok olan kültürel değerlerin bir bölümünün veya tümünün özgün ve belgelere dayalı olarak yeniden inşa edilmesi ve eskisinin yerine konulması yoluyla yaşatılmasını amaçlayan bir koruma eylemidir.*

Bu yöntemle çok büyük bir kısmı yok olmuş veya özelliklerini yitirmiş tarihi yapılar her türlü doküman ve kaynaktan yararlanılarak aslına en yakın şekilde yeniden yapılmaktadır.

Çevresel Karakterin Ölçü, Oran, Malzeme, Renk Belirlenmesi ve Denetlenmesi Yoluyla Korunması (Rebuilding-Redesign): *Bu tür koruma eylemi, korunacak bölgenin yakınındaki gelişme alanlarını da yapılacak yapıların diğerleri ile görsel uyum içinde olmasını amaçlar. Böylece korunması amaçlanan bölgede yeni yapılacak yapıların, bölgenin görsel bütünlüğünü bozmaması sağlanır.*

Koruma altındaki bölgenin genel karakteristiğine aykırı olarak önceden yapılmış olan yeni yapıların, gerekli müdahalelerle koruma alanının genel karakteristiğine uygun hale getirilmesi ve devamlılığının sağlanması yine bu koruma eylemi türünün içerdiği bir müdahaledir (aktaran Erdem,1999).

“Kültürel önemdeki alanların korunması için Avustralya ICOMOS Bildirgesi (Bura Charter)”a göre ise koruma; tarihsel alana ilişkin kültürel önemi sürdürmek için gerekli süreçlerin tümüdür ve benzer biçimde; bakım, saklama, restorasyon, yeniden inşa ve uyarlama eylemlerini kapsar (Göksu, 1993).

Bakım (Maintenance): *Dokunun sürekli koruyuculuğu demektir. Yaşamın sürdürülmesi için gerekli müdahaleleri içerir. Bu anlamda onarım değildir.*

Saklama (Preservation): *Alanın dokusunun mevcut haliyle ve bozulmayı erteleyerek bakımının yapılmasıdır. Daha çok arkeolojik alanlar için geçerli olup, onarım tekniklerinden biri ile birlikte düşünülebilir.*

Restorasyon (Restoration): *Yeni malzeme katmadan mevcut elemanların yeniden birleştirilmesi veya olumsuz eklemelerin temizlenmesi yoluyla alanın mevcut dokusunun bilinen en özgün duruma dönüştürülmesidir.*

Yeniden İnşa Etme (Reconstruction): *Eski ve yeni malzeme kullanılması yoluyla alanın olabildiği ölçüde bilinen en özgün durumuna getirilmesidir.*

Uyarlama (Adaptation): *Yapının, alana en uyumlu kullanıma dönüştürülmesidir. Uyarlama alanın korunmasının başka biçimde başarılamadığı ve önerilen uyumlu kullanımın alanın veya yapının kültürel önemini olumsuz yönde etkilemediği durumlarda kabul edilir. Ancak ileride geri dönülebilir olması önemlidir.*

Sonuç olarak tarihsel nitelikli alanların korunmasına ilişkin belirlenecek olan kriterler, öncelikle alanın özgün yapısına ilişkin niteliklerinin ortaya konması ile

başlamalıdır. Çünkü tarihsel değeri olan bir alan aynı zamanda bulunduğu yörenin, kentin, bölgenin kültürünü yansıtan farklı özellikler taşımaktadır ve taşımaya devam etmelidir. Alanın özgünlüğünün korunabilmesi ve gelecek nesillere taşınabilmesi için gerekli müdahale türü veya türleri titizlikle belirlenmeli ve bu konuda tek yapı ölçeğine kadar inen detaylı kararlar alınmalıdır. Alanın özgün niteliklerinin belirlenmesinin ardından bu nitelikleri devam ettirmeyi amaçlayan detaylı politikalar ve koruma kararları oluşturulmalı ve bu kararların doğru uygulanmasına yönelik bir denetleme mekanizma oluşturulmalıdır. Ancak tüm bu bileşenlerin bir araya gelmesi ve doğru bir biçimde uygulanması sonucunda tarihi kimliklerimizin sürdürülebilmesi söz konusudur.

3.2 Kent Parkları

Yoğun kent yaşamının baskısı altında bulunan kent insanının psikolojik açıdan dinlenmesi, rekreasyonel faaliyetlerde bulunması ve sosyo-kültürel açıdan gelişimi üzerine açık ve yeşil alanların etkisi büyüktür (Bilgili ve diğerleri, 2011). Ayrıca kentsel açık ve yeşil alanlar, kentlinin yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyen, kenti yaşanır ve çekici kılan, kentin karakter ve imajına olumlu katkıda bulunan, rekreasyonel kullanım potansiyeli olan kentsel işlev alanlarından biridir (Aydemir ve diğerleri, 2004).

3.2.1 Kent Parklarının Temel Özellikleri

Kentsel doku içerisinde farklılaşan fonksiyonlar arasında parklar, en önemli kentsel dinlenme ve eğlenmeye olanak sağlayan rekreasyon alanlarıdır. Kente yönelik açık, yeşil alanlar; kent, semt, mahalle, komşuluk birimi, konut grubu gibi çeşitli düzeyde ve büyüklükte alanları içermektedir. İnsanların dinlenme, eğlenme, çeşitli sosyal etkinliklere katılma ihtiyacını karşılayan ve tüm kente hizmet veren en kapsamlı rekreasyon birimleri ise “Kent Parklar” olarak ifade edilmektedir (Onsekiz ve Emür, 2008).

Kent düzeyinde hizmet veren rekreatif alanlar olan kent parkları bu özellikleri ile kentlerdeki yeşil alan sistemlerinin omurgası olma niteliği taşırlar. Bunun yanı sıra kent parkları son yıllarda, özellikle büyük semtlerimizde tehlikeli boyutlara ulaşan çevre ve hava kirliliğini azaltmak, kişi başına düşen yeşil alan miktarını arttırmak, kentlerimizin düzenli ve planlı gelişmesini sağlamak, insanlarımızı orman ve çevre sevgisini kazandırmak, dinlenme yerleri tesis etmek, ülkemizin turizm potansiyelini arttırmak ve toprak muhafaza önlemleri almak yoluyla yerleşim birimlerini sel ve taşkın zararlarından korumak amacıyla yapılan rekreasyon alanlarıdır (Yorulmaz, 2006).

Kent bütününe hizmet etmek amacıyla oluşturulan kent parklarının temel özelliklerine ilişkin ölçütler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. 1 Kent parklarının temel özellikleri (Onsekiz ve Emür, 2008; Aydemir, 2004; Gül ve Küçük, 2001 referans alınarak oluşturulmuştur).

Normlar	Kent Parkı Özellikleri
Rekreasyon Alanları İçindeki Yeri	Kent rekreasyon dokusu içinde ana rekreasyon alanı olarak bulunmaktadır.
Alan Büyüklüğü Ölçütü	En Az: 40 ha En Uygun: 100 ha
Birim Alan	4 m ² /kişi
Hizmet Alanı Yarıçapı	1–10 km
Etki Alanı	50.000- 100.000 nüfus
Erişilebilirlik	2–4 km (30–60 dk.) yürüyüş mesafesi içinde, özel oto ya da toplu taşıma araçları ile 30 dk.'da erişilebilen alanlardır.
Konumlanma	Kent içinde merkezi bir konum tercih edilir. Bu konumun gerçekleşmediği durumlarda kent sınırları yakınında yer seçilebilir.
Kapsam	Kültürel (konser, gösteri, sergi v.b), sportif (çeşitli spor ve oyun, balık tutma, yürüyüş v.b), piknik ve eğlence (eğlence parkı, v.b) işlevlerine olanak tanımalıdır. İnsanların birbirleriyle sosyalleşmesine olduğu kadar bireysel mahremiyetlerinin de korunduğu ortamlar bulunmalıdır.

Bu ölçütlerin yanı sıra bir kentsel açık alanın kent park niteliği kazanması için belirli ölçülerde alansal kullanımları da barındırması gerekmektedir. Bir kent parkında olması gereken alan kullanımları ve gerekli minimum alansal büyüklükler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3.2 Bir kent parkında olması gereken alan kullanım çeşitleri ve gerekli en az alan ölçüleri (Uzun, 1987 ve Nasuh 1993'ten aktaran Sarıkaya, 2007).

Alan Kullanım Çeşitleri	Gerekli En Az Alan Ölçüsü (m2)
Çocuk Bahçesi (0–6 yaş)	1.000
Çocuk Oyun Alanı (6–14 yaş)	2.000
Spor Alanları	38.000
Sert Yüzeyli Oyun Alanları	6.000
Piknik Alanları	10.000
Serbest Oyun Alanları	8.000
Yüzme Havuzlar	2.200
Doğal Alanlar	10.000
Yapı Alanları	5.000
Sergi ve Gösteri Alanları	10.800
Teraslar ve Dinlenme Alanları	10.000
Su Yüzeyleri	8.000
Otoparklar	5.000
Bitkilendirme Alanları	20.000
Toplam (m2)	136.000

1950'li yıllarda başlayan sanayileşme olgusuna bağlı yaşanan sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmeler ve kentlerde ortaya çıkan nüfus artışı ile birlikte ülkemiz hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir ve bu yıllarda hızla artan kent nüfusu düzensiz ve çarpık kentleşmeye yol açmış, kentlerdeki yerleşim ve sanayi alanlarının yoğunluğu artmış

bunun yanı sıra kentsel açık alanlar üretilmemiş hatta mevcut açık alanların giderek azalmasına sebep olmuştur.

Aşırı kentleşmenin bir sonucu olarak açık ve yeşil alanlar kentsel yerleşimler tarafından sürekli tüketilmekte ve rekreasyon alanlarının eksikliği kentlerimizin hızla kimlik değiştirdiği her geçen gün daha fazla hissedilmektedir. Oysa kentsel yeşil alanlar emeğin yeniden üretildiği mekânlar olmalarından ötürü kentlerde en fazla önemsenmesi gereken fonksiyonlar olmalıdırlar.

Kentsel açık alanlar, sosyal kaynaşmayı sağladığı, toplumsal gelişmeyi körüklediği, ekonomik amaç ve aktiviteleri desteklediği için önemlidir (Bilgili ve diğerleri, 2011). Bunun yanı sıra kent parklarının kullanımı bireysellikten çok sosyal bir davranıştır ve kamusallığın oluşmasına olanak sağlar. Ayrıca bu alanlar, kentsel mekânda sağladığı yararlar ile (sağlık, sosyal iletişim, psikolojik rahatlama, çevresel kalitenin artırılması gibi) tercih edilmekte ve değer kazanmaktadır. Çok az kimse parkları, boşa harcanan kent mekânları olarak algılamaktadır. Bu alanların toplumun her kesiminden ve her sınıftan insanın herhangi bir ayırım olmaksızın kullanabilir ve erişebilir duruma getirilmesi, kent yaşamı, kamusalılık ve çevresel kalitenin artırılması için kaçınılmaz bir durumdur (Özdemir, 2009).

3.2.2 Kent Parkların İşlevleri

Kent parkları, bulundukları yerlerin yeşil alan ihtiyacının karşılanmasına yardımcı olmak dışında pek çok açıdan kente yarar sağlayan kullanımlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Kent parklar kentleri ve kent sakinlerini geliştirecek pek çok işleve sahiptir.

Doğal İşlevler: Kent parkları kentin hava sirkülasyonu ihtiyacına katkıda bulunarak, mikroklima özelliği oluştururlar (Onsekiz ve Emür, 2008). Kent ortamında havayı temizler, oksijen miktarını arttırır, tozu veya havadaki kirli materyalleri tutar, hava akımını ve nemini düzenler, ısı yükselmesini önler, havayı serinletir, rüzgâr hızını azaltır ve istenilen istikamete yöneltir (Gül ve Küçük, 2002).

Ayrıca sahip oldukları alandaki yaban hayatının korunarak devam ettirilmesine ve geliştirmesine katkıda bulunurlar. (Yılmaz, 2006).

Sosyal İşlevler: Kent parkları kullanıcılarına sundukları farklı aktivite tiplerine katılma olanakları ile kişilerin hem psikolojik hem de fiziksel açıdan gelişmesine yardımcı olurlar. Kullanıcılar bu aktiviteler esnasında doğayla ve toplumun diğer bireyleriyle bir arada olma fırsatı bulurlar. Bu durum bireylerin toplum bilincini kazanmasına yardımcı olmaktadır. Bu birliktelikler farklı kültürler, ırklar, cinsiyetler, yaşlar, inanışlar arasındaki sınırları kaldırmada da yardımcı rol oynarlar (Yücel, 2007). Tanımlı kent boşlukları olarak işlev gören kent parkları, insanları bir araya getiren yerler ve simgeler olmaları nedeniyle birey ile toplum arasında iletişimin sağlanmasına yardımcı olurlar (Özdemir, 2009). Bunun yanında kent parklar, sosyal ve toplumsal bilincin, kentlilik ve kente aitlik duygusunun oluşmasını sağlamaktadır (Yılmaz, 2006).

Kültürel İşlevler: Kent parkları sundukları aktivite çeşitlilikleri ile kullanıcıların aktif ve pasif rekreasyon ihtiyaçlarını karşılar. Bunun yanında, doğru konumlandırılmış ve tasarlanmış bir kent parkı, kullanıcıların rekreasyon ihtiyacını karşılamakla birlikte, sanatsal faaliyetlere de olanak tanıyarak kentin kültürel açıdan gelişmesine katkıda bulunur.

Fiziksel İşlevler: Kentlerin geometrik monotonluğundan kurtulmasına yardımcı olarak, kent içindeki kullanımlar arasında organik bir bağ oluşturarak kentlere hareket ve canlılık kazandırır. Kentin fiziksel yapısını oluşturan açık alanlarla birlikte, değişik alan kullanım biçimlerini birbirinden ayırır ve onlar arasında organik bir bağ kurarlar. Aynı zamanda yeşil kuşaklar halinde kent gelişimini denetleyebilirler (Ortaçeşme ve diğerleri, Bt).

Kent parkları, bulundukları yerleşim alanlarının fiziksel ve estetik anlamda değer kazanmasını sağlarlar. Kentlerin strüktürüne önemli oranda katkıda bulunarak konaklama, ticaret ve endüstri karakterleri yönünden uyumsuzluk gösteren farklı alanlar arasında tampon görevini görürler (Sarıkaya, 2007).

Ekonomik İşlevler: Kent parkları aynı zamanda kentlerde turizm açısından büyük potansiyeller oluşturmakta ve bunun sonucu olarak kente ekonomik bir değer olarak geri dönmektedirler.

Eğitimsel İşlevler: Kent parklar okul çağı çocukları ve yetişkinlerin eğitimi için kaynak oluşturmaları. İyi tasarlanan parklar, tarih, kültür, botanik ve yaban yaşamı yönünden ilgi çekicidirler. Kentlilerin, kentlerde yitirilen bitki ve hayvan dünyası ile ilişki kurmalarını sağlarlar. Parklar özellikle bitkilerin büyüme süreçlerinin güçlendiği yerlerdir (Yorulmaz, 2006). Kullanıcıların bu büyüme süreçlerini yakından takip edebilme fırsatını bulabilmesi, insanların kendi içlerindeki yaşam enerjilerini ortaya çıkarmalarına yardımcı olmaktadır.

3.3.3 Kent Parkları Tasarım Kriterleri

Kent parklarını oluşturmada yardımcı olabilecek önemli kriterlerden biri parkın kent içindeki konumunun doğru belirlenmesidir. Kent park alanı yer seçiminde doğal kaynakların ve topografik yapı özelliklerinin yanı sıra iklim verileri ve diğer çevre etmenleri de önemli verilerdir.

Kentin büyük bir kısmına hatta tümüne hizmet etmekte olan kent parkları için, kentlinin alana rahat erişebilmesi açısından, kent içinde merkezi bir konum tercih edilmekle birlikte, bu konumun gerçekleştirilemediği durumlarda kent sınırları yakınında hatta dışında yer seçilebilmektedir (Al-Qudah, 2006). Bunun yanında park alanının kentin topografik çeşitliliğe sahip bir yerinde yer seçmesi başarılı bir park tasarımının oluşması için önemli bir adım olarak nitelendirilebilmektedir.

Kullanıcıda merak uyandırması açısından, kentsel park alanı yakın çevresinden algılanabilecek biçimde tasarlanmalı, ulaşılabilirliğinin artırılması açısından aktif ve görülebilir bir park sınırı oluşturulmalıdır (Yücel, 2007). Topografyanın izin verdiği ölçüde park sınırları geçirgen olmalı, park alanına giriş yapılmadan, yakın çevresinde kullanıcı parkı hissedebilmeli, park ile göz teması kurabilmelidir (Yılmaz, 2006).

Kent parklarının oluşturulması aşamasında göz önünde bulundurulması gereken diğer bir önemli kriter ise parkın planlama süreci ile ilintilidir. Kamusal açık yeşil alan sisteminin önemli bir ögesi olan Kent Parkları planlama ve tasarım aşamasından itibaren kentten kopuk, soyutlanmış bir parça olarak değil aksine kentin bütünlüğünü oluşturan bir öge olarak ele alınmalı ve çevresiyle birlikte düşünülerek tasarlanmalıdır.

Aynı zamanda Kent Parkları, kentin diğer açık ve yeşil alan sistemi içinde bir bütünlük yaratmalı ve yaya bağlantı düzeni ile güvenli ulaşım olanakları sağlamalıdır (Sarıkaya, 2007).

Kent parkları kendi içinde de bir tasarım bütünlüğüne sahip olmalıdır. Park alanının sahip olduğu topografik konum ile tasarım bütünlüğü yanı sıra park içerisinde bulunan aktiviteler ve bu aktiviteler arasındaki ilişkiler de doğru kurulmalı ve bir bütün oluşturmalıdır. Bununla birlikte oluşturulacak tasarımda estetik ve işlevsellik ilişkileri de dengeli bir biçimde ortaya konmalıdır.

Kent parkların tasarımı aşamasında dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise kullanıcı kitlesinin iyi tanınmasıdır. Parkı kullanan bireylerin kendileri, birbirleri ve doğa ile nasıl ilişkiler içinde oldukları ve etkileşimleri analiz edilmelidir (Yılmaz, 2006).

Kent parklarının tasarlanmasında erişilebilirlik unsuru, tasarımın yaşatılabilmesi için göz önüne alınması gereken en önemli kriterdir. Burada önemli olan alana ulaşımın yaya olarak ve özel oto, bisiklet veya otobüs gibi değişik ulaşım araçlarıyla sağlanabiliyor olması (Yücel, 2007), alanla çevrenin bağlantısının iyi kurulmuş olmasıdır. Erişim özellikle yaşlı ve küçük yaş gruplarındaki çocuklar için tehlikesiz ve kolay olmalıdır (Yılmaz, 2006). Aksi takdirde ulaşım olanak vermeyen bir kent parkı, kentlinin ihtiyaçlarını karşılayamamanın yanı sıra büyük bir ekonomik yük halini alabilmektedir.

Kent Parklar, yalnızca doğayla ilişki kurulan yerler değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel alışveriş yapılan alanlardır. Dolayısıyla Kent parkları, yaşlı, genç, zengin, fakir farklı kültürel yapılara sahip her birey için kendilerini bir bütünün parçası olarak hissetmelerini, dinlenmelerini, eğlenmelerini ve öğrenmelerini sağlamalı, bu anlamda da kullanıcılara başka insanlarla karşılaşma, tanışma, buluşma olanakları sağlayabilen aktif ve pasif aktivite alanları sunabilmelidir. Ayrıca oluşturulacak rekreasyonel aktivitenin türü ve alansal büyüklüğü, o aktiviteye katılan insanlara yetecek kapasitede olmalıdır. Park kullanıcılara yeterli sayıda oturma mekânı sağlayabilmelidir. Birimler uygun biçimde yerleştirilmelidir. İnsanlar gölgede veya güneşli alanlarda oturmaya seçme şansına sahip olmalıdır (Yılmaz, 2006).

Bunun yanında kent parklarında, topluluk içinde yaşayan bireylerin psikolojik konforlarının sağlanabilmesi için, sosyal ilişkilerin yaşanacağı kamusal mekânların yanı sıra, kişisel alanlara da ihtiyaç olabileceği unutulmamalıdır (Yücel, 2007).

Kent parkı yıl boyu kullanılabilir biçimde projelendirilmeli, gerekli olduğu durumlarda akşam saatlerinde de yararlanılabilen mekân ve aktiviteler bulunmalıdır (Sarıkaya, 2007).

Kent parkları ile ilgili bir diğer tasarım kriteri ise kentsel park alanının fiziksel tasarımının yeniliklere açık olması konusudur. Kent parkları yeniden ele alınabilen, yeniliklere ve değişikliklere açık, esnek düşünce tarzının ve hayal gücünün ürünü olmalıdır. Belli zaman aralıklarında yapılan araştırmalarla kullanıcıların tatmin olup olmadıkları takip edilerek gerekli değişiklikler yapılmalıdır (Yılmaz, 2006).

Kent sakinlerinin kamusal mekânda kendilerini güvende hissetmesi oldukça önemli bir husustur. Bu anlamda kent parklarında güvenlik personeli, ilk yardım üniteleri, doğru bitkilendirme, yeterli aydınlatma, açık görüş sahalarının oluşturulması gibi çeşitli önlemlerle bir bütün halinde kullanıcının kendini park içerisinde ve çevresinde güvende hissetmesini sağlayıcı çözümler üretilmelidir (Yücel, 2007).

Kamusal rekreatif alanlarda özellikle dikkat edilmesi gereken diğerk bir konu ise estetik ve konfor unsurlarıdır. Kentsel park alanında kullanılan kent mobilyaları, aydınlatma elemanları, kaplama malzemeleri veya sanat objelerinin seçiminde estetik kaygı ve kullanıcının konforu göz önüne alınmalıdır. Alan içinde giriş kapısından itibaren kullanıcıları; park ile bütünleşmelerini sağlayacak aktivitelere katılımları, spor imkânlarından faydalanabilmeleri veya herhangi bir problemleri, ihtiyaçları konusunda yönlendiren görevliler olmalıdır (Yılmaz, 2006).

Park yapı ve donanımlarının tamiri veya yenilenmesi, çöplerin uzaklaştırılması, bitkisel peyzajın bakımları periyodik aralıklarla yapılmalıdır (Yücel, 2007).

3.3 Tematik Parklar

Tema parkının sözlüksel anlamı ise; büyük teknolojik donanımlarla planlanmış, su veya raylı sistemlerle dolaşım imkânının sağlandığı ve sadece bir tema üzerine odaklanılan parklardır (Nacak, 2000).

2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'na dayanan Turizm Tesisleri Yönetmeliği'nin tanımlamasına göre Tema Parklar; geleceğin dünyası, bilim, bilimkurgu, tarih, kültür ve gelenek ve birikimler ile dünya coğrafyası gibi belirli bir konunun uluslar arası görsel ve işitsel teknolojinin de yardımıyla tanıtıldığı ve müşterinin izlemesine sunulduğu eğlenceye yönelik tesislerdir.

NAPHA'nın (National Amusement Park Historical Association) Tema Parkı tanımı ise, içerisindeki gezinti alanlarının, farklı duyguların ortaya çıktığı etkinliklerin, gösterilerin ve yapıların bir merkez veya bir grup temanın etrafında planlandığı eğlence parklarıdır (NAPHA, 2005'den aktaran Dalkılıç, 2007).

Tema parkları ve bahçeleri fantezi ve eğlencenin birleştirildiği, ciddi bir şekilde planlama-tasarım ve işletme anlayışı gerektiren, bir taraftan modernliğin nasıl olması gerektiğini anlatan, hayallerin yansımasından oluşan, bu yansımalarla sosyal kimliği güçlendirmek adına farklı kontrol metotları kullanılan parklardır (Zukin, 1991).

Baund ve Lawson'a (1997) göre tema parklar; "Ailelerin eğlenebilmesi ve hoşça vakit geçirebilmesi için dış mekânda yaratılan eğlence ünitesi ve farklı konseptiyle dikkati çeken yeni bir kavramdır. Tema parklar, nostalji, fantezi dünyasına bir kaçış, eski günleri yad eden bir fırsat, orijinal yabancı yerlerin heyecanı gibi bir temanın belirleyici olarak seçilmesiyle oluşturulur."

Tema parkları, bütün parkı kapsayan veya bir parkın bir bölümünü oluşturan bölünmez aktiviteleri içerir. Bu sebepten bir tema parkı, bir taraftan bir hayal dünyası yaratmayı amaçlarken, diğer taraftan ziyaretçilerin, günlük hayatın tekdüzeliğini geride bırakma isteğini karşılamayı amaçlayan kapalı bir dünyadır. (Braun, 2000'den aktaran Deniz, 2002).

3.3.1 Tematik Parklar ve Temel Özellikleri

Tema parkları, insanların serbest zamanlarını değerlendirme esnasında eğlenmelerini sağlarken aynı zamanda onların kültürlerini tanımlarına ve geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (Nacak, 2000).

Tema parklarını, kamusal alandaki diğer rekreasyon türlerinden ayıran bazı özellikleri mevcuttur. Bu özellikler alanın tematik park niteliği kazanabilmesi için gereken nitelikleri oluşturmaktadır.

Tema parkları temel olarak merkezi bir temanın etrafında inşa edilirler ve bütün mekânlar ve cazibeli aktiviteler ortak bir temada yönetilir. Parklar eğitim, iklim, coğrafya, rekreasyon ve eğlence, hikaye, masal, mitoloji, çağ, sanat ve doğal yaşam temalı olabileceği gibi herhangi bir şey de bu parkların konusunu oluşturabilir (Topaloğlu, 2007).

Tema parklarının konusunun belirlenmesinde ve aktivitelerin oluşturulmasında ziyaretçi tercihinin ne olacağı, nasıl memnun edileceği, neden farklı bir faaliyet istendiğine dair yapılan araştırmalar etkili olmaktadır (Arslan, 1998'den aktaran Topaloğlu, 2007).

Dünyadaki tema park örnekleri incelendiğinde ise bu parkların genel olarak belirli temalar üzerinde yoğunlaştığı görülmüş ve bu gözlemler ışığında çeşitli sınıflamalar yapılmıştır. Bu çerçevede pek çok farklı sınıflandırma yapmak mümkün gözükmemektedir.

Bu tez kapsamında bazı farklı örneklerden faydalanmanın konunun anlaşılması açısından aydınlatıcı olacağı kanısındayım.

Manuel ve Fred, planlama aşamaları birbirine benzemesine rağmen tema parkları etkinlik türlerine ayırıştırarak sınıflama yoluna gitmiş ve eğlence parkları, tarih parkları ve safari parkları adı altında 3 kategoride incelemiştir (Deniz,2002).

Deniz (2002), ise dünyada uygulanmış tema park örneklerinin incelemesi ve belli ortak noktalarda buluşturulması üzerinden bir ayırım yapmış ve tema parklarını tema türlerine göre şu şekilde sınıflandırılmıştır;

1. Eğitim Temalı Park ve Bahçeler: Hayvanat bahçeleri, botanik bahçeleri, tıbbi bitkiler bahçeleri, arboretumlar, bahçe sergileri.
2. İklim Temalı Park ve Bahçeler: Yağmur ormanları, çöl bahçeleri.
3. Coğrafya Temalı Park ve Bahçeler: Alp bahçeleri.
4. Rekreasyon ve Eğlence Temalı Park ve Bahçeler: Disneyland, su parkları, Tatilya.
5. Hikaye, Masal, Mitoloji Temalı Park ve Bahçeler: Robinson Club, Nuhun Gemisi, Uranüs.
6. Çağ Temalı Parklar: Geçmiş zaman parkları, gelecek zaman parkları.
7. Sanat Temalı Parklar: Heykel parkları.
8. Hobi Temalı Parklar: Koleksiyon Bahçeleri, ekolojik bahçeler.
9. Doğal Yaşam Temalı Bahçeler: Koku bahçeleri.
10. Özel Anlatımlı Bahçeler: Kuru taş bahçeleri, kaya bahçeleri

Topaloğlu'nun (2007) sınıflandırma yöntemi ise tema parkları aktivite türlerine göre ayırmak olmuş ve tematik parkları şu şekilde sınıflandırılmıştır;

1. Eğlence ve Macera Ağırlıklı Tema Parkları
 - Eğlence-Macera Parkları
 - Fantezi Parkları
2. Sanatsal ve Kültürel Ağırlıklı Tema Parkları
 - Heykel Parkları
 - Kültür Parkları
 - Minyatür Parklar
3. Eğitim Ağırlıklı Tema Parkları
 - Arboretumlar
 - Botanik Bahçeleri
 - Hayvanat Bahçeleri
4. Teknolojik Amaçlı Tema Parkları

Yapılan bu sınıflandırmalar, sayısal veriler doğrultusunda oluşturulmamış olmakla birlikte gözleme dayalı yapılan araştırmalar doğrultusunda elde edilmiş çikarsamalardan oluşmaktadır.

Her ne tema üzerine yoğunlaşırsa yoğunlaşınsın bir tema parkın organize olmuş diğer rekreasyon alanları gibi, içlerinde barındırması gereken bazı birimler bulunmaktadır. Bu birimler hususunda herhangi bir standart belirlenmemişse de yapılan araştırmalar bazı saptamaları ortaya koymaktadır.

2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'na dayanan Turizm Tesisleri Yönetmeliği'nin 37. maddesine göre en az 50.000 metrekare arsa üzerine kurulabilen temalı parklarda aşağıda belirtilen asgari nitelikler aranır;

- *Otomobil ve otobüsler için ayrı ayrı düzenlenmiş, tesis alanının %5'i oranında otopark alanı,*
- *Otopark alanlarından parkın içine müşterileri taşıyacak ulaşım sistemleri,*
- *Parktaki oyun ve gezi elemanlarının imal edildikleri ülke ve Türkiye'de uygulanan standartlara uygun emniyet sistemleri,*

- *Parktaki oyun, gezi ve gösteri elemanlarının standartlarına uygun periyodik bakımı yapacak büyüklükte ve kapasitede bakım, onarım ve servis üniteleri,*
- *Park içinde yangın alarmı ve söndürme, anons, kapalı devre televizyon sistemleri,*
- *Doktor ve hemşire hizmetinin verildiği ilk yardım araç ve gereçleri bulunan revir,*
- *Elektrik kesintileri halinde yedek güç kaynağı,*
- *Bedensel engelliler için gerekli düzenlemeler,*
- *Kadın ve erkek müşteriler için ayrı tuvaletler.*

3.3.2 Tematik Parkların İşlevleri

Eğlence parkları şehrin sıkıcı ve monoton yapısı içerisinde bulunan ziyaretçileri barındırdıkları geniş çim yüzeyleri ve piknik alanları ile eşsiz birer rekreasyon mekanlarıdır (Uzun ve Altunkasa 1997).

Şehir yaşamının başlaması fantezi ve maceraların yaşatılmasını, en derin rüyaların varlığını bile sona erdirmiştir. Gerçek ve hayal ise günlük yaşantımızda yerini halen korumakta olup, sona eren bu eksikliğin kapatılması için bireysel fonksiyonlara sahip rekreasyon ve eğlence ağı yaratılmaya başlanmıştır (Asensio, 2000). Bu türeden temalı eğlence parklarının pek çok işlevi bulunmaktadır.

Doğal işlevler: Tema parklar şehirden izole yapısı, doğa ve peyzajla bütünleşmiş karakterize alanlar olması açısından kentlerdeki rekreatif alan eksikliğini gidermektedir.

Sosyal İşlevler: Tema parklar sundukları aktivite çeşitlilikleri ile kullanıcıların aktif ve pasif rekreasyon ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte kişilerin hem psikolojik hem de fiziksel açıdan gelişmesine yardımcı olmaktadır.

Kültürel İşlevler: Tematik parklar çeşitli kültürlerin tanıtılmasına yardımcı olması açısından kentin ve kentlinin kültürel anlamda gelişmesine katkıda bulunurlar.

Fiziksel İşlevler: Tema Parklar, Kent Parkları gibi bulundukları yerleşim alanlarının fiziksel ve estetik anlamda değer kazanmasını sağlayarak kentlerin strüktürüne önemli oranda katkıda bulunmaktadır.

Ekonomik İşlevler: Tema parkların kentler için oluşturduğu en büyük avantaj ise turizm açısından büyük potansiyeller taşıyan rekreasyon alanları olmalarıdır. Başarılı bir tema parkı tasarımı kente ekonomik bir değer olarak geri dönmektedir.

Eğitimsel İşlevler: Tema parklar ayrıca mevcut temayı deneyimlemeye ve gözlemlemeye olanak tanıdıkları için özellikle okul çağı çocukları ve gençlerin eğitimi için kaynak oluşturmaktadırlar.

3.3.3 Tematik Parkların Tasarım Kriterleri

Tema parkları kavramının ortaya çıkışında "olması zorunlu ve isteğe bağlı etkinlikler" düşüncesi hakim olmuştur. Eğlence parkları planlanmasında önemli olan unsurlar, yer seçimi, ihtiyaç-mekân ilişkisi ve ana tasarım kriterleridir (Europapark, 2006'den aktaran Dalkılıç, 2007).

Tema parkları için genel olarak tanımlanmış ve belirlenmiş bir yerleşim yeri özelliği yoktur. Geniş bir yerleşim yerinin olması ve bu alanların düşük fiyatta olması önem taşımaktadır. Çünkü yatırım maliyetinin azalmasıyla diğer faaliyetlere daha fazla pay ayrılmaktadır (Baud ve Lawson, 1997) . Ayrıca yeni yatırımlar için yeterli büyüklükteki bir alanın veya çevresine doğru genişleyebileceği bir alanın seçimi planlamada göz önünde bulundurulmalıdır.

Tema parkı planlamasında önemli yer tutan faktörlerden biri parkın yapılacağı alanın jeolojik ve topoğrafik durumudur. Çünkü jeolojik yapıdaki ilginç görsel özellikler, alan kullanımlarındaki çeşitliliği, zenginliği de ortaya çıkarabilmektedir (Wylson, 1994).

Dünyadaki Tema parklarının yerleşim yerleri incelendiğinde, daha çok yerli ve yabancı turistlerin en çok ziyaret ettikleri bölgelerde konumlandıkları görülmektedir.

Tema parklarının yer seçimi aşamasında dikkate alınması gereken bir diğer doğal faktör manzaradır. Tesisin kurulma aşamasında, çevrenin doğal güzellikleri ile görsel ilişki kurmaya imkan sağlayacak şekilde konumlandırılması, manzaranın daha kolay algılanmasını sağlayacağından önemlidir (Marling, 1997).

Tema parklarında eğlence birimlerinde etkinlikler kullanımda olduğu zaman hem yüksek sesli müzik, hem de ziyaretçilerin çıkardıkları yüksek ses düzeylerinden dolayı kent merkezi ve yerleşim yerlerinden, özellikle de sağlık kuruluşlarından uzakta planlanmalıdır (Wylson, 1994).

Ülke halkının sosyoekonomik durumu, kültür seviyesi ve istekleri de park alanının şekillenmesinde rol oynamaktadır. Park kullanıcılarının kültürel yapılarına göre ihtiyaç ve istekleri değişim göstermektedir. Bu nedenle yer seçimi aşamasında tema parkı kurulması düşünülen bölgede yaşayan nüfusun kültürel özellikleri yakından incelenmeli ve o toplumun değişikliklere adapte olabilme yetenekleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Ayrıca toplumun rekreasyonel talepleri ve geçmişten gelen alışkanlıkları da yer seçimi aşamasında etkili olabilmektedir (Wylson, 1994).

Bunun yanı sıra tema parkları, mezarlık, hapisane gibi hüznün ve korku hissi veren mekânların yakınlarında kurulmamalıdır. Bu durum parka eğlenmeye gelen ziyaretçileri olumsuz yönde etkileyebilir (Themeparkinsider, 2005'den aktaran Dalkılıç, 2007).

Ayrıca çöp depolama ya da öğütme tesisleri ile çeşitli maden ocakları gibi insan eliyle bozulmaya uğratılmış alanların yakınında yapılan yer seçimleri de zararlı faktörler olabilmektedirler.

Tema parklarının her kesiminde su, peyzaja ve eğlence etkinliklerine işitsel ve görsel boyutlar kazandırır. İçerisinde su bulunmayan bir eğlence parkı düşünülemez. Dünya üzerindeki planlanmış binlerce eğlence parkının hepsinde boyutları farklı da

olsa su yüzeyleri mevcuttur (Wylson, 1994). Bu büyük su yüzeyleri ile eğlence parklarının birçok eğlence etkinliği etkileşimlidir. Bu büyük su yüzeylerinde bazen parkın silüetini ortaya çıkaran bot gezileri de düzenlenmektedir (Europapark, 2006'den aktaran Dalkılıç, 2007).

Ayrıca alanda bulunan mimari yapılar ve plastik elemanlar da etkileyici olduklarından birer eğlence ünitesi etkisi taşımaktadırlar. Bu nedenle bu yapılardaki uyum ve bütünlüğe dikkat edilmeli ve parktaki tematik etkinin bütünlüğü sağlanarak eğlence unsuru pekiştirilmelidir. Bu sayede ziyaretçileri sadece park içerisinde yer alan etkinlikleri kullanırken eğlendirmekle kalmayıp park içerisinde gezerken de eğlendirmeye devam eden bir park havası sağlanmalıdır (Deniz, 2002)

Tema Parklarında parkın giriş bölümü ziyaretçilerin park hakkında ilk izlenimlerini oluşturdukları alan olması dolayısıyla önemli bir tasarım ögesidir. Park girişleri parkın ana temasını vurgulayıcı bir biçimde tasarlanmalı ve ziyaretçilere farklı bir dünyaya adım attıklarını hissettirmelidir (Marling, 1997). Aynı zamanda tema parkları birçok kullanıcının aynı anda ziyaret ettikleri mekânlar oldukları için giriş alanı geniş, rahat ve kullanışlı olarak planlanmalıdır (Themeparkinsider, 2005'den aktaran Dalkılıç, 2007).

Tema parkları kolay ve rahat ulaşılabilir alanlarda planlanmalıdır. Şehir içi ulaşım özel servisler ile sağlanabileceği gibi park için özel tasarlanmış raylı ya da kablolu hatlar gibi farklı alternatifler de söz konusu olabilir.

Ulaşımı kolay olmayan turistik bir tesis daha marjinal gruplar tarafından tercih edileceğinden eğlence parklarının kurulum mantığına terstir. Bu anlamda ulaşılabilirlik önemli tema parkları tasarımında oldukça önemli bir faktördür. Dolayısıyla ulaşım sorunsuz olarak gerçekleştirilebilmeli ve özellikle otoyol ya da otobanın kesişim yerine yakın olmalıdır.

Tema parkları içerisinde en ideal ulaşım şekli olarak, ziyaretçileri en kısa yoldan gitmek istedikleri etkinlik mekanına götüren sirkülasyon sistemi gösterilmektedir.

Etkinlik mekânlarına giden yollar aynı zamanda birer gezinti alanı olarak da düşünülmelidir. İnsanları yönlendirirken aynı zamanda da gezdiren yol tasarımları yapılmalıdır (Themeparkinsider, 2005'den aktaran Dalkılıç, 2007).

Yayaların geçtiği ana yol akslarında, açıkça belirlenmiş çeşitli yönlendirme işaretleri bulunmalıdır. Yollar yoğun kullanımlarda ziyaretçilerin birbirlerine karışmayacağı şekilde geniş olmalıdır. Yolların kesişme noktalarında etkinlik alanı yoğunluğuna göre büyüklüğü tasarlanan toplanma ve dağılma meydanları düşünülmelidir (Wylson, 1994).

Tema parklarının en önemli bölümlerinden birisi de otopark alanlardır. Planlanan otoparklar mümkün olduğu kadar park girişlerine yakın olmalıdır. Gerekteği takdirde otopark içerisinde park girişine veya en yakın park bölümüne motorlu taşıtlar veya raylı sistemle ulaşım sağlanmalıdır.

Otopark kapasitesi en az parkın maksimum ziyaretçi sayısının üçte biri kadar olmalıdır (Wylson, 1994).

Park tasarımı planlanırken farklı boyutlarda araçlar için farklı otopark alanları planlanmalıdır. Servis araçlarının giriş çıkış noktaları ziyaretçi girişleri ile aynı noktadan olmamalıdır. Otopark içerisinde engelli araçları içinde özel park alanları tasarlanmalıdır (Marling, 1997).

Parkı ziyaret eden kullanıcıların, eğlence etkinliklerine ulaşmadan önce geçecekleri, parkın temasına göre planlanmış kültürel tanıtım ve alışveriş görevini üstlenmiş yapılar tasarlanmalı, sokak büyük kalabalıklara hizmet edecek şekilde geniş planlanmalıdır (Wylson, 1994).

Bu sokak aynı zamanda ziyaretçilere kullanım sırasında park hakkında genel bilgiler veren donatı ve mekânlarla zenginleştirilmelidir. Park kullanıcılarını çok fazla sıkacak şekilde uzun tutulmamalıdır (Themeparkinsider, 2005'den aktaran Dalkılıç, 2007).

Eğlence parkları sirkülasyon sisteminin en önemli parçalarından birisi olan toplanma-dağılıma meydanları park kullanımının kritik noktalarıdır. Bu mekânlar ziyaretçilere hangi etkinlikleri kullanacakları konusunda fikir verirler. Parkın buluşma ve dinlenme mekânlarıdır (Wylson, 1994).

Meydanlar tasarlanırken dikkat edilmesi gereken en önemli unsur meydanın formunun ve ölçüsünün standartlara uygun olmasıdır (Marling, 1997).

Meydanlarda kullanıcıları park içerisindeki etkinlikler hakkında bilgi veren tanıtını panoları ve etkinliklerin konumlarını gösteren yönlendirme donatıları yer almalarıdır. Bu meydanların aynı zamanda birer karar verme noktaları oldukları unutulmamalıdır. Bu nedenle eğlence parkı planlamalarının zorunlu mekânlarından birisidir (Marling, 1997).

Ana karar mekânları olarak adlandıracağımız bu mekânlarda insanların oturup dinlenebilecekleri, bekleme yapabilecekleri, gölge elemanları ile destekleniş oturma - dinlenme mekânları tasarlanmalıdır.

Eğlence parkları gezinti ve aktiviteleri çok kısa bir zaman dilimine sığdırılamayan alanlar oldukları için park içerisinde ziyaretçilerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek yeme-içme mekânları tasarlanmalıdır. Bu alanlar parkın farklı bölümlerine düzenli olarak uygun mesafelerde konumlandırılmalıdır (Europapark, 2006'dan aktaran Dalkılıç, 2007).

Bazı eğlence parklarında yeme-içme mekânlarının almış oldukları biçimler ve mekân dizilimleri park içerisindeki tematik bölümlerle uygunluk göstermektedir. Bu doğru bir planlama yaklaşımıdır (Wylson, 1994).

Park yönetimleri ve güvenlik birimleri mümkün olduğu kadar giriş bölümüne yakın planlanmalıdır. Ziyaretçiler istedikleri zaman park yöneticilerine ve ilgili kişilere isteklerini ve şikâyetlerini bildirebilmelidir (Özlem, 2002).

Eğlence parkları içerdikleri etkinlikler ve kapladıkları alanın büyüklüğü nedeni ile çok iyi bir güvenlik sistemine ihtiyaç duyarlar. Ziyaretçilere güvende oldukları duygusu verip rahatça eğlenmelerini sağlamak amacı ile güvenlik birimleri parkın birçok köşesine yerleştirilmelidir. Çünkü ziyaretçilerin eğlence parkları içerisindeki memnuniyetleri kendilerini orda hissettikleri ile doğru orantılıdır (Nacak, 2000).

Eğlence parkları, her türlü güvenlik önleminin alınmasına rağmen her an kaza olma riski olan alanlardır. Bu yüzden tam donanımlı ve acil müdahalelerin yapılabileceği bir sağlık biriminin bulunması gereklidir. Bu sağlık biriminin konumu da çok önemlidir. Bütün etkinlik alanlarına eşit uzaklıkta ve çıkışa yakın bir yerde planlanmalıdır (Themeparkinsider, 2005'den aktaran Dalkılıç, 2007).

Personel kullanım mekânları ve teknik mekânlar ise mümkün olduğu kadar perdelenmiş yerlerde düşünülmelidir. Bu mekânlarda personelin üstünü değiştirebileceği kabinler, duşlar ve kullanıma yönelik depolama alanları bulunmalı gerekli olduğu durumlarda bir ya da birden çok yemekhane alan içerisinde bulundurulmalıdır.

Teknik mekânlar eğlence birimlerinde meydana gelecek teknik sorunların kısa bir sürede çözülmesi için park içerisinde gizli alanlarda tasarlanan atölyelerdir (Wylson, 1994).

Altyapının gerektirdiği su toplanma ve boşaltılma alanları ziyaretçileri rahatsız etmeyecek bir biçimde çözülmelidir. Restoranların ya da büfelerin ürettiği atıkların toplanması için kullanılacak çöp toplanma mekânları dikkatli seçilmeli ve aynı şekilde ziyaretçileri rahatsız etmeyecek bir alanda toplanacağı göz önünde bulundurulurken ana çöp toplama mekânlarına giden servis yolları dikkatle planlanmalıdır. Ayrıca eğlence ünitelerinin gerektirdiği teknik yapılar (elektrik üniteleri, mekanik üniteler, yönetim kabinleri vb...) plan kapsamında dikkatle ele alınmalı ve peyzaj üzerindeki olumsuz etkileri gizlenmelidir.

Tema parkların planlanmasında, insan eksenli davranış yaklaşımı projelerin temel noktasını oluşturmaktadır. Özellikle kişisel isteklerin göz önünde bulundurulması, her yaş kesimini kendine çekecek özellikleri bünyesinde barındırması ve faaliyetlerin tüm aile bireylerine hitap etmesi, önem taşımaktadır. (Deniz, 2002).

Son olarak en güzel uygulamanın dahi günün birinde tanınmamış aktiviteler getirilemediği sürece can sıkıcı olabileceği unutulmamalı, bu yüzden yeniliklere açık kapı bırakabilecek tasarımlar geliştirilmeli, tasarıma geniş bir perspektiften bakılarak hayal gücünün sınırları zorlanmalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖRNEK ALAN ÇALIŞMALARI

4.1 Örnek Olarak Çalışılacak Olan Kentlere İlişkin Planlama Süreci

Çalışmanın bu kısmında Ankara ve Eskişehir kentlerinin planlama süreçlerinden bahsedilecektir.

4.1.1 Ankara Üst Ölçekli Planlama Süreci

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanını takip eden ilk dönem, aydınlanma düşüncesinden kaynaklanan radikal bir modernite projesinin devreye sokulmasıyla tanımlanabilir (Türkün ve Ulusoy, 2006).

Türkiye’de modernist kent planlamasının topyekûn ve en kapsamlı örneği, 1923’de Türkiye Cumhuriyeti’nin başkenti ilan edilen Ankara’da yaşanmıştır. Bu yeni rol, yeni resmi kurumları ve gelişen hizmet işlevi nedeniyle artan nüfusu barındıracak yapıların inşasını ve başkenti simgeleyecek düzenlemeleri gerektirmekteydi (Türkün ve Ulusoy, 2006).

Bu anlamda gerçekleştirilen ilk çalışma Ankara’nın Cumhuriyet’in ilanından sonraki ilk planı olma özelliği taşıyan Lörcher Planı’dır.

Kale ve çevresindeki “eski kent” çevresindeki gelişimi ile orta büyüklükteki bir Anadolu kasabası görünümüyle Cumhuriyete kadar ulaşan, ancak bir Roma Kenti olarak önemli birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış Ankara’da, 1924 yılında Eski Ankara (kale ve çevresi) ve 1925 yılında Yenişehir için İstanbul İmar Komisyonu üyesi, Berlin’li mimar Dr. Carl Ch. Lörcher’e öncelikle zorunlu kentsel altyapıların götürülebilmesi arayışıyla yaptırılmış planlar ile başlayan planlama çalışmaları, kentin makroformuna yönelik ilk biçimlendirme arayışı olarak yorumlanabilir (ABB, 2006).

Lörcher planı, bir bakıma, 1928 yılında Ankara planı için yarışma açılıncaya ve 1929 yılında bu yarışma sonuçlanıncaya kadar, yeni kentin oluşumuna katkıda bulunmayı sürdüren ilk ve tek plandır. Kentin özellikle yeni yerleşim alanlarının (Yeni Şehir'in) tanımlanmasında ve altyapı çalışmalarında kullanılan; dolayısıyla bir yandan yerleşimin parsel ve ada büyüklükleri, kat yükseklikleri gibi imar koşullarını ve mülkiyet bölüşümünü belirleyen; öte yandan ise düşük yoğunluklu da olsa yaya ve oto ulaşım yollarını, elektrik, su, kanalizasyon, havagazı gibi altyapı dağılımını, bu çalışmanın belgeleriyle de kanıtlandığı gibi, kendi üzerinden örgütleyip düzenleyen bir plandır (Cengizkan, 2004).

Ancak Eski Ankara ile Yeni Şehir'in ortak bağlama oturmasındaki anlamsal kurguya dikkat çekmek gerekir. Plandan ve yazılarından anlaşıldığı kadarıyla Lörcher, yeni şehrin eskisinin dışında, onu bozmadan ve değiştirmeden kurulmasını öngörmektedir. Bunun biraz da uygulamanın doğal süreci içinde, Eski Şehir'de üretilebilecek kentsel arsaların yeterince doyurucu olmadığına keşfedilmesinde yattığı anlaşılmaktadır (Cengizkan, 2004).

Bu aşamada yeni başkentin ilk imar planının hazırlanması için, İmar Müdürlüğü, 1928 yılında, birisi Fransız, ikisi Alman üç kent mimarı arasında yarışma düzenlemiştir. Yarışmacılara kent nüfusunun 50 yıl sonra 300.000 olacağı, kentin, eski Ankara ile Çankaya sırtları arasındaki yolu (bugünkü Atatürk Bulvarı) eksen alması gerektiği, eski kentin korunacağı, bazı önemli binaların yerleri gibi bağlayıcı bilgiler verilmiş ve 27 Mayıs 1929 tarihinde açıklanan yarışma sonucuna göre hazırladığı avan proje ile Hermann Jansen birinciliği kazanmıştır. Jansen'in başarısı, yaptığı çalışma, jüri tarafından "olabilirlik yönünden en uygun proje" olarak nitelendirilmiş olmasına dayanmakta, ayrıca bu proje kentin toplumsal sorunlarını çözme kaygısı da taşımaktaydı. (TMMOB Makine Mühendisleri Odası, 1999).

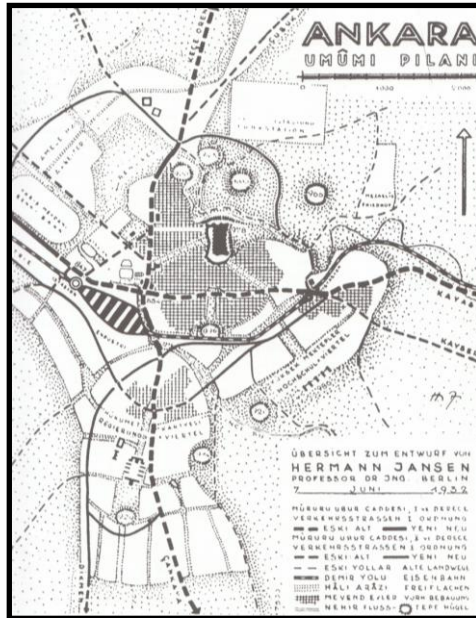
Jansen planında eski Ankara için hemen hiçbir yenilik öngörülmemiştir. Gerçekte, yönetimin de istediği bu yöndeydi. Kentteki, her türlü dayanma sınırını zorlayan konut sorununun ivedilikle çözülmesi gerekiyordu. Eski kenti yıkıp yeniden yapma

maliyetinin yeni bir kent kurmaktan daha pahalıya çıkacağı düşünülüyordu (TMMOB Makine Mühendisleri Odası, 1999).

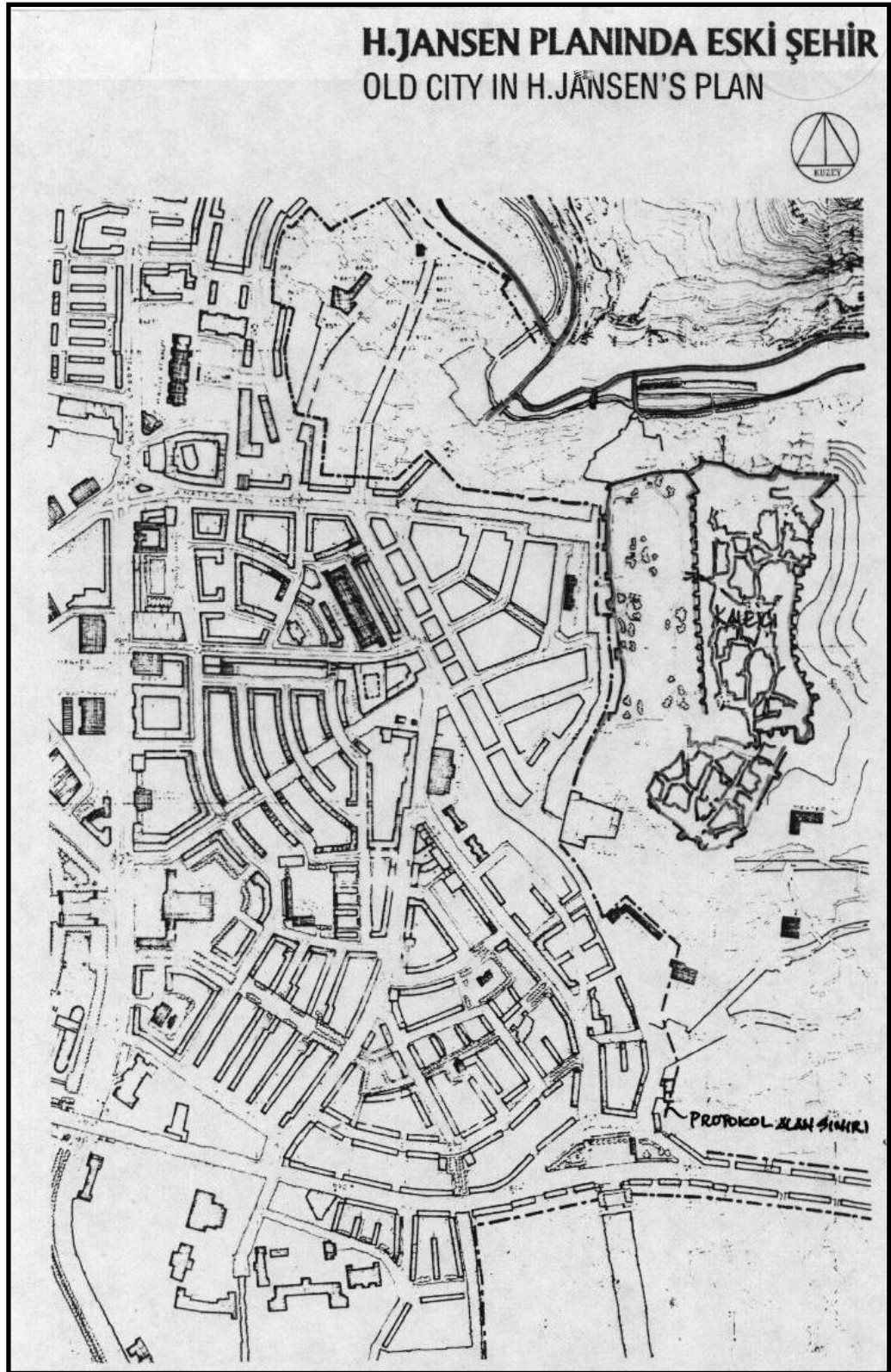
Jansen, planın onandığı 1932 yılında bu tavrını imar planı notlarında şöyle anlatmıştır;

“Yeni şehircilikte yeni kısımların kurulmasını eski kısmın yayılışından tamamen ayırmak lazımdır. Hatta nazari olarak Eski Şehir üzerine haddi zatında bir cam levhası kapamalıdır. Bu suretle kolaylıkla bütün gidişat takip edilerek şehri fenalıklardan korumak kabil olur. Eski şehre mümkün olduğu kadar fazla el sürmemek gerekir. Yeni kısmın imarının tekâmül ve terakkisinden sonra eski kısma münasip bir şekilde dikkatle bağlamak kabil olur.”

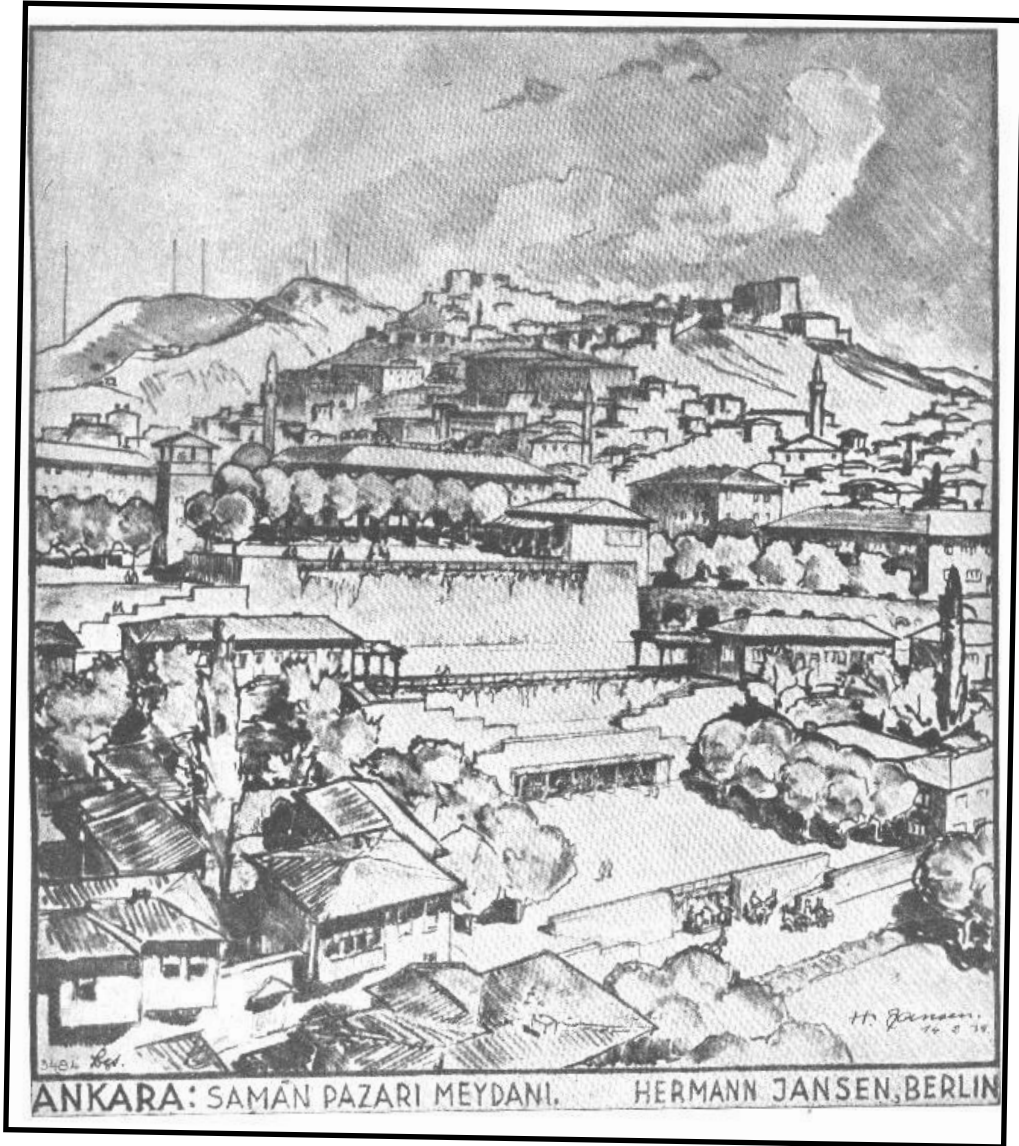
Nitekim gelişen Jansen Planı’ndan sonra Ankara’yı ziyaret edenler, kenti işte tam da bu biçimde yorumladılar. “Uzakta, kayalık bir tepenin üzerinde yükselen, ortadan ikiye bölünmüş bir kale, ön planda ise köşeli, nesnel bir tarza sahip son derece modern binalar” (Doğramacı, 2010).

Şekil 4.1 1932’de onaylanarak yürürlüğe giren, Prof. Hermann Jansen tarafından hazırlanan Ankara Umumi Planı (Cengizkan, 2004).

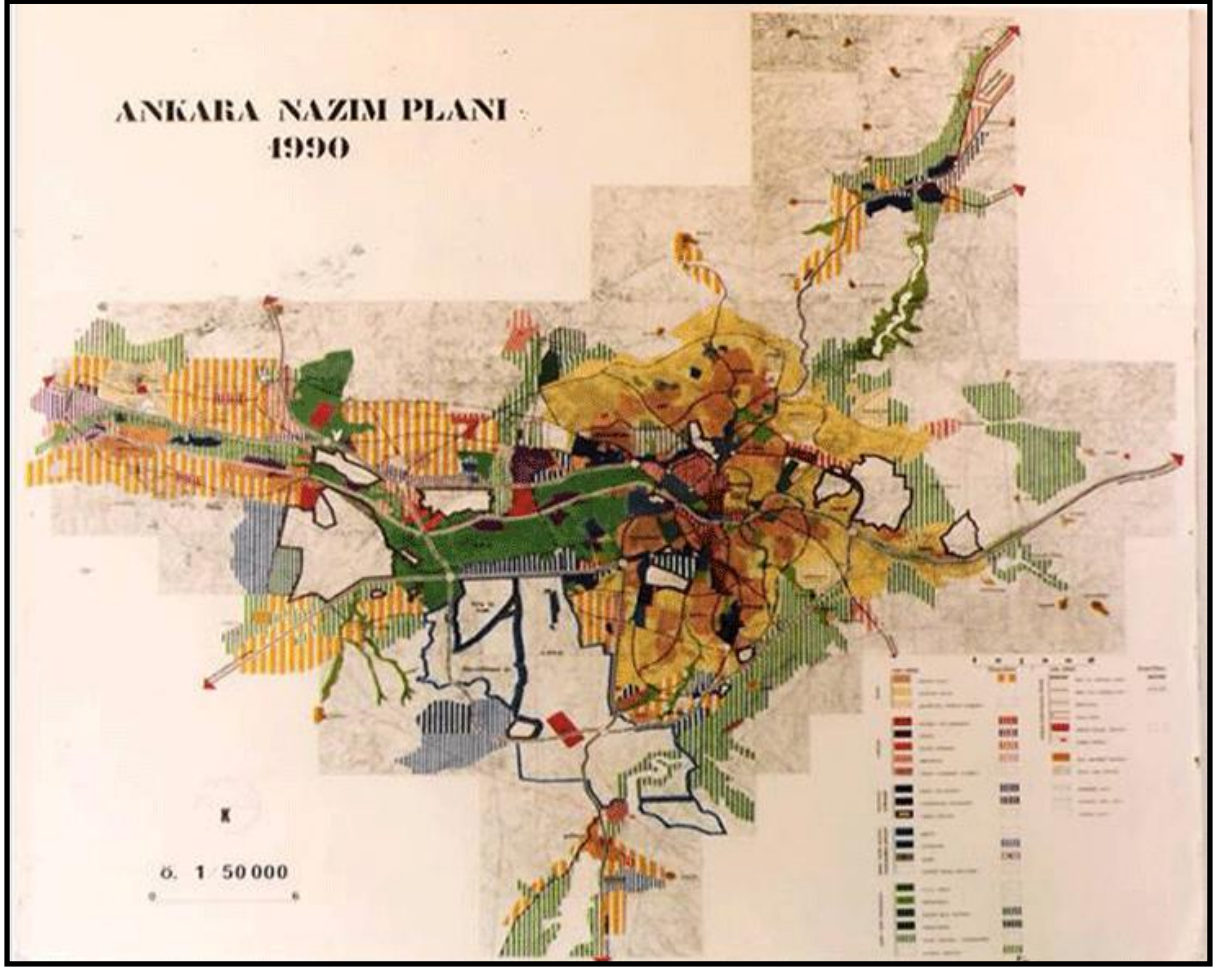

Şekil 4.2 Jansen Planı'nda Eski Şehir ve Protokol Alanı (Tunçer, 2010)

Şekil 4.3 Jansen-Samanpazarı Meydanı (Tunçer, 2010)

1960 yılında İmar ve İskân Bakanlığı bünyesinde kurulan Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu (AMNPB), 1970–1973 yıllarında yürüttüğü kapsamlı araştırma ve analiz çalışmaları sonucunda, 1982 yılında yürürlüğe giren 1990 hedefli nazım plan şemasını geliştirmiştir (Altaban, 2002; Türkün ve Ulusoy, 2006)

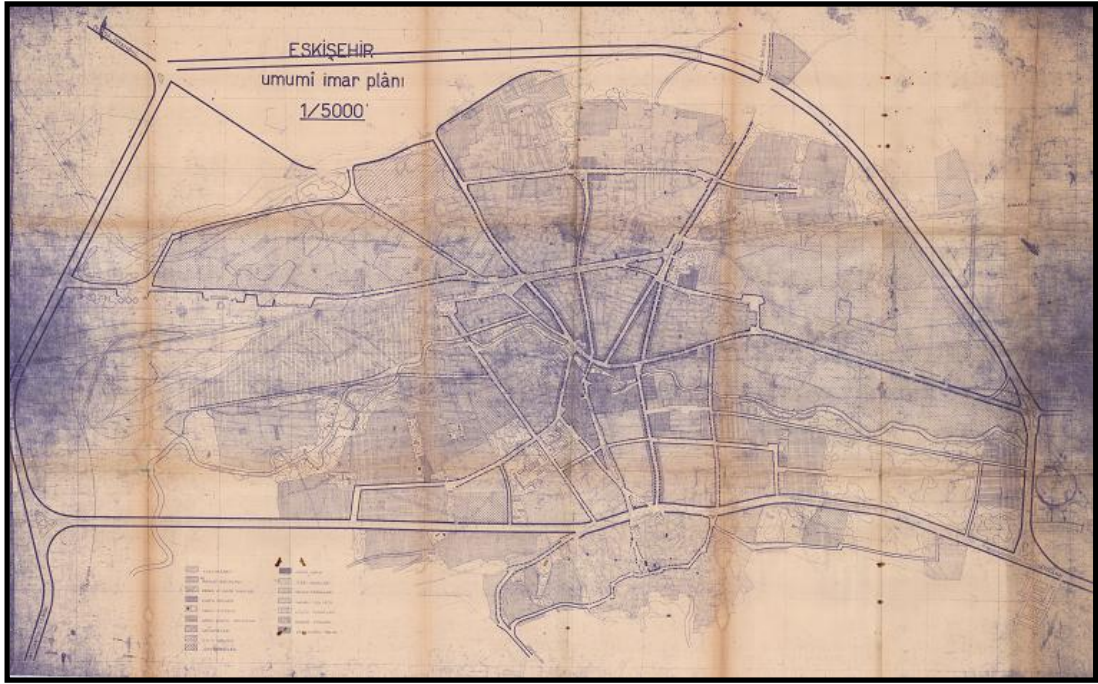

Şekil. 4.4 Ankara Nazım İmar Planı–1990 (Tunçer, 2010)

Hazırlanan bu şema yapısal bir plan niteliği taşımakla birlikte, Ankara’yı iyi tahlil etmiş olması ve Ankara’nın korunması konusunda öneriler geliştirmesi anlamında başarılı bir plandır (Türkün ve Ulusoy, 2006).

4.1.2 Eskişehir Üst Ölçekli Planlama Süreci

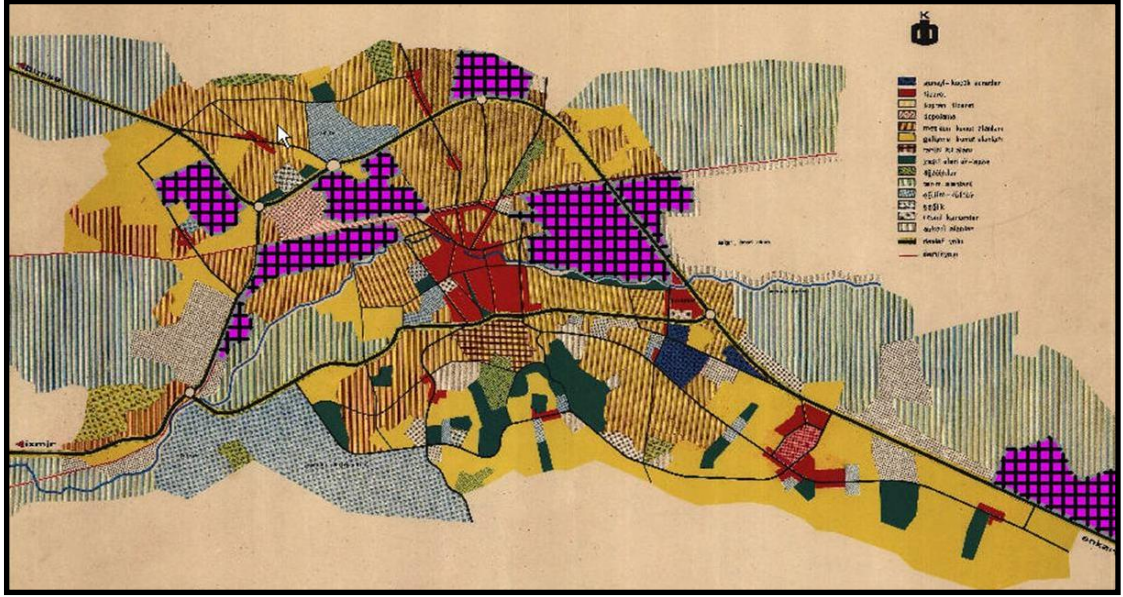
Eskişehir’de ilk imar planlarının yapımı Cumhuriyet sonrasında ülkedeki ilk planlama çalışmalarına başlanıldığı döneme rastlar. Kentin ilk 1/5000 ölçekli İmar Planı 1952 yılında, 1/2000 ölçekli imar planı 1954 yılında, 1/1000 ölçekli ilk uygulama imar planı ise 1956 yılında onanarak yürürlüğe girmiştir (Koca, 2005).

Şekil 4.5 1952 yılı 1/5000 Ölçekli Eskişehir Umumi İmar Planı (E.B.B., 2010a).

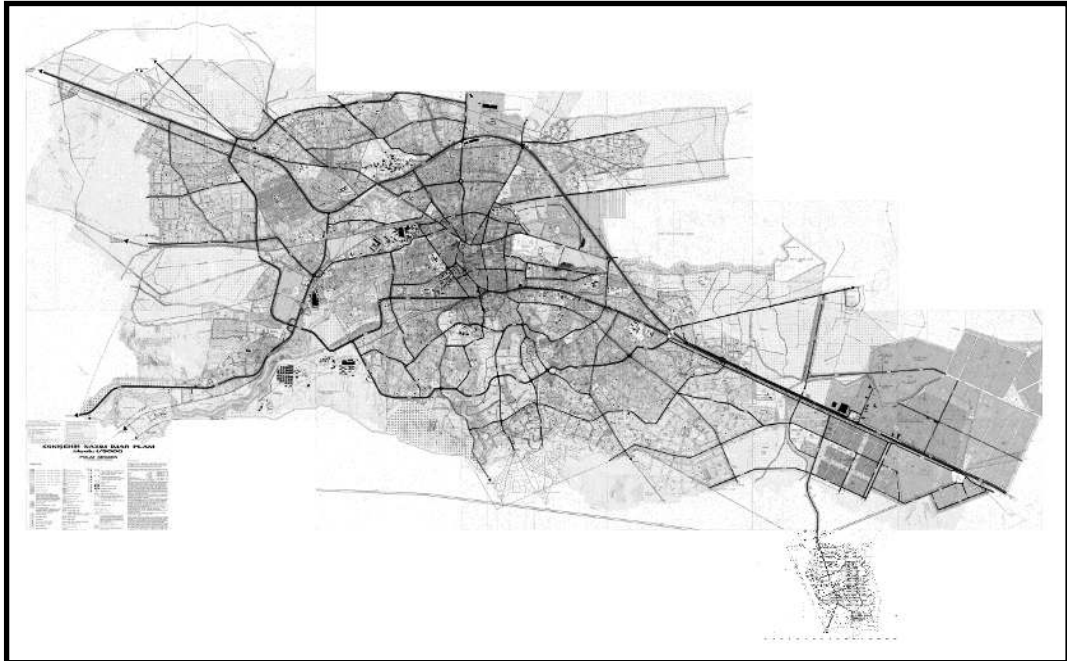
Yaklaşık olarak 17 yıl boyunca yürürlükte kalan bu plan döneminde kent nüfusu 120.000'den 240.000'e ulaşarak, plan sınırları dışında 19 çevre mahalle oluşmuş ve kentin acilen yeni bir plana gereksinimi doğmuştur (Koca, 2005).

Kentin bu yeni plan gereksinimini karşılamak amacıyla Belediye ve İmar İskân Bakanlığı çalışmalara başlayarak, 1978 yılında yeni bir 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'nı onayarak yürürlüğe koymuştur. Bu plan doğrultusunda hazırlanan 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı'nın yapımına ise öncelikle plansız 19 çevre mahalleden başlanmış ve 1980 yılında bu ilk grup plan yürürlüğe girmiştir. Ancak kent merkezini kapsayan sonraki etapları, bazı yasal sorunlar çıkması nedeniyle aynı plan müellifine yaptırılamayarak yarıda bırakılmıştır. Bu durum kent merkezinde 1956 yılı planlarının, çevre mahallelerde ise 1980 yılı yapımı planların uygulanması gibi çelişkili bir durum ortaya çıkmasına yol açmıştır (Koca, 2005).

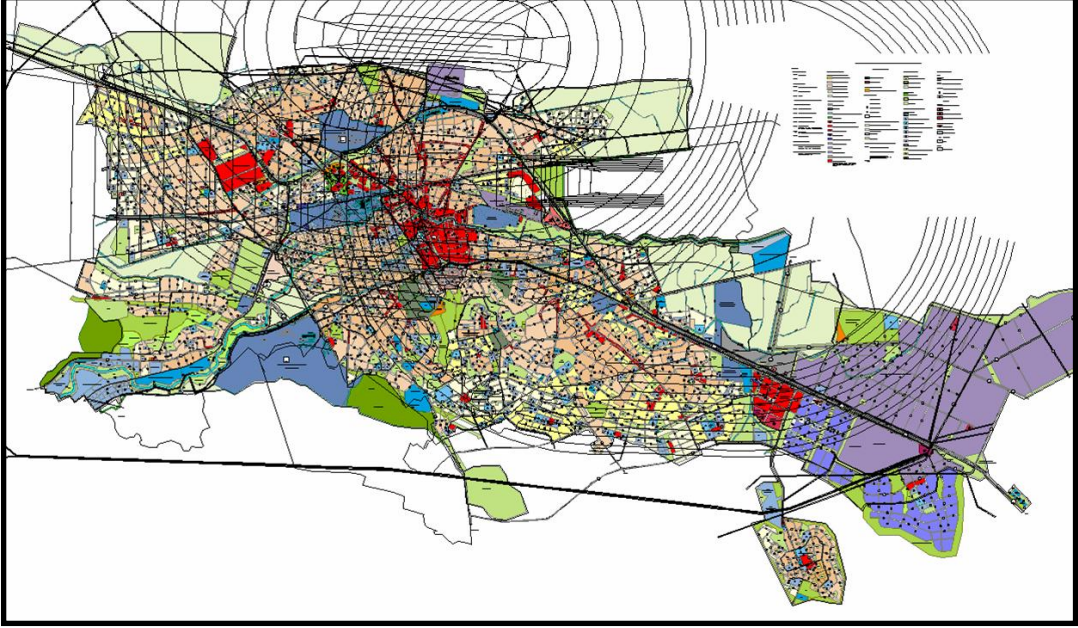
Şekil 4.6 1978 yılı 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı (E.B.B., 2010a).

Kentin planlamasındaki bu karmaşıya son vermek amacıyla Polat Sökmen tarafından hazırlanan kent bütününe yönelik 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı 06.10.1986 tarihinde onanarak yürürlüğe girmiştir. Ardından 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planları etaplar halinde hazırlanmış, 1. etap planlar 24.06.1987, 2. etap planlar 02.03.1988, 3. etap planlar 02.03.1989 ve 4. etap planlar 14.08.1989 tarihlerinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir (EBB, 2010a).

Şekil 4.7 1986 yılı 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı (E.B.B., 2010a).

1986 yılı Nazım İmar Planı'nın yetersiz kalmasının yanı sıra, 1999 yılında meydana gelen Marmara depremi yeni bir planın yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu aşamada, donatı standartları, plan değişiklikleri, jeolojik etütler vb. hususlar dikkate alınarak bilgisayar ortamında 1/5000 Ölçekli Revizyon Nazım İmar Planı hazırlanarak 26.07.2002 tarihinde Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nce kabul edilmiştir (EBB, 2010a).

Şekil 4.8 2002 yılı 1/5000 Ölçekli Revizyon Nazım İmar Planı (E.B.B., 2010a).

4.2 Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin Tarihsel Nitelikli Alanlara İlişkin Çalışmaları

Çalışmanın bu kısmında Ankara Samanpazarı Semtî'nin kent içerisindeki konumu ve tarihsel gelişimi, tescil ve sit alanı durumu, alt ölçekli planlama sürecinden bahsedilecek ve çalışma alanına ilişkin gerçekleştirilen kentsel tasarım ölçeğindeki projeler incelenecektir.

4.2.1 Çalışma Alanının Kent İçerisindeki Konumu ve Tarihsel Gelişim

Samanpazarı; güneyde Talatpaşa Bulvarı'ndan kuzeyde Atpazarı'na (Hisar Kapısı) ve doğuda Hamamönü'nden batıda Anafartalar Caddesi'ne kadar uzanan bölgede yer almaktadır (Örkçüoğlu, 1978).

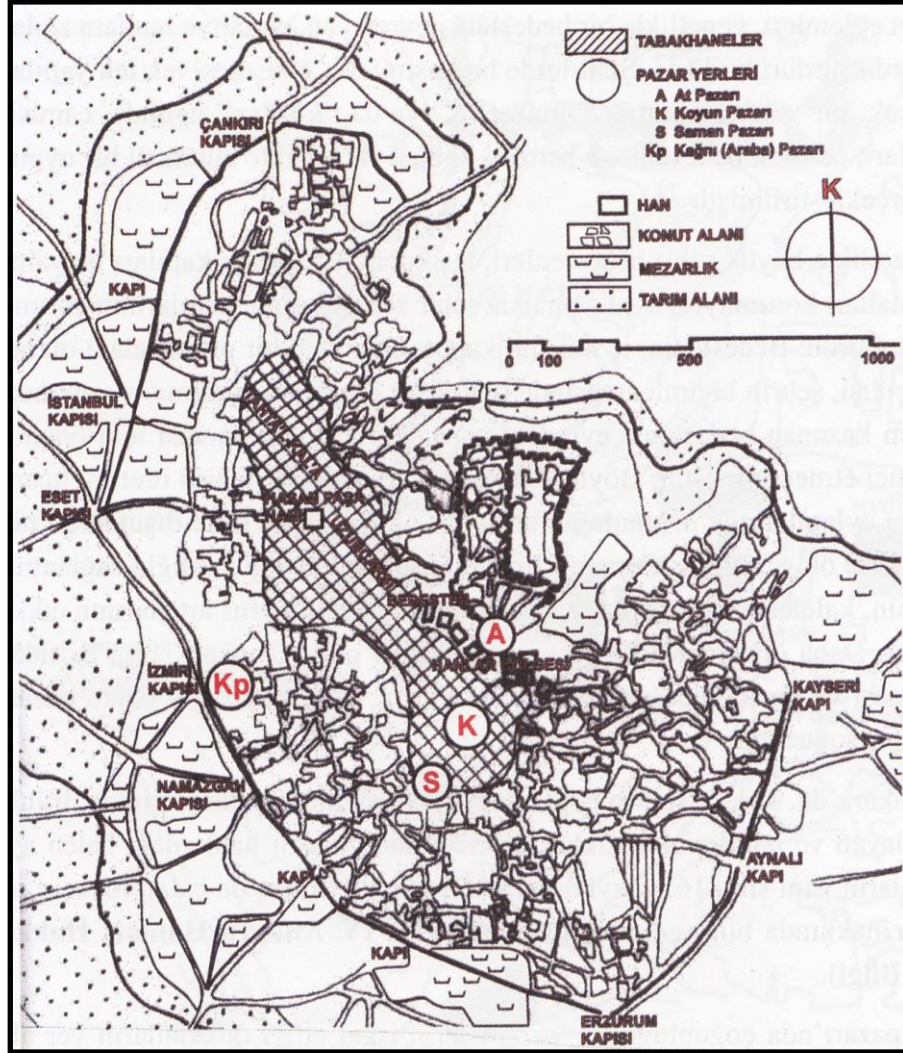
Şekil 4.9 Samanpazarı'nın kent içindeki konumu (ABB, 2011).

Anadolu şehirlerinde surlar dışına çıkan gelişmeler özellikle 13. ve 14. yüzyıllarda görülmeye başlamıştır. Ticaret ve zanaatla ilgili eylemler, surların kervan yoluna en yakın bağlantı sağlayan sur kapısının hemen dışına çıkmıştır (Tunçer, 2001).

Osmanlı kentlerinde bu tür ticari yapıların özellikleri sürekli satış yapılan yerler şeklinde kurulmalarıydı. Hacimli, hacimli olduğu kadar karı az olan ve sürekli tüketilen bir kısım ticari emtia için yılın her günü açık olan sürekli pazarlar kuruluyordu. Bunların başında ot, saman gibi sürekli tüketilen hayvan yemleri yer alıyordu (Doğru, 1995).

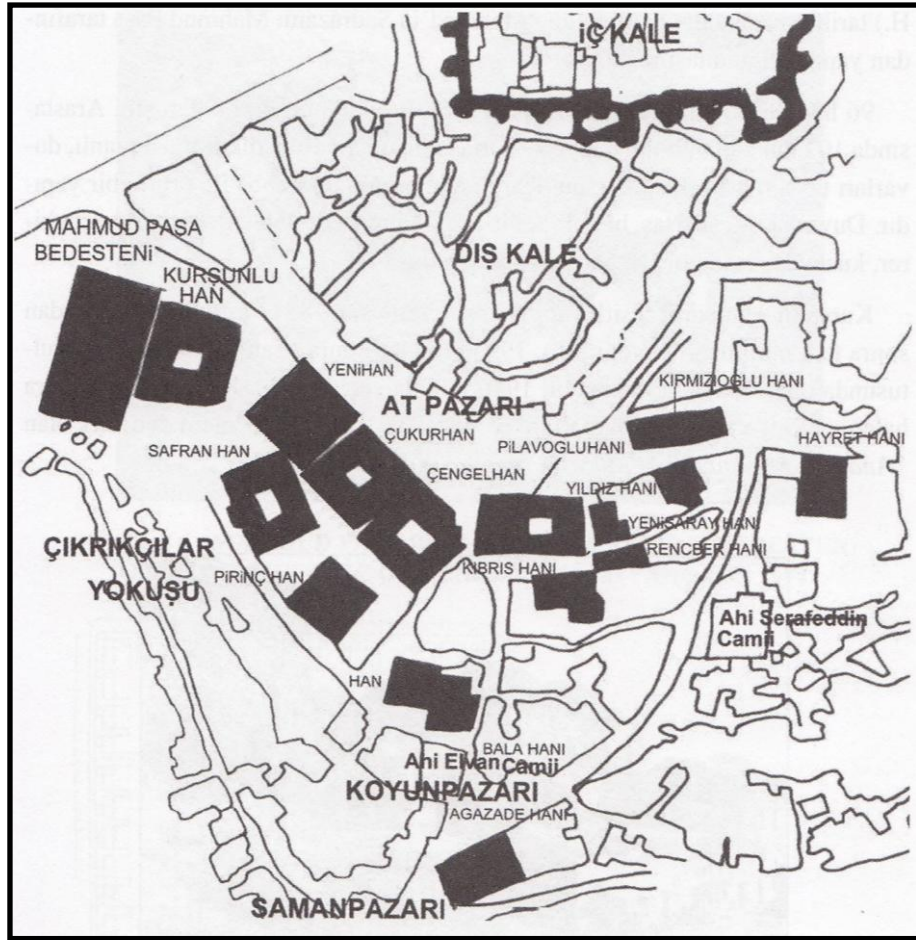
Ankara Kalesi surları dışında gelişen Samanpazarı bu türden bir gelişmedir ve kentin ilk ticaret merkezlerinden biri olarak, bugünkü Ankara'nın nüvesi kabul edilebilir. Bunun dışında yine kale eteklerine kurulan At Pazarı, Koyunpazarı ve dış kalede İzmir Kapısı'nın önünde kurulan Kağrı Pazarı gibi sürekli pazarlar, aynı

zamanda kaleye ulaşan kervan yollarının üzerinde bulunmalarıyla bu türden ticari oluşumlara birer örnek niteliğindedirler.

Şekil 4.10 16.-18.Yüzyıllar Arasında Ankara’da Ticaret Merkezi (Tunçer, 2001)

18. yy.’a kadar kale içi ve yakın çevresinde gelişen konut ve ticaret dokusu, Osmanlı İmparatorluğu’nun son yıllarında kente demiryolunun ulaşmasıyla birlikte genişleme göstermiş (Madran ve diğerleri, 2005), Cumhuriyet’in ilanı ve Ankara’nın başkent oluşu yoğun bir yapılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda, kale içi ve Samanpazarı’nın da bulunduğu çevresi, Ankara’nın genel bünyesinin geleneksel fakat fakir bir bölümü haline gelmiştir (Urak, 2002).

Şekil 4.11 Dış Kale'nin Kuzeyinde Konumlanan Açık Pazar Alanları (Tunçer, 2001)

Cumhuriyetin ilanından itibaren Ankara'nın başkent oluşuyla başlayan ve günümüze kadar geçen sürede yürütülen imar çalışmaları, bu çalışmaların Samanpazarı Semti'ne ilişkin neler söylediği ve son dönemde Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin alana ilişkin çalışmaları, tezin ilerleyen kısımlarında detaylı bir şekilde incelenecektir.

4.2.2 Tescil ve sit Alanı Durumu

Ankara Tarihi Kent Merkezi olarak değerlendirilen Ulus, Ankara Kalesi, Roma Hamamı, Bentderesi, Hamamönü, Samanpazarı ve Ulucanlar'ı kapsayan bölge, Bakanlar Kurulunun 08.08.2005 gün ve 2005/9289 sayılı kararı ile 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve

Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun 2. maddesine göre “Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı” olarak tespit edilmiştir.

Bu bölgede; Ulus-Hacıbayram Kentsel Sit Alanı, Ankara Kalesi Tarihi ve Kentsel Sit Alanı, Roma Hamamı Arkeolojik Sit Alanı, Hamamönü Kentsel Sit Alanı, Augustus Tapınağı (Ogust Mabedi) Arkeolojik Sit Alanı, Bentderesi Arkeolojik Sit Alanı bulunmaktadır.

4.2.3 Çalışma Alanına İlişkin Planlama Süreci

Bu bölümde tez kapsamında incelenen tarihsel nitelikli alanlardan biri olan Samanpazarı Senti’ne ilişkin alt ölçekli planlama çalışmaları incelenecektir.

4.2.3.1 Alt Ölçekli Planlama Süreci

Ankara Eski Kent Dokusu’nun 1., 2., 3. derece Kentsel Sit Alanları, Arkeolojik Sit ve Sit alanı koruma bölgesi ve Kale çevresi alanları olarak, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun (GEEAYK) 12/04/1980 gün ve 2167 sayılı kararı ile tescil edilmiş ve koruma amaçlı imar planı yapılana kadar bu sit alanları içinde her türlü yapılanma koşullarına ve Sit alanlarının korunmasına donuk “Ankara Eski Kent Dokusu Geçit Dönemi Koruma ve Geliştirme Planı ve Hükümleri” uygun görülmüştür (ABB, 2006).

Ulus kent merkezine ilişkin Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanları ile Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıkları, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun (GEEAYK) 12.04.1980 gün ve A-2167 sayılı kararı ile belirlenmiştir (Günay, 2005).

Söz konusu karar ile Ulus yöresinde kimi alanlar Sit Alanı ilan edilmiş ve alana ait koruma planının elde edilmesi için yarışma açılmıştır.

1/1000 Ölçekli Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı’nın yapımı birinci gelen ekip tarafından yüklenilmiş ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve

Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi Raci Bademli'nin yönetiminde hazırlanan plan Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 10.11.1989 gün ve 954 sayılı, Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 15.01.1990 gün ve 33 sayılı kararları ile onaylanmıştır (Günay, 2005).

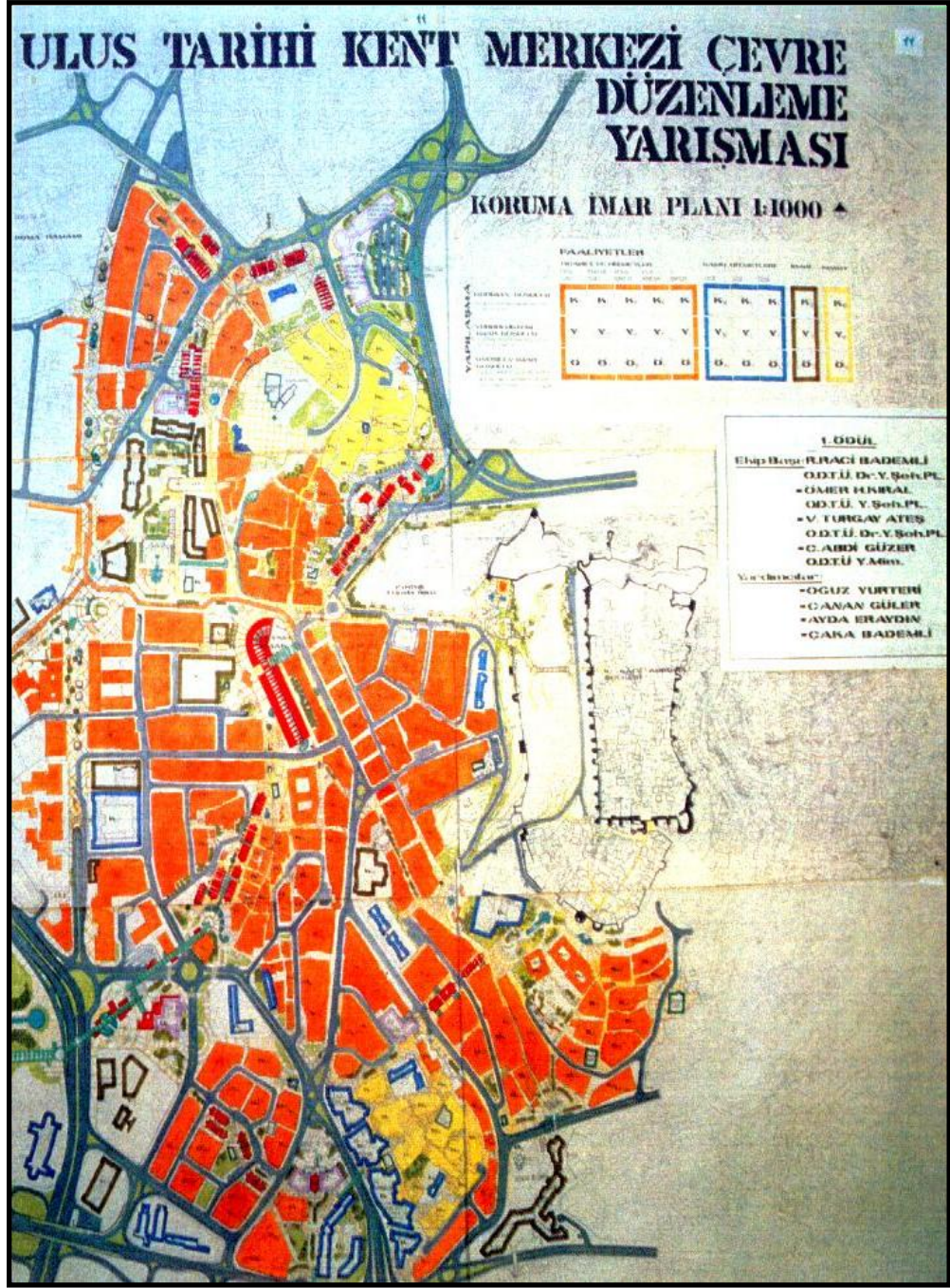
Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi 14.01.2005 gün ve 210 sayılı kararı ile 1/1000 Ölçekli Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı'nın kapsadığı alanı da kapsayan bölgedeki tüm imar planları;

İlk sit kararının alındığı 1980 yılından itibaren Ulus Tarihi Kent Merkezinde köklü değişim/dönüşüm sağlanamadığından mevcut dokudaki yapılar yıkılmaya, yıpranmaya yüz tutmuş, alan mezbelelik bir görünüm kazandığı,

Eski kent dokusunun kullanılarak yaşatılan bir tarihi merkez haline getirmek amacıyla hızlı, hayata geçebilecek güncelleştirilmiş yeni bir "Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı" oluşturma ihtiyacı doğduğu,

5272 Sayılı Belediye Kanunu'nun 73. maddesinde "Büyükşehir Belediyeleri; Büyükşehir belediyeleri sınırlar içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri' ve il belediyeleri ile nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyeler; kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulanabilir" denmekte olduğu (ABB, 2005).

gerekçesiyle iptal etmiş ve "Ulus Tarihi ve Kültürel Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı" ismi ile bir bölge tanımlanmıştır (Günay, 2005).

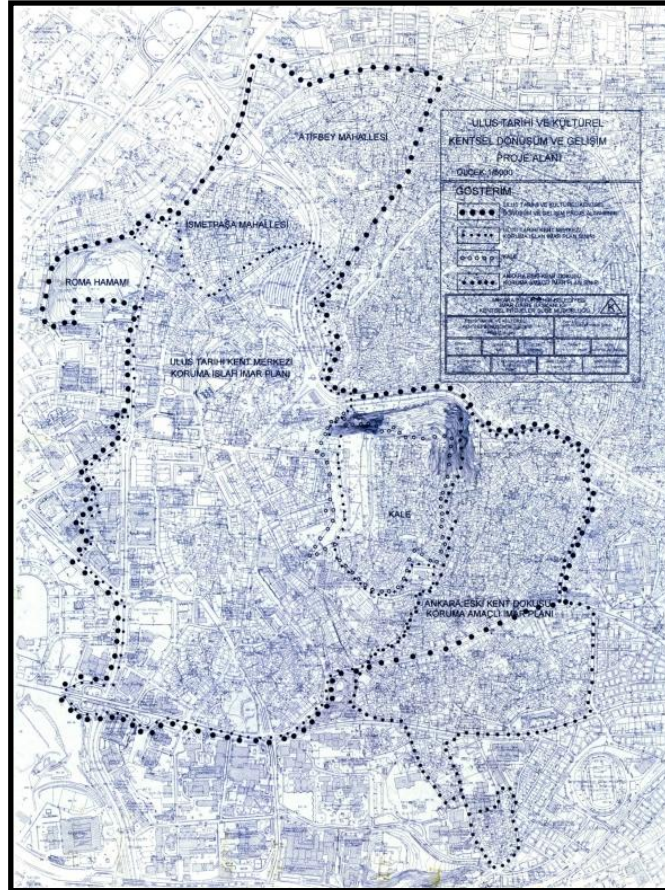

Şekil 4.12 Ulus Tarihi Kent Merkezi Çevre Düzenleme Yarışması 1/1000 Ölçekli Koruma İmar Planı (Tunçer, 2000)

Raci Bademli'nin vefatının ardından "Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İslah İmar Planı Yöneticisi ve Müellifi" görevini devralan Baykan Günay'ın, Raci Bademli

tarafından hazırlanan planın Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nce iptaline yönelik eleştirileri şu şekildedir;

“Ulus açısından bir yönetimin plan iptal etmek diye bir yetkisi olduğuna inanmıyorum. Bu hukuksuzluk demektir. Ancak yeni bir plan eskinin yerine geçebilir. Bu planın da onaylanmasında kanıma göre yetkili kurum Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'dur. Bir Belediye Başkanı'nın yasal zemini de olan bir planı 'ben bunu iptal ediyorum' deme hakkı hiçbir katılımcı ya da yönetişimci planlama modelinde bulunmadığı gibi, genelde ahlak ve özelde mesleki ahlakı içinde de yer almamaktadır ve tümüyle hukuka aykırıdır. Yönetimler hukuksuzluk yaratamazlar. Bir planı ancak yargı organı; planlama ve şehircilik ilkelerine, mevzuata ve kamu yararına aykırı bulursa iptal edebilir (Günay, 2005).”

Şekil 4.13 Ulus Tarihi ve Kültürel Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı (ABB, 2005).

Şekil 4.14 Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı. (Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 2006).

1/25000 ölçekli “2023 Başkent Ankara” Nazım İmar Planı Plan Açıklama Raporu’nda; Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında, korunacak değerler, koruma öncelikli yapı ve alanlar şu başlıklar altında gruplandırılmıştır (ABB, 2006).

- *Kale İçi ve yakın çevresi tarihsel konut dokusu*
- *Tarihi Ticaret Bölgesi: Hanlar bölgesi, Samanpazarı ve Sulu Han*
- *Augustus Tapınağı ve Hacıbayram Camii*
- *Hacıbayram Tepesi eteklerindeki tarihsel konut dokusu*
- *Roma dönemine ait arkeolojik sit alanları*
- *Erken Cumhuriyet dönemi yapılaşma alanı (Ulus Meydanı ve çevresi)*

Koruma Amaçlı İmar Planı'nın amacının, Tarihi Kent Merkezindeki işlevsizleşme ve çöküntüleşme sorunlarına planlama yaklaşımı içinde çözüm yolları geliştirmek, olarak açıklanmıştır. Bu kapsamda bölgenin ticari, turistik ve kültürel gelişimine uygun olarak restore ve yeniden inşa edilmesi yoluyla konut, ticaret, kültür turizm ve sosyal donatı alanlarının ve bu amaçlara uygun yeni ulaşım kararlarının oluşturulması hedeflenmiştir (ABB, 2006).

Sonunda, Ankara Büyükşehir Belediyesi, 31.08.2006'da kısıtlı bir davet grubunu çağırarak özel bir büroya hazırlanmış olan 'Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı'nın' tanıtımını yapmıştır (Türkün ve Ulusoy, 2006).

“Bu bağlamda Ankara’da önce Kale ve yakın çevresinin dönüşümü için çaba sarf edilmiş ancak bu alanın konumu, etrafında yer alan ekonomik faaliyetler, yaşayanların ortaya çıkardığı toplumsal doku ve mevcut binaların pek çoğunun gelir getirici faaliyetlere el vermemesi sonucunda Kale yeterli derecede bir çekim ve talep oluşturamamıştır. Dolayısıyla, bugün yapılmak istenen Ulus’un topyekûn dönüştürülerek rantın istenildiği kadar artmasına engel teşkil eden unsurların temizlenmesidir. Dolayısıyla, Ulus Tarihi Kent Merkezi’nde düşünülen temizleme ve yenileme tamamlandığında Kale de bu projeye eklenmiş bir ‘hoşluk’ olarak devreye girecek ve burada bir türlü gerçekleştirilemeyen dönüşüm de tamamlanmış olacaktır (Türkün ve Ulusoy, 2006).”

“Ulus Tarihi Kent Merkezi ve Kale’de ortaya çıkan son durum ciddi sorunlar içermektedir. Bu alanda dönüşüm tamamen rantın artırılması hedefine kilitlenmiş ve en önemli hedeflerden biri olan tarihi dokunun korunması meselesi göz ardı edilmiştir. Bunun yanı sıra, ciddi bir sosyal yapı analizi yapılmamakta ve bu alan tarihsiz ve kimliksiz olarak algılanmaktadır (Türkün ve Ulusoy, 2006).”

Bu aşamadan sonra 1/5000 ölçekli “Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı” ile 1/1000 ölçekli “Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı”

Ankara Yenileme Alanı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nün 17.05.2007 tarih ve 25 sayılı kararı ile onaylanmıştır (SPO, 2009).

Söz konusu alana ilişkin 1/5000 ve 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planları Ankara Yenileme Alanı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 17.05.2007 gün ve 25 sayılı kararı ile uygun görülerek Ankara Büyükşehir Belediye Meclisinin onayına sunulmuştur ve plan Belediye Meclisi'nce de onaylanmıştır(ABB, 2006).

Ancak daha sonra, Ankara 10. İdare Mahkemesi 2007/1397 E. sayılı dava ile 1/5000 ölçekli “Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı” ve 1/1000 ölçekli “Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı”nı onaylayan Ankara Yenileme Alanı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 17.05.2007 tarih ve 25 sayılı kararının iptali talep edilmiştir (SPO, 2009).

Ankara Yenileme Alanı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun planı onaylayan 17.05.2007 tarih ve 25 s. kararı, Ankara 10. İdare Mahkemesi tarafından açıkça hukuka aykırı olarak değerlendirilmiş, uygulanması halinde telafisi güç ve imkansız zararlara sebep olabileceği anlaşıldığından 23.07.2008 tarihinde planın yürütmesi durdurulmuştur (SPO, 2008).

Mahkeme, yürütmenin durdurulması kararının ardından ise “Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı Nazım ve Uygulama İmar Planı ve plan notlarının onaylanmasına ilişkin 17.05.2007 tarih ve 25 sayılı kararı Ankara Yenileme Alanı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı Koruma Amaçlı İmar Planlarıyla ilgili ilke ve esaslara ve kamu yararına aykırı olduğundan, hukuka uygunluk bulunmamaktadır” gerekçesiyle 18.11.2008 tarihinde planı iptal etmiştir (SPO, 2009).

4.2.3.2 Kentsel Tasarım Ölçeğindeki Projeler

Ankara Samanpazarı Senti'nde gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları daha çok cephe düzenleme çalışması biçiminde gerçekleşmiştir. Alana ilişkin çalışmaları Altındağ Belediyesi üstlenmiştir.

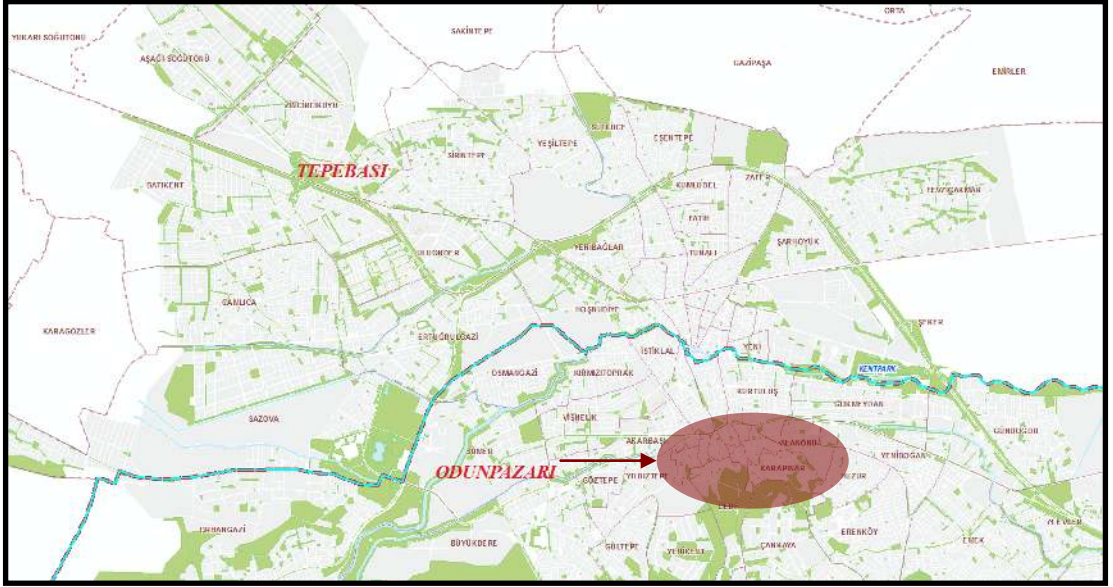
Şekil 4.15 Ankara Samanpazarı Senti'nden bir görünüş.

4.3 Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin Tarihsel Nitelikli Alanlara İlişkin Çalışmaları

Çalışmanın bu kısmında Eskişehir Odunpazarı Senti'nin kent içerisindeki konumu ve tarihsel gelişimi, tescil ve sit alanı durumu, alt ölçekli planlama sürecinden bahsedilecek ve çalışma alanına ilişkin gerçekleştirilen kentsel tasarım ölçeğindeki projeler incelenecektir.

4.3.1 Çalışma Alanının Kent İçerisindeki Konumu ve Tarihsel Gelişimi

Kentsel sit niteliği taşıyan ve günümüzde “Odunpazarı” adıyla anılan bölge, kentin güney kesimindeki tepelerin kuzeye bakan yamaçlarından kuzey yönüne doğru gelişen bir alanı kapsamaktadır (Sönmez, 1984).

Şekil 4.16 Odunpazarı Semti'nin kent içerisindeki konumu (E.B.B., 2011a).

Kente Türk dönemi sit alanı olarak belirlenen Odunpazarı bölgesinin yeri, tarihi kaynaklara göre ilk kez 11. yüzyıl sonlarında Türklerin dikkatini çekmiştir. Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzettin Kılıçarslan'ın 1097 yılında 1. Haçlı ordusu ile yaptığı ünlü Dorlyaiion Savaşı sırasında, bugünkü Odunpazarı bölgesinde ordugâh kurmasıyla bölge türkler tarafından, Sultan Uyugü olarak anılmaya başlamış ve 12. yüzyıldan itibaren kaynaklara bu adla geçmiştir. Osmanlı topraklarına çok erken katılan ve 14. yüzyıldan itibaren Sultan Önü adını alan bu bölge, kentin gelişmeye başlamasıyla önem kazanmış ve odun satışlarının yapıldığı bir pazar haline gelmiştir. Zaman içerisinde Sultan Önü adı unutulmuş ve ticari öneminden dolayı Odunpazarı adını almıştır (Uca ve Yılmaz, 2006).

1950'li yıllar Türkiye'de sanayileşmenin hızlandığı bir dönemdir. Aynı yıllarda Eskişehir'de yaşanan endüstriyel gelişme, kent nüfusunun da artmasına neden olmuştur. Eskişehir'in nüfusunun artışına paralel olarak ulaşım ağının önemli bir noktası olması nedeniyle bu yıllarda hızla gelişen bir kent kimliği kazandığı görülür.

Kentin yaşadığı bu süreç, bugünkü modern görünümün temelini atarken diğer yandan geleneksel dokusunu büyük oranda kaybetmesine neden olmuştur. Bu nedenle, günümüzde Odunpazarı'nın sit alanı olarak belirlenen bölgesindeki silüet ile kent silüeti arasında bir benzerlik ya da bütünlük saptamak güçtür (Uçkan ve Uçkan, 2005).

Öte yandan olumlu bir gelişme ise bu dönemlerde Odunpazarı'nda evi olanların, yıkıp yapmak yerine kentin kuzeyinde yeniden ev inşa etmeleridir (Uçkan ve Uçkan, 2005). Bu nedenle, tarihi doku yıkıcı bir müdahale görmemiş ancak yıpranmıştır.

4.3.2 Tescil ve Sit Alanı Durumu

Çalışma alanı olarak belirlenen Odunpazarı yerleşimi ilk olarak 1978 yılında İmar ve İskân Bakanlığı ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından alınan kararlar doğrultusunda “Odunpazarı Protokol Sit alanı” olarak 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'na işlenmiştir (EOB, 2011).

1981 yılında Gayrimenkul eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından söz konusu alan içerisinde yapılan incelemelerde 196 adet sivil mimarlık örneği ve 12 adet anıtsal tarihi yapının tescili yapılmıştır. 1986 yılında Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca Odunpazarı Sit alanı'ndaki tescil kararları gözden geçirilerek tescilli sivil mimarlık örneği 162'ye indirilmiş, anıtsal yapı sayısı 20'ye çıkarılmıştır (EOB, 2011).

Eskişehir genelinde imar planı çalışmaları yapılırken Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca bölgenin imar planı yapılıncaya kadar, geçici dönem yapılanma koşulları belirlenerek 29.04.1988 tarih ve 168 sayılı karar ile 154 adet sivil mimarlık örneği ve 20 adet anıtsal yapı tescil edilerek koruma altına alınmıştır (EOB, 2011).

4.3.3 Çalışma Alanına İlişkin Planlama Süreci

Bu bölümde tez kapsamında incelenen tarihsel nitelikli alanlardan biri olan Odunpazarı Semti'ne ilişkin alt ölçekli planlama çalışmaları incelenecektir.

4.3.3.1 Alt Ölçekli Planlama Süreci

Odunpazarı semtinin sit ilanını izleyen süreçte, 1988 yılında alana ilişkin geçici dönem yapılaşma koşullarının belirlenmesinden kısa bir süre sonra Odunpazarı Kentsel Sit Alanı'na ilişkin ilk Koruma Amaçlı İmar Planı Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 17.06.1988 tarih ve 197 sayılı kararı ve Belediye Meclisi'nin 04.07.1988 tarih ve 26/3–24 sayılı kararı ile onaylanmıştır (EOB, 2011).

Uygulamadaki zorluklar nedeniyle 1995 yılında Odunpazarı Kentsel Sit Alanı'nda tekrar bir plan yapımına başlanmış ve Odunpazarı Belediye Meclisi'nin 01.07.1996 tarih ve 320 sayılı kararı ile Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylanmıştır. Bu koruma planı ile birlikte 185 adet tescilli yapı ile 13 adet anıtsal yapı koruma altına alınmış, planla korunacak 113 adet yapı tespit edilmiştir (EOB, 2011).

4.3.3.2 Kentsel Tasarım Ölçeğindeki Projeler

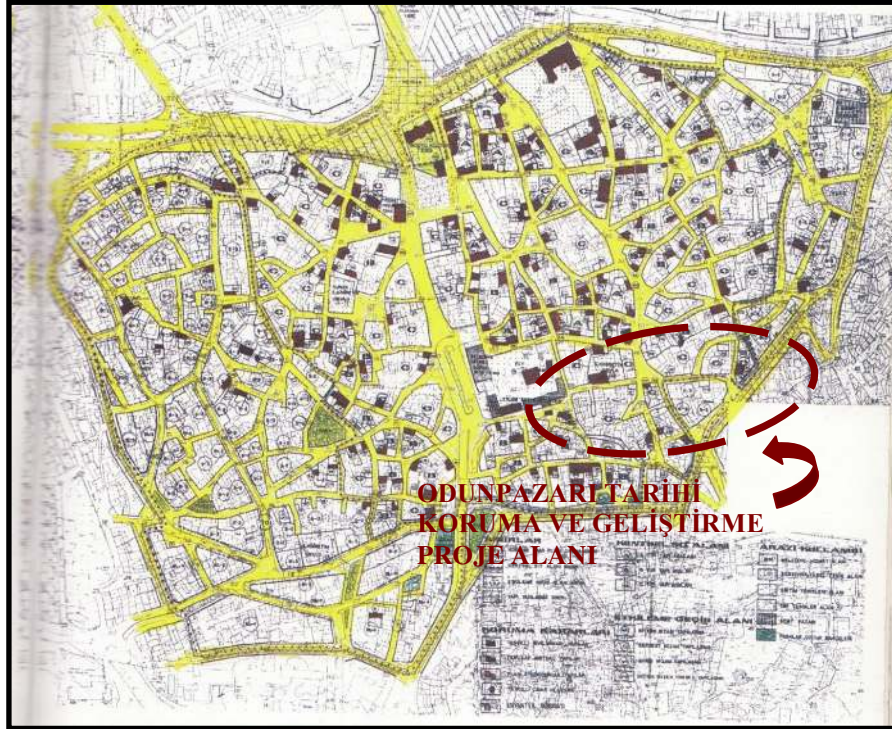
Son zamanlarda kentin geçirdiği değişim hareketleri ile birlikte Odunpazarı tarihi yerleşimi geleneksel dokusunun korunmasına ve yaşatılmasına yönelik bir takım proje çalışmaları geliştirilmektedir.

Odunpazarı Kentsel Sit Alanı ile ilgili hazırlanan projelerden biri Eskişehir Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan ve 2001 yılında uygulamasına başlanan “Odunpazarı Tarihi Koruma ve Geliştirme Projesi”dir. Odunpazarı Kentsel Sit Alanı'nın Seyitgazi Caddesi'nden cephe alan bir bölümünde yer alan bu düzenlemede, Eskişehir'in bu bölgesindeki geleneksel mimariden esinlenerek, sokak

konturlarını ve kotlarını muhafaza ederek yeni bir yerleşme birimi oluşturmak amaçlanmıştır (EBB, 2010b).

Odunpazarı Tarihi ve Kentsel Sit Alanı için hazırlanan bir diğer proje ise 2005 yılında hazırlanan ve Odunpazarı Belediyesi ve Çekül Vakfı işbirliği ile hayata geçirilen “Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi”dir. Bu projenin ana fikri, anıt değeri olmamakla birlikte biçim ve boyutlarıyla geleneksel mimariyi yansıtan yapılar ile günümüze yakın tarihte yapılmış, genel silüeti bozmayan basit evler, sokak bütününde ele alınarak, ölçek sıva, malzeme ve renkleriyle geleneksel konutlara uyumlu hale getirilmesi düşüncesidir (Uçkan ve Uçkan, 2002).

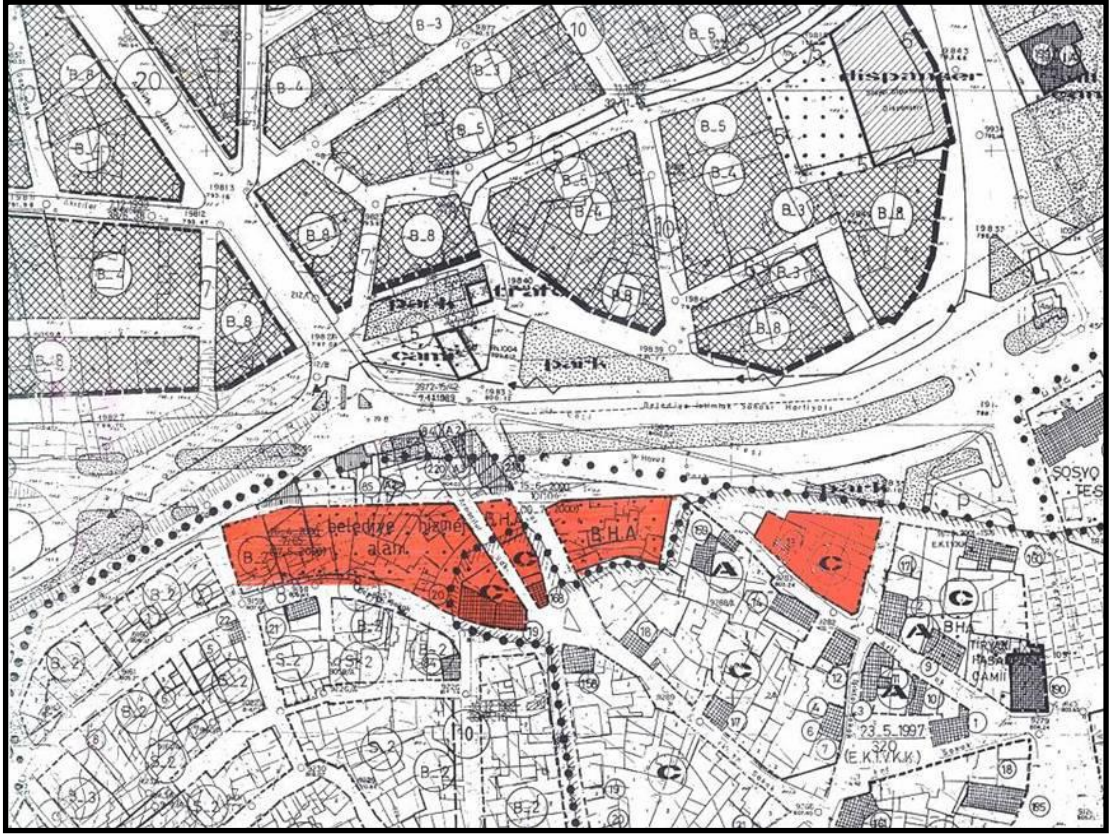
Tezin kapsamı doğrultusunda belirlenen çalışma alanlarına ilişkin Büyükşehir Belediyeleri’nin uygulamaları göz önünde bulundurulacağından bu bölümde Eskişehir Büyükşehir Belediyesi’nin Odunpazarı Kentsel Sit Alanı’nın bir kısmına ilişkin hazırlamış olduğu “Odunpazarı Tarihi Koruma ve Geliştirme Projesi” üzerinde durulacaktır.

Şekil 4.17 Odunpazarı Kentsel Siti içerisinde Tarihi Koruma ve Geliştirme Proje Alanı’nın yeri (Uçkan ve Uçkan, 2002).

Proje bünyesinde; 8 adet konuk evini (72 oda + 4 daire), bir adet yönetim binasını, bir adet lokantayı, bir adet kültür merkezini ve 3 adet tescilli binayı barındırmaktadır (EBB, 2011b).

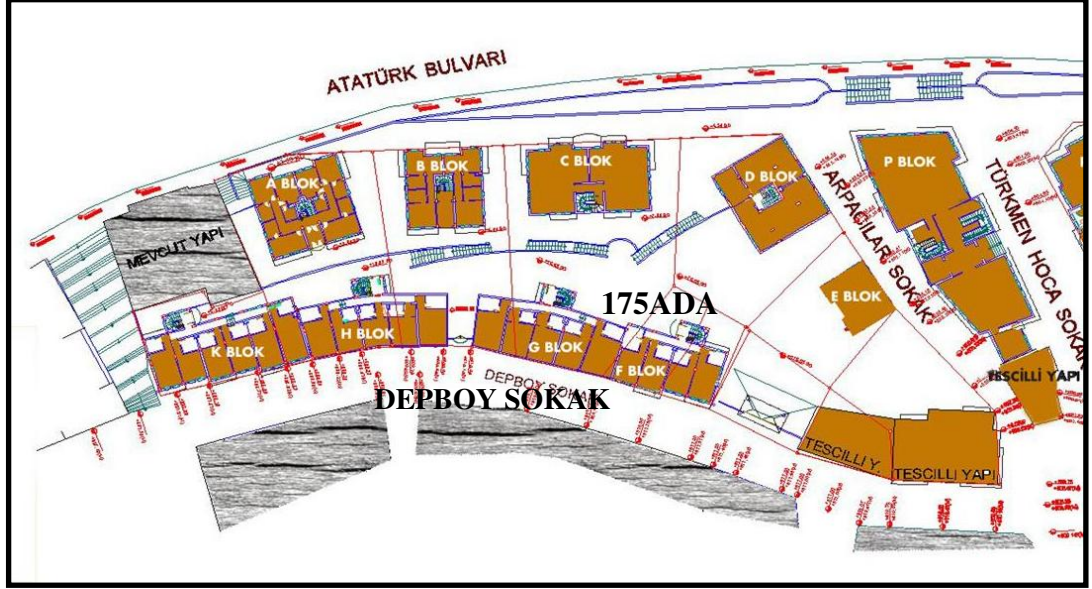
Söz konusu alanda tescilli 3 yapının restorasyonu yapılmış; yanı sıra cephe düzenleri, arazi kullanımları, kontur gabarileri ile gelenekseli yaşatmak amacıyla yeni yapılar inşa edilmiştir. Sosyal ve kültürel amaçlı mekânların kent insanına sunulması amacıyla gerçekleştirilen bu yeni alan ile Odunpazarı'nın korunması ve yeni bir gelecek kazanması sağlanmıştır (Uçkan ve Uçkan, 2005).

Şekil 4.18 Tarihi Koruma ve Geliştirme Proje Alanı'nın Odunpazarı Kentsel Siti Koruma Amaçlı İmar Planı'ndaki yeri (E.B.B., 2010a).

Odunpazarı Tarihi Koruma ve Geliştirme Projesi temelde 3 etaptan oluşmaktadır; 1.etap; Odunpazarı Kentsel Siti Alanındaki Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu onaylı Rekonstrüksiyon projeleri esas alınarak yapılan Sıra Evler inşaat uygulamalarıdır. (EBB, 2010c)

Proje'nin Atatürk Bulvarı'na bakan cephesindeki yapıların tasarımında çevresel faktörlere ve yapı konumlanmalarına bağlı olarak ayrık nizam uygulama yöntemine gidilmiş, tam tersi yöndeki Depboy Sokak tarafında ise mevcut yapıların oluşturduğu bitişik nizam sokak dokusuna bağlı kalınarak yapılar bitişik nizam tasarlanmıştır. (EBB, 2010b) Projenin bu etabı 2007 yılı içerisinde tamamlanmıştır. (EBB, 2010c)

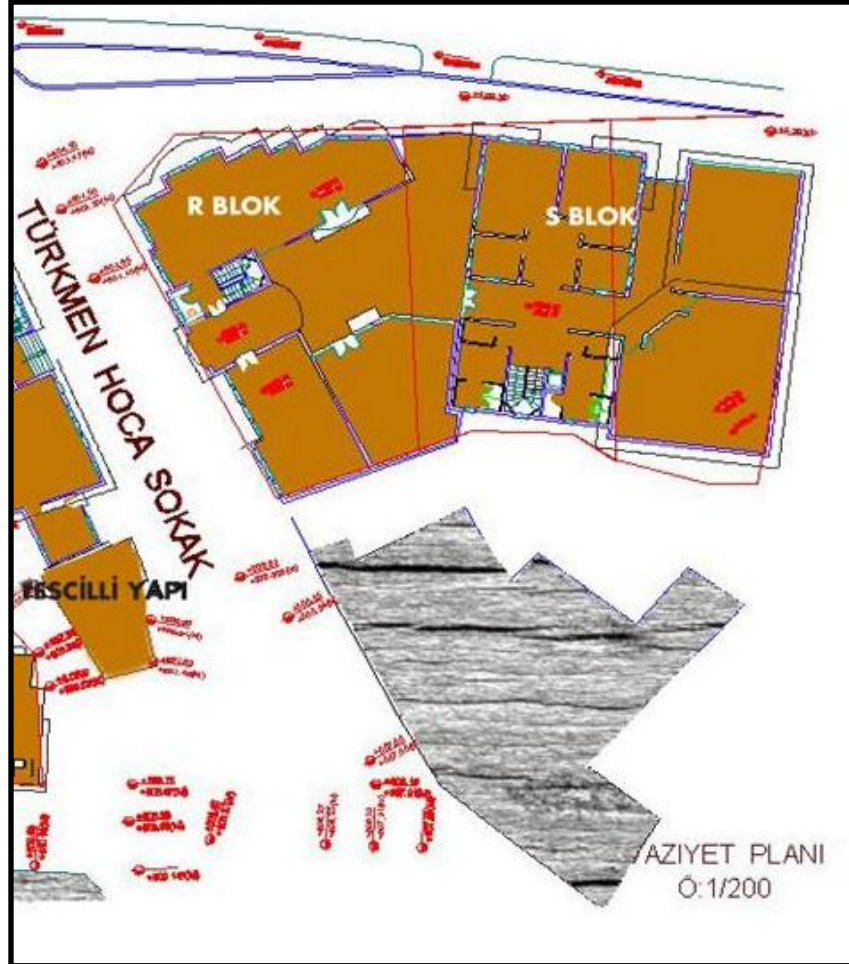
Şekil 4.19 Odunpazarı Tarihi Koruma ve Geliştirme Proje Alanı 1.etap (E.B.B., 2010a).

Projenin yaklaşık olarak 1500 m²'lik bir kapalı alana sahip olan ve 175 adanın tamamını kapsayan 1. etabında Arpacılar Sokak'ın batısında kalan alanın tamamı konaklama tesisi, batısında kalan alan ise restoran olarak tasarlanmıştır.

Şekil 4.20 Odunpazarı Tarihi Koruma ve Geliştirme Proje Alanı 1.etap ortak mekândan bir görünüm

Odunpazarı Tarihi Koruma ve Geliştirme Projesi'nin 2. etabı yine Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu onaylı projeleri esas alınarak yapılan, 147 adaya ait 63,64 ve 65 parseli kapsayan bir rekonstrüksiyon projesidir.

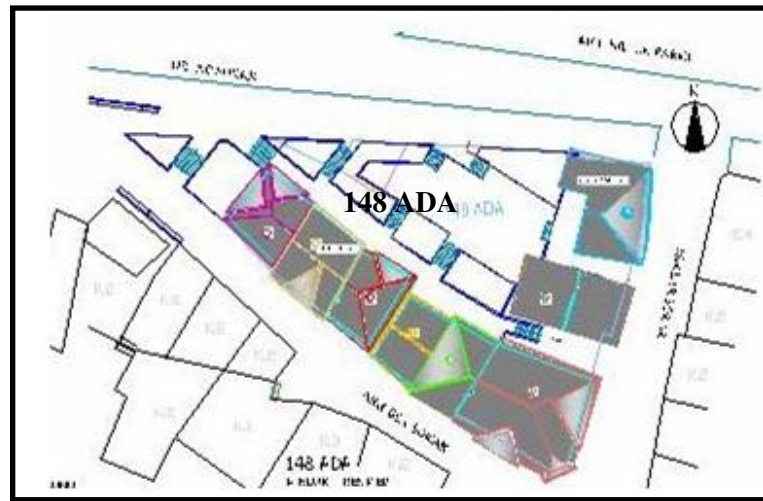
Şekil 4.21 Odunpazarı Tarihi Koruma ve Geliştirme Proje Alanı 2.etap (E.B.B., 2010a).

Projenin yaklaşık olarak 1000 m²'lik bir kapalı alana sahip olan ve 2002'de başlayıp, 2007 yılı içerisinde uygulaması biten 2. etabı, içinde Çağdaş Cam Sanatları Müzesini de barındıran bir Kültür Merkezi olarak tasarlanmıştır.

Şekil 4.22 Çagdaş Cam Sanatları Müzesi

Tarihi Odunpazarı Evleri Koruma ve Geliştirme Projesi kapsamında yer alan 3.etap, 8 adet eski ve harap durumdaki yapıdan 7'sinin betonarme inşası, 1 tanesinin restorasyon işlerini kapsamaktadır (EBB, 2010d). Proje bünyesinde inşa ve restore edilen binalar halka açık aktivitelerde kullanılmak üzere, resim evi, kadın danışma merkezi, halı, kilim, bez dokuma atölyesi, çay, kahve evi, satranç ve hobi evi olarak tasarlanmıştır. Projenin yaklaşık 450 m²'lik bir kapalı alana sahip olan bu etabının uygulaması 2008 yılı içerisinde tamamlanmıştır.

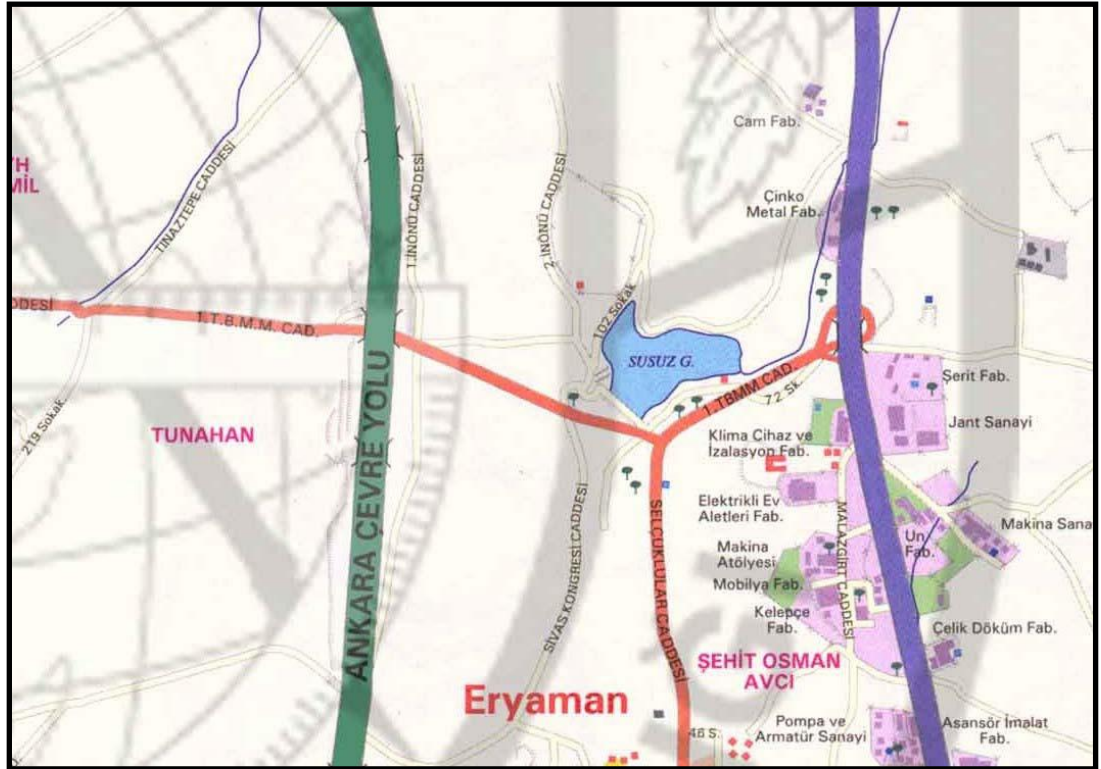
Şekil 4.23 Odunpazarı Tarihi Koruma ve Geliştirme Proje Alanı 3.etap (E.B.B., 2010a).

4.4 Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin Kent Parklara İlişkin Çalışmaları

Çalışmanın bu kısmında Ankara Göksu Gölet Parkı'nın kent içerisindeki konumu ve alt ölçekli planlama sürecinden bahsedilecek ve çalışma alanına ilişkin gerçekleştirilen kentsel tasarım ölçeğindeki projeler incelenecektir.

4.4.1 Çalışma Alanının Kent İçerisindeki Konumu

Susuz Gölet'i ya da diğer adı ile Göksu Parkı, Ankara-İstanbul karayolu üzerinde, Ankara'dan 20 km uzaklıktadır. Karayolunun İstanbul yönünde yolun hemen 500 metre batısında (solunda) kuzey-güney istikametinde uzanmaktadır (Sarıkaya, 2007).

Şekil 4.24 Alanın Ankara içindeki konumu (Sarıkaya,2007).

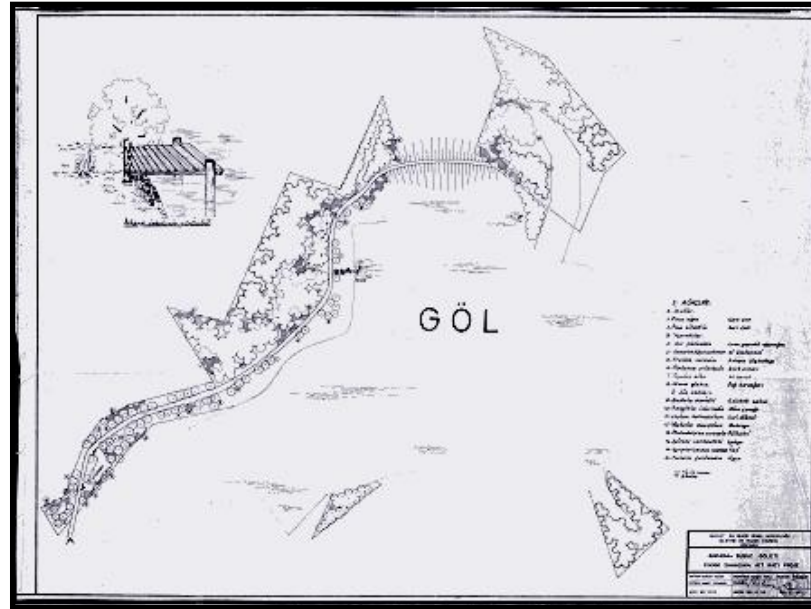
4.4.2 Çalışma Alanına İlişkin Planlama Süreci

Bu bölümde tez kapsamında incelenen kent parklardan biri olan Ankara Göksu Gölet Parkı'na ilişkin alt ölçekli planlama çalışmaları incelenecektir.

4.4.2.1 Alt ölçekli Planlama Süreci

1960 yılında Taşkın Koruma Havzası olarak kullanılan ve daha sonra DSİ tarafından 1972 yılında Susuz Göleti ve çevresi için bir Susuz Göleti Rekreasyonel Alanı projesi uygulaması düşünülmüştür (Aşıkkutlu, 2008-Sarıkaya, 2007).

1979 yılına kadar alanda hayvan otlatılması söz konusu olmuş, hayvan sulama ve tarım arazisi olarak kullanılmıştır. Hafta sonlarında da rekreasyon amaçlı kullanılmıştır. DSİ kamulaştırdığı alanda başlangıçta yoğun bir ağaçlandırma çalışması yapmışsa da bu çalışma başarılı olmamıştır (Sarıkaya, 2007).

Şekil 4.25 DSİ tarafından 1972 yılında yapılmış proje (Sarıkaya, 2007).

DSİ Genel Müdürlüğü'ne ait olan Susuz Göleti, ekonomik ömrünü tamamlayan ve dolan bir gölet olarak Etimesgut Belediyesi'ne devredilmiştir. 1998 yılına kadar alan kısmen tarım arazisi kısmen de kent halkının rekreatif ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmıştır. Etimesgut Belediyesi ve Ankara Büyükşehir Belediyesi bu alanı, rekreasyonel kullanıma açmak için çevresi ile birlikte düzenlemiş ve 1998 yılında şu anki idari binanın bulunduğu alanın çevresinde servis hizmetleri (WC, çeşme vb.) oluşturularak halkın kullanımına açılmıştır (Sarıkaya, 2007).

1993–1994 yıllarında, Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Karayalçın zamanında, Susuz Göleti ve çevresi İstanbul Kent Girişi Projesinin bir parçası olarak plânlanmıştır. (Sarıkaya, 2007).

Ankara kent girişleri projesi kapsamında Eryaman Susuz Göleti civarındaki arazide yarışma ile elde edilen proje 130 ha büyüklüğündeki bir alanın sosyo-kültürel amaçlı olarak tasarlanması ve aynı zamanda kent girişinin tanımlanması amacını taşımaktadır (Sarıkaya, 2007). Fakat proje uygulanmamıştır.

Yapılan çalışmalar sonucu, Susuz Göleti Rekreatif Alanı'nın kullanıcı talebini karşılamadığı görülmüş ve alanda yapılan onarım çalışmaları ile şimdiki halini alması sağlanmıştır. Ayrıca, Ankara kenti çevresinde bu tür rekreatif alanlara yoğun ilgi olmasına rağmen ulaşım zorluğu nedeniyle Gölbaşı ve Kızılcahamam gibi kent kıyısında bulunan bölgelere yeteri kadar talep olmamaktadır. Bu nedenle, belirli zamanlarda, insanların bu bölgeleri tercih etmeleri sonucu yoğunluk artmış ve zaman zaman alanların taşıma kapasiteleri aşılmıştır. Bu alanlara yapılması düşünülen revizyon ve genişletme çalışmaları, ulaşımı diğerlerine nazaran daha kolay olan Susuz Gölette onarım çalışmaları yapılarak Göksu Parkı'nın oluşturulmasında bir diğer nedendir (Aşıkkutlu, 2008).

4.4.2.2 Kentsel Tasarım Ölçeğindeki Projeler

Çevre Koruma Daire Başkanlığınca yapılan onarım çalışmaları sonunda Göksu Parkı Rekreatif Alanı, Artı Mimarlık tarafından Ocak- Mayıs 2003 tarihlerinde yapılmış ve 2003 yazında hizmete açılmıştır (Aşıkkutlu, 2008).

Şekil 4.26 Göksu Parkı Rekreasyon alanından bir görünüş

Göksu Parkı Ankara’ da bulunan başlıca rekreasyon alanlarından biridir. Toplam kullanım alanı 508.000 m²’dir. Bu alanın 127.189 m²’si göletten oluşmaktadır. Toplam yeşil alan 250.000 m² olup, bu alan üzerinde 98.700 adet ağaç, ağaççık ve çalı dikilidir. Park, su ve yeşilin bir arada bulunduğu sosyal, kültürel ve sportif amaçlı kullanılacak birçok alandan oluşmaktadır. Bunlardan başlıcaları; Yelken Kaskatlı Ada Restoran, Tepe Restoran, Çay bahçeleri, Sinema salonu, Spor salonu, Çocuk oyun alanları, Otoparklar, içerisinde 473 adet barbekünün bulunduğu 13.000 m² piknik alanı(yaklaşık 800 ünite), Türkiye de ilk defa kurulan Dağ kızıağı, göl kenarında 1.6 km uzunluğunda ahşap yürüme yolu, seyir amaçlı deniz feneri olarak sayılabilir (Aşıkkutlu, 2008).

Tablo 4.1 Göksu Parkı alan kullanımları (Aşıkkutlu, 2008)

No	Mekan Adı	No	Mekan Adı
1	İdari Bina	14	Amfi Tiyatro
2	Deniz Feneri	15	Personel Binası
3	İlkay's Cafe	16	Tepe Restoran
4	Lake Cafe	17	Dağ Kızağı
5	Marina Kafe	18	Piknik Alanı
6	Plaj Voleybolu	19	Bionik Küre
7	Liman	20	Spor Alanı
8	Ada Restoran	21	Oyuncakistan
9	Mescit	22	Go-cart Pisti
10	Çamlıca Cafe	23	Spor Alanı- İdari Bina
11	Göksu Kafe	24	Aytaç Büfe
12	Göl Kafe	25	Wc
13	Life in Cafe	26	Otopark

Tablo 4.2 Göksu Parkı Rekreasyon Alanı Sayısal Veriler (ABB, 2007)

Göksu Parkı Rekreasyon Alanı Sayısal Verileri	
Rekreasyon Alanı	354.051 m2
Gölet Alanı	127.189 m2
Toplam Alan	481.240 m2

Tablo 4.3 Göksu Parkı Bitkisel Peyzaj Alanları Sayısal Verileri (ABB, 2007)

Bitkisel Payzaj Alanları Sayısal Verileri	
Ağaç Dikilecek Alanlar	22.000 m2
Çalı Dikilecek Alanlar	22.000 m2
Çim ve Çayır Alanlar	195.700 m2
Mevsimlik Çiçek Alanları	5.000 m2
Toplam Alan	244.700 m2

Tablo 4.4 Göksu Parkı Yapısal Peyzaj Alanları Sayısal Verileri (ABB, 2007)

Yapısal Peyzaj Alanları Sayısal Verileri	
Ağaç Yolları	26.000 m2
Kıyı Yolları	17.050 m2
Yaya Yolları	8.800 m2
Otoparklar	23.850 m2
Spor Alanları	5.050 m2
Meydanlar	10.850 m2
Çocuk oyun Alanları	1.200 m2
Göl Cafeler	505 m2
İskeleler	905 m2
Piknik Alanları	21.600 m2
Çay Bahçeleri-Teraslar	1.680 m2
İstasyonlu Koşu Pisti	630 m2
Go-Cart Pisti	1.150 m2
Paten Pisti	240 m2
Mini Car Pisti	260 m2
Toplam Alan	120.010 m2

Tablo 4.5 Göksu Parkı Yapı Alanları Sayısal Verileri (Url 7)

Yapı Alanları Sayısal Verileri	
Bioküre	1.265 m2
Amfi Tiyatro (1200 kişilik)	2.830,7 m2
Yönetim Binası	450 m2
Büfeler (14 Adet)	80 m2
Ada Restoran	1.000 m2
Yelken Teras Cafe	150 m2
Fener Binası	120 m2
Genel Wc Binası (2 Adet)	500 m2
Giriş Danışma Binası (3 Adet)	16 m2
Sinema	450 m2
Çok Amaçlı Strüktür	1.800 m2
Sosyal Bina	288 m2
Çocuk Oyun Merkezi	700 m2
Su Deposu (2 Adet)	550 m2
Park Onarım Binası	368,3 m2
Tepe Restoran	1.929,1 m2
Spor Merkezi Binası	500 m2
Toplam Alan	15.071 m2

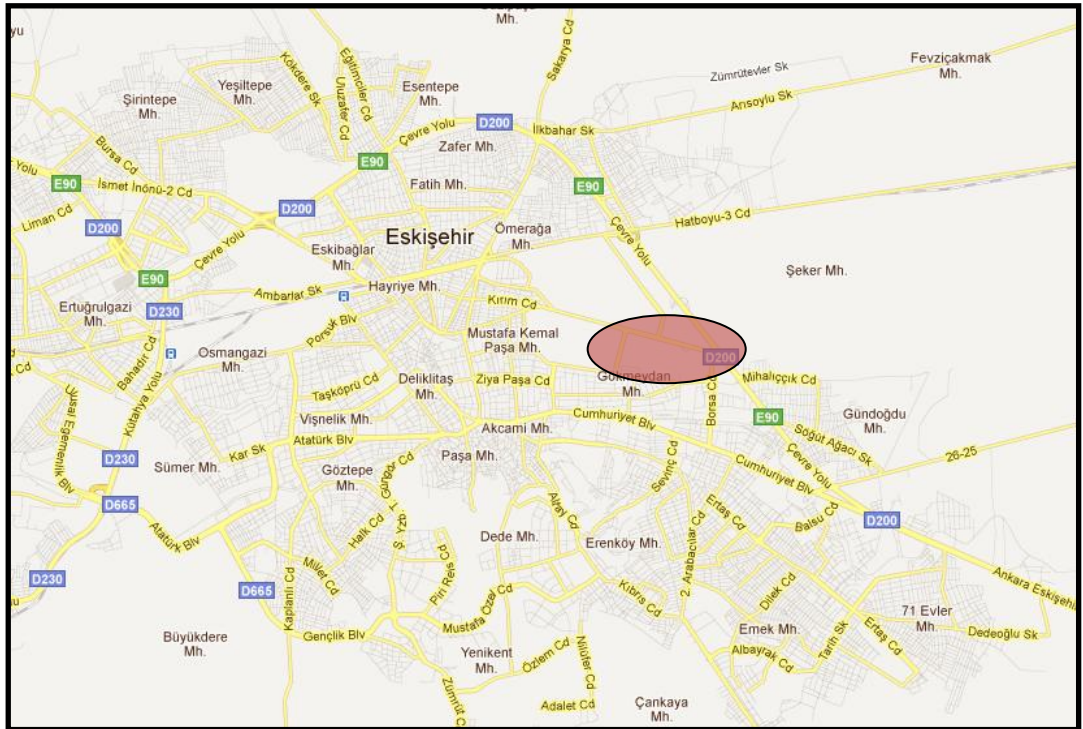
4.5 Eskişehir Büyükşehir Belediyesi’nin Kent Parklara İlişkin Çalışmaları

Çalışmanın bu kısmında Eskişehir Kent Park’ın kent içerisindeki konumu ve alt ölçekli planlama sürecinden bahsedilecek ve çalışma alanına ilişkin gerçekleştirilen kentsel tasarım ölçeğindeki projeler incelenecektir.

4.5.1 Çalışma Alanının Kent İçerisindeki Konumu

Bu çalışma kapsamında farklı iki kentte, kent parkı niteliği taşıyan birer park alanı, kent parkı tasarım kriterlerine ve kamu yararına uygunluğu bakımından incelenmek üzere seçilmiştir.

Çalışma alanı olarak belirlenen alanlardan biri olan “Kent Park”, Eskişehir’in kuzey doğusunda bulunan 277.000 m²’lik bir alandır (EBB, 2010b). Alanın batısında Şeker Fabrikası, kuzeyinde Eskişehir Şehirler Arası Otobüs Terminali, güney kesiminde Gökmeşin Mahallesi bulunmaktadır. Porsuk Çayı söz konusu alanın ortasından geçmekte ve parkın önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Şekil 4.28 Eskişehir Kentpark’ın kent içerisindeki konumu

4.5.2 Çalışma Alanına İlişkin Planlama Süreci

Bu bölümde tez kapsamında incelenen kent parklardan biri olan Eskişehir Kent Park’a ilişkin alt ölçekli planlama çalışmaları incelenecektir.

4.5.2.1 Alt Ölçekli Planlama Süreci

Burada öncelikle üst ölçekli planlama süreçlerinde alana ilişkin verilen kararların incelenmesi faydalı olacaktır.

Bugün “Eskişehir Kent Parkı ve Rekreasyon Alanı” olarak düzenlenmiş olan çalışma alanı 1956 yılında hazırlanan 1/5000 Ölçekli Eskişehir Umumi İmar Planı’nda yakın çevresi dahil olmak üzere Şeker Fabrikası alanı olarak belirlenmiştir. Sanayileşmenin hızla geliştiği bir dönemde hazırlanan bu plana göre kent merkezinin doğusu ve batısında oldukça geniş alanlara sanayi ya da ağır sanayi kararı getirildiği görülmektedir.

Söz konusu çalışma alanı 1980 yılında hazırlanan 1/25000 Ölçekli Eskişehir Nazım İmar Planı’nda “Şeker Fabrikası Alanı”ndan “Sanayi Alanı”na dönüşmüştür. 1986 tarihli ve 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı ve 1990 yılında onaylanan Revizyon Nazım İmar Planına bakıldığında ise alan kullanımının “Sanayi ve Park Alanı” olarak değiştirildiği görülmektedir.

Bugün “Kent Park” olarak düzenlenen çalışma alanı 1956 yılından 2002 yılına kadar hazırlanan planlarda “Sanayi Alanı” niteliği taşımasına rağmen, 2005 yılına kadar alan üzerinde herhangi bir sanayi kullanımı gerçekleştirilmemiştir.

2002 yılında hazırlanan 1/5000 ölçekli Revizyon Nazım İmar Planı’nda alanın niteliği “Kent Parkı” olarak değiştirilmiş ve bu plan üzerinde 2005 yılında yapılan plan değişikliği ile 0.05 emsal verilmiş ve “Kent Parkı ve Rekreasyon Alanı” olarak bugünkü son halini almıştır.

Alt ölçekli plan kararlarına bakıldığında ise, alanın 2006 yılına kadar hiçbir kullanıma konu olmadığı anlaşılmıştır. Çalışma alanı için 2005 yılında Eskişehir Büyükşehir Belediyesi tarafından “Eskişehir Kent Park Projesi” hazırlanmıştır. 2006 yılında ise proje uygulamaya geçmiştir.

4.5.2.2 Kentsel Tasarım Ölçeğindeki Projeler

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan 237.000 m²’lik bir alanı kapsayan “Kent Park Projesi” ile Porsuk Çayı’nı üzerinde çeşitli etkinlikler yapılan kentsel bir ortama dönüştürmek, su yolu ile ulaşımı sağlamak, su kenarının yeniden yapılandırılması ile sahilleri güçlendirmek ve düzenlenen ağaçlıklarla suyu yaşamın merkezine taşımak hedeflenmiştir (EBB, 2010b).

Park, yol ve su arasında birbiri ile süreklilik gösteren katmanlardan oluşmaktadır. Bu katmanlar bir yandan kullanım farklılıkları içerirken fiziksel mekân kurgusu ve yeşil alan dokuları da kademeli olarak değişkenlik göstermekte, birbirine alternatif olabilecek alt alanlar oluşturulmaktadır. (EBB, 2010c)

Şekil 4.29 Eskişehir Kent Park’tan bir görünüş.

Genel olarak bakıldığında bu projede; su kenarı daha çok yeme içme, spor ve eğlence faaliyetlerinde, arka bölgeler ise kültür ve sanat etkinliklerinde kullanılmaktadır. Eskişehir Kent Park'ın ortasından geçen Porsuk Çayı'nın bir kısmı ise 350 m uzunluğunda yapay plaj alanı olarak düzenlenmiştir (EBB, 2010e).

Eskişehir Kent Park'ın içerisinde bulunan mimari yapıların niteliği, adetleri ve alan m²'leri ise aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4.6 Eskişehir Kent Park mimari yapıları ve m²'leri. (EBB, 2010c)

Mimari Yapılar	Adet	Alan (m ²)	Toplam Alan (m ²)	Değer (%)
Müzik Evi	1	57,01	57,01	0.7
Sanat Evi	1	37,80	37,8	0.5
Bilim Evi	1	67,24	67,24	0.8
Tasarım Evi	1	97,10	97,10	1.2
Kuş Evi	1	149,82	149,82	1.8
Edebiyat Evi	1	66,12	66,12	0.8
Tiyatro ve Dans Evi	1	68,87	68,87	0.8
Botanik Evi	1	80,25	80,25	1.0
Çukur Bahçe	1	136,07	136,07	1.6
Kongre ve Sergi Binası	1	3409,00	3409,00	40.9
Giriş Yapısı	1	1314,10	1314,10	15.8
Ada Restoran	1	232,70	232,70	2.8
Sera Binası	1	756,43	756,43	9.1
Spor Kulüp Binası	1	267,56	267,56	3.2
Giriş Kapısı	1	131,24	131,24	1.6
Kafeler	5	292,30	1461,50	17.5
Toplam			8332,81	100

H.max.: 6.50 m				
Emsal: 0.05				
Toplam Arsa Alanı: 237.000 m2				
Maksimum İnşaat Alanı: $275000 \times 0.05 = 13750$ m2				

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Parklar ve Bahçeler Müdürlüğü’nden alınan verilere göre Eskişehir Kent Park’taki bazı alan m2’leri şöyledir.

Tablo 4.7 Eskişehir Kent Park alan kullanımları ve m2’leri. (EBB, 2010f)

Kullanım Alanı	Alan (m2) / Adet	Değer (%)
Çim Alan	125.083	49,8
Sert Zemin	44.439	17,7
Çalı Alan	6.258	2,5
Çiçeklik	74.372	29,6
Diğer	772,000	0,3
Toplam Alan	250.924	100%
Bitki Sayısı	7.696	
Çalı Sayısı	27.650	

4.6 Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin Tematik Parklara İlişkin Çalışmaları

Çalışmanın bu kısmında Ankara Harikalar Diyarı Parkı’nın kent içerisindeki konumu ve alt ölçekli planlama sürecinden bahsedilecek ve çalışma alanına ilişkin gerçekleştirilen kentsel tasarım ölçeğindeki projeler incelenecektir.

4.6.1 Çalışma Alanının Kent İçerisindeki Konumu

Ankara Harikalar Diyarı Parkı, Başkent Ankara'nın 12 km batısında yer almaktadır. Parkın yakın çevresinde ise Ankara-İstanbul karayolu ve konut alanları bulunmaktadır.

4.6.2 Çalışma Alanına İlişkin Planlama Süreci

Bu bölümde tez kapsamında incelenen tarihsel nitelikli alanlardan biri olan Ankara Harikalar Diyarı Parkı'na ilişkin alt ölçekli planlama çalışmaları incelenecektir.

4.6.2.1 Alt Ölçekli Planlama Süreci

Ankara Harikalar Diyarı Parkı projesinin alt ölçekli planlama çalışmaları ile ilgili yeterli veri bulunamamıştır.

4.6.2.2 Kentsel Tasarım Ölçeğindeki Projeleri

Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma Daire Başkanlığı'nca Sincan Fatih bölgesinde yapılan Harikalar Diyarı Parkı Türkiye'nin en büyük tema parklarından biridir. Eski adıyla “Yunus Göleti” olarak bilinen park aynı zamanda Avrupa'nın da en büyük kentsel parklarından biridir.

Ankara Harikalar Diyarı Parkı 05.10.2004 tarihinde faaliyete geçen Ankara Harikalar Parkı'nın toplam kullanım alanı 1.300.000 m²'dir. Parkın 770.890 m²'sini yeşil alanlar, 329.742 m²'sini yollar ve meydanlar, 67.623 m²'sini yapılar oluşturmaktadır. Parkın 40.231 m²'lik alanı ise otopark alanı olarak belirlenmiştir. Harikalar Diyarı Parkı'nda ayrıca, 92.000 m²'lik su alanı olarak planlanan alanın içerisinde çocuklar için 25.000 m²'lik bir “Masal Adası” oluşturulmuştur. Parkın 40.231 m²'lik alanı ise otopark alanı olarak belirlenmiştir (Aşıkutlu,2008)

Harikalar Diyarı Parkı'nın alan kullanım yüzdeleri ise şöyledir;

Tablo 4.8 Ankara Harikalar Diyarı Parkı kullanım alan m2 ve yüzdeleri.

Kullanım Türü	Alan (m2)	Değer (%)
Yeşil Alanlar	770.890	59,3%
Yapıların Taban Alanları	67.623	5,2%
Yollar ve Meydanlar	329.742	25,4%
Suni Gölet Alanı	91.510	7,0%
Otoparklar	40.235	3,1%
Toplam	1.300.000	100,0%

Bunun yanı sıra parkta; 2.800 m2 alan içerisinde bulunan 550 kişilik bir büyük ana salon ve iki yan salondan oluşan modern nikah salonu, göl ve 4.500 kişilik yarı açık göl amfisi, kıyı çay bahçesi, Anadolu sofrası lokantası, deniz ürünleri lokantası, fastfood lokantaları, büfeler, su depoları, yönetim binası, 350 kişilik modern bir toplantı salonu, sergi, sinema ve tiyatro salonları, futbol, voleybol, hentbol sahaları, engellilerin de yararlanabileceği açık ve kapalı yüzme havuzlarının bulunduğu spor kompleksleri, kır kahvesi, kafeteryalar, fitness center, ve bisiklet yolları da bulunmaktadır (Yorulmaz, 2006).

Ankara Harikalar Diyarı Parkı içerisinde bulunan Masal Adası 25.000 m2'lik bir alana kurulmuştur. Bu alanda tamamen sert plastikten yapılmış çeşitli masal ve çizgi film kahramanlarının maketleri bulunmaktadır. Ayrıca yer yer karakterlerden oluşan çocuk evleri ve kaydıraklar bulunmaktadır (Topaloğlu, 2007).

Adada tüm masal ve çizgi film kahramanları için ayrı bir bölüm tesis edilmiştir. Özel bir peyzaj ve ışıklandırma sistemiyle yapılan masal adasında 12 adet çizgi film sineması, 50 m. boyunda Gülliver'in dev heykeli ve Nasrettin Hoca, Karagöz ve Hacivat, Şirinler, Pinokyo gibi karakterlerin sembolik heykelleri bulunmaktadır. Masal Adası içerisinde ayrıca büfe, çay bahçesi ve tuvalet mevcut olup ada içerisinde Tırtıl Tren ile gezmek mümkündür (Topaloğlu, 2007).

Parka 70.000 ağaç, 350.000 adet bodur bitki, 28.000 m²'lik alana mevsimlik çiçek dikilmiştir (ABB, 2007).

Park genelinde 2 adet büyük, 8 adet küçük Oyuncakistan, 287 adet demir, 267 adet ahşap oturma bankı, 62 adet piknik masası, 22 adet barbekülü çardak, 764 adet aydınlatma direği, 308 adet projektör, 376 adet metal, 55 adet palyaço figürlü çöp kovası ve 15 adet değişik figürlerde heykel bulunmaktadır (ABB, 2007).

Ayrıca park içerisinde bulunan go-cart, kaykay pisti, model gemi yüzdürme alanı, model uçak pisti, model araba pistlerinden faydalanmak ve tren ile gezmek mümkündür (Aşıkkutlu, 2008).

Şekil 4.30 Harikalar diyarı Vaziyet Planı (Yorulmaz 2006)

Tablo 4.9 Harikalar Diyarı Mekan Listesi (Yorulmaz 2006)

No	Mekân Adı	No	Mekân Adı
1	Model Araba Yarış Pisti, Büfe, Wc	23	Mini Futbol
2	Koruluk, Piknik Alanı, Çocuk Bahçesi	24	Paten Pisti
3	Personel Hizmet Binası	25	Jimnastik Alanı
4	Sera	26	Bisiklet Alanı
5	Çim Oyunları, Düşünsel Oyunlar	27	Tepe Amfisi
6	Minyatür Oyunlar	28	Göl Amfisi
7	Oyun Alanı	29	Deniz Ürünleri Lokantası
8	Şelale Çay Bahçesi	30	Anadolu Sofrası
9	Harikalar Düğün Sarayı	31	Türkuaz Kafe
10	Kır Kahvesi	32	Yunus Anıtı
11	Gül Bahçesi	33	Park yönetim Binası
12	Otopark	34	WC
13	Kuş Bahçesi	35	Masal adası, Çay Bahçeleri
14	Çay Bahçesi	36	Nikah Salonu
15	Mini Golf, Büfe, Wc	37	Sera Kafe
16	Ankara Haritası	38	Göl Çay Bahçesi
17	Teknopark	39	Model Gemi
18	Model Uçak Alanı	40	Kayıklar
19	Go-kart Alanı	41	Eğitim Merkezi, Hanımlar Lokali, Kafeteryalar
20	Basketbol Alanı	42	Otobüs Terminali
21	Tenis Alanı	43	Metro İstasyonu
22	Spor Kompleksi	44	Kırlangıç Kafe

Şekil 4.31 Ankara Harikalar Diyarı Kent Parkı'nın Yapısal Projesi (Topaloğlu, 2007).

4.7 Eskişehir Büyükşehir Belediyesi’nin Tematik Parklara İlişkin Çalışmaları

Çalışmanın bu kısmında Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı’nın kent içerisindeki konumu ve alt ölçekli planlama sürecinden bahsedilecek ve çalışma alanına ilişkin gerçekleştirilen kentsel tasarım ölçeğindeki projeler incelenecektir.

4.7.1 Çalışma Alanının Kent İçerisindeki Konumu

“Eskişehir Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı” Eskişehir-Kütahya yolu üzerindeki Kültür Park olarak düşünülen alanda bulunmaktadır. 397.500 m²’lik bir alanı kaplayan parkın giriş olarak düzenlenen ön cephesinden (doğu cephesinde) Eskişehir-Kütahya yolu geçmektedir. Arka cephesinde (batı cephesinde) mevcut yol; hızlı tren hattı ile birlikte yapılacak köprü ile İstanbul yoluna bağlanması düşünülmektedir. (EBB, 2010c)

Şekil 4.32 Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı

4.7.2 Çalışma Alanına İlişkin Planlama Süreci

Bu bölümde tez kapsamında incelenen tarihsel nitelikli alanlardan biri olan Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı'na ilişkin alt ölçekli planlama çalışmaları incelenecektir.

4.7.2.1 Alt Ölçekli Planlama Süreci

1956 yılında hazırlanan Eskişehir Umumi İmar Planı'nda plansız bölgede kalan çalışma alanı 1980 yılında hazırlanan, ancak uygulanmayan 1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planı'nda “Resmi Kurum Alanı” olarak tanımlanmıştır.

Bugünkü adıyla “Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı”, 1986 yılında hazırlanan ve onaylanan 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı'nda “Kültür Park ve Sergi Alanı”, 1990 yılında hazırlanan 1/5000 Revizyon Nazım İmar Planı'nda “Eskişehir Fuarı ve Eğlence Dinlence Kültür Alanları” ve son olarak 2002 yılında hazırlanan 1/5000 Ölçekli Revizyon Nazım İmar Planı'nda ise “Kültür ve Bilim Parkı” alanı olarak belirlenmiştir. Ancak söz konusu çalışma alanı, “Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı” olarak düzenlenmeden önce üzerinde hiçbir kullanım söz konusu olmamıştır.

Kültür ve Bilim Parkı niteliği kazanmadan önce hiçbir kullanıma konu olmayan çalışma alanı 2005 yılında Eskişehir Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan “Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı Projesi” ile atıl bir arazi olmaktan çıkıp bugünkü halini almıştır.

4.7.2.2 Kentsel Tasarım Ölçeğindeki Projeler

Eskişehir Büyükşehir belediyesi tarafından hazırlanan ve uygulanan bir proje olan Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı Projesi Eskişehir'in ilk “tema park”ı sayılabilecek niteliklere sahip parkıdır.

Alanın güney kısmında bulunan bölgeye; çok amaçlı toplantı salonu, açık hava konser alanı, büyük bir gölet, satış birimleri, restoran, cafe, alanın kuzey kısmındaki bölgeye ise; bilim müzesi, kültür, sanat merkezi, çocuk oyun alanı, botanik bahçesi, kültürel eğlence rekreasyon alanı, hayvanat bahçesi (kuş bahçesi) tasarlanmıştır (EBB, 2010b).

Sazova Parkı'nın içinde gezi amaçlı olarak döşenen dekovil hattı üzerinde ziyaretçilerin iniş-binişini sağlamak üzere 4 adet istasyon yapılmıştır (EBB, 2010c).

Sazova Parkı içerisinde çocukların eğlenerek öğrenecekleri, bilimsel deneyleri kolaylıkla yapabilecekleri ve bünyesinde bulunan planetariumda gökyüzü ve yıldızları üç boyutlu izleyebilecekleri mekânlar, doğa olaylarını kavramalarını sağlayacak bölümler bulunan 2.200 m² inşaat alanlı iki katlı Çocuk Bilim Merkezi bulunmaktadır (EBB, 2010e).

Tablo 4.10 Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı mimari alan m²'leri

MİMARİ YAPILAR	Alan (m ²)
ÇOCUK BİLİM MERKEZİ	2.200
MASAL DÜNYASI	1.800
AMFİ TİYATRO	2.200

Ayrıca Sazova Parkı içerisinde çocukların hayal dünyalarını geliştirecek görsel efektlerin sergileneceği, bodrum, zemin ve üç kattan oluşan, içerisinde restoran ve küçük dükkânların bulunduğu Masal Dünyası mevcuttur (EBB, 2010e).

Şekil 4.33 Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı'ndan bir görünüş.

Park içerisinde bulunan amfi tiyatro ise 107 m² kulis, 145 m² sahne, 686 m² tribün, 677 m² tuvalet ve depo alanı, 526 m² sert zeminden oluşmakta ve içerisinde 70 m²'den oluşan bir süs havuzu bulunmaktadır (EBB, 2010c).

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi 2009 Yılı Performans Programı verilerine göre Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı'na yapılan yatırımların yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4.11 Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı'na yapılan yatırımlar.

Yıllar	Yapılan Çalışmalar
2005	●10.000 adet bitki dikilmiştir.
2006	●Peyzaj çalışmalarının %45'i tamamlanmıştır.
2007	●260.630 m ² 'lik alanın peyzaj çalışması tamamlanmıştır. ●7901 adet bitki dikilmiştir.
2008	●36.589 m ² 'lik alanın peyzaj çalışması tamamlanmıştır. ●20.804 m ² 'lik yeşil alan onarımı yapılmıştır.

Bunun yanında, 2120 m²'si yeni olmak üzere 21.000 m²'lik yeşil alana çim ekimi yapılarak, 533 adet ibrelî, 587 adet yapraklı ağaç, 17.275 adet çalı bitkisi dikilmiştir. Böylece 397.500 m²'lik alana sahip Bilim, Kùltür Parkı'nın 262.500 m²'lik kısmı tamamlanmıştır (EBB, 2010f).

BEŞİNCİ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Kentsel mekân, mevcut düzen içerisinde merkezi ve yerel yönetimlerin siyasi ideolojileri ve izledikleri politikalar doğrultusunda şekillenir. Kamuya yani insana hizmet eden kentsel mekân ve bu mekânın tasarımı kentsel siyasetten bağımsız düşünülemez.

Özellikle kentsel mekanın düzenleme pratikleri içerisinde önemli bir yer tutan kentsel tasarım projeleri son yıllarda, siyasi erkin küreselleşen dünyaya eklemlenme çabası sürecinde kentlere yeni bir vizyon belirleme çabası içerisinde önemli bir rol oynamaktadır. Modernizmde benimsenen bütünsel planlama anlayışının yerini modernizm sonrası çerçevede parçacıl planlama anlayışına bıraktığı ve kentsel mekânın parçalanarak kentsel tasarım ölçeğindeki projelerle dönüşüme uğratıldığı, kentlerin tasarlanarak pazarlanacak bir nesne olarak görüldüğü gözlenmektedir.

Oysa planlama ve kentsel tasarım, farklı çıkar gruplarının yaşadığı ve hızlı kentleşme olgusunun ortaya çıkardığı eşitsizliğin yer aldığı kapitalist sistemin kentlerinde, mekânsal adaleti ve kamu mekânına erişimi sağlamak adına bütüncül planlama anlayışı içerisinde kamu yararı odaklı bir hedef gözetmek durumundadır. Ancak kamu yararı kavramının üzerinde mutabakata varılmış kesin bir tanımının olmayışından ve kavramın her kesim tarafından farklı algılanıyor olmasından ötürü planlama ve kentsel tasarım alanında da kamu yararı içeriğinin farklı biçimlerde doldurulduğu ve uygulandığı görülmektedir.

Aynı zamanda, yasama ve yürütme erkini elinde bulunduran siyasilerin seçimle belli dönemler için iş başına gelmiş olmaları ve yasalarda ve uygulamalarda yer alan kamu yararı ölçütünün uygulayıcıları olmaları nedeniyle kavram siyasallaşmaktadır. Bu kavrama somutluk kazandırmak ise planlama ve kentsel tasarım projeleri aracılığıyla mümkündür. Ancak kavramın farklı ideolojilerde farklı anlamlar taşıması nedeniyle kentsel tasarım projeleri ve uygulamaları içerisinde ölçülmesi ve değerlendirilmesi oldukça güç gözükmektedir. Burada önemli olan, karar

makamlarının, kamu yararı kararı alırken toplumdaki sosyal adalet ve eşitlik dengelerinin bozulmamasına özen göstermesi gerekliliğidir.

Bu bağlamda belli sürelerle iş başına gelmiş ve kamu gücünü elinde bulunduran siyasilerin giriştikleri ve son yıllarda özellikle büyük kentlerde artan ölçüde yaygınlaşan kentsel tasarım projeleri ve uygulamalarında, kamu yararı ölçütüne nasıl bir anlam yüklediklerinin, bu uygulamalarda toplumdaki sosyal adalet ve eşitlik dengelerinin bozulmamasına ne derece özen gösterdiklerinin ve oluşan toplam faydanın ne derece toplumsal olduğunun sorgulanması gereklidir. Bu sorgulama, bu tez çalışması kapsamında farklı siyasi ideolojileri benimseyen, 1999 yerel seçimlerinden itibaren günümüze kadar olan dönemde Ankara ve Eskişehir kentlerinde Büyükşehir Belediye Başkanlığı görevini üstlenmiş siyasilerin, görev süresi içerisinde uygulamaya geçirdikleri bazı kentsel tasarım projeleri örneklerinin karşılaştırılması üzerinden yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın amaç bölümünde bahsedildiği üzere kentlerde kentsel tasarım projeleri mevcut dokudaki aksaklıkların giderilmesi yoluyla yaşam kalitesinin artırılması amacını taşıyabileceği gibi yeni kentsel mekânlar yaratmak yoluyla yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik uygulamalar olarak da karşımıza çıkabilmektedir.

Bu anlamda öncelikle Eskişehir ve Ankara kentleri özelinde mevcut dokuya ilişkin olarak gerçekleştirilen kentsel tasarım projeleri kapsamında, Ankara Samanpazarı Sementi ile Eskişehir Odunpazarı Sementi'nde yapılan uygulamalar değerlendirilmiştir. Yeni kentsel mekânlar yaratmak yoluyla yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik olarak da rekreatif alanlar göz önüne alınmış ve kentsel ölçekte yeşil alan niteliği taşıyan Ankara Göksu Parkı ile Eskişehir Kentpark ve yine rekreatif yeşil alanlar içerisinde yer alan 'Tematik Park' niteliği taşıyan Ankara Harikalar Diyarı Parkı ile Eskişehir Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı uygulamaları kamu yararı ölçütü göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

Mevcut tarihi kent dokularına müdahale yoluyla yaşam kalitesinin artırılması amacını taşıyan kentsel tasarım projelerinde kamusal yararı gözeten bir tasarım ve planlama anlayışı şu üç maddeyi içermelidir:

1. Kültürel kimlik ve toplumsal kimliğin korunması ve geleceğe aktarılması
2. Kültürel birikimlerini ve karakteristik yerleşme özelliklerini koruyarak, içinde oluşan sözlü, yazılı ve öz mimari kültürü süreklilik içinde yaşatacak önlemlerin alınması
3. Tek yapı ölçeğinde değil çevre ölçeğinde korumanın gerçekleştirilmesi

Ankara Samanpazarı Senti ve Eskişehir Odunpazarı Senti'nde yapılan uygulamalar kamu yararının gözetildiği bir planlama anlayışı çerçevesinde değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir.

Ankara Samanpazarı Senti ve Eskişehir Odunpazarı Senti, bu kentlerin ilk yerleşim yeri ve ticari alanları olmalarından ötürü bir benzerlik taşımaktadırlar. Bu sentlerin gösterdiği bir diğer benzerlik ise söz konusu siyasilerin alana ilişkin müdahalelerinden önce hiçbir planlama sürecine söz konusu edilmemiş olmalarıdır.

Bu alanlar kültürel kimlik ve toplumsal kimliğin korunması ve geleceğe aktarılması bakımından değerlendirildiğinde; Ankara Samanpazarı Senti'ne ilişkin yapılan çalışmaların cephe düzenleme ölçeği ile sınırlı kalmış olması alana ilişkin müdahalelerin kısa vadeli çözümler üretme anlayışı içerisinde gerçekleştirilmiş olabileceği düşüncesini doğurmaktadır. Buradaki temel hedef tarihsel çevrenin korunması değil kentsel imajın yaratılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Eskişehir Odunpazarı Senti'nde yapılan çalışmada ise tarihsel koruma olgusunun ön planda tutulduğu görülmekte, boş parsellerde, yapıların geçmiş bilgilere dayanarak aslına uygun biçimde yeniden inşa edilmesi projenin temel hedefleri içerisinde yer almıştır. Bu proje çalışması yok olan tarihi değerlerin ve geçmiş bilgisinin geleceğe aktarılması anlamında olumlu bir gelişme olarak görülebilse de mimari doku ve detayların sürekli tekrar edildiği, imitasyon mekanlar yoluyla tarihin yeniden

kurulduğu yönünde eleştirilmektedir. Yapıların yeniden inşa edilmiş olmaları ise rekreasyon yaklaşımı bakımından akademik çevrelerce tartışılmaktadır.

Bu çalışma alanları, kültürel birikimlerini ve karakteristik yerleşme özelliklerini koruyarak, içinde oluşan sözlü, yazılı ve öz mimari kültürü süreklilik içinde yaşatacak önlemlerin alınması bakımından değerlendirildiğinde; Ankara Samanpazarı Senti'nde uygulanan proje, alanın geçmişten gelen ticari merkez olma özelliğinin devam ettirilerek günümüzde yok olmaya yüz tutmuş el zanaatlarının devam etmesine yönelik bir politika izlemiş, bu anlamda otantik bir imaj yaratarak bölgeyi çekici hale getirmeyi hedeflemiştir. Bu anlamda uygulanan projeye ilişkin, bölgeyi turistik bir çekim merkezi yapma çabası içerisinde, koruma odaklı bir yaklaşımdan bahsetmek güç olsa dahi kültürel birikimlerin ve yerleşmenin karakteristik özelliklerinin korunması ve devam ettirilmesi bakımından bir fırsat yakalamayı hedeflemektedir. Eskişehir Odunpazarı Senti'nde yapılan çalışmada alan anlatımlarında da belirtildiği üzere tarihsel geçmişin tekrar canlandırılması adına yeniden inşa edilen bu yapılara kültürel kimliğini ve karakteristik özelliklerini taşıyacak olan fonksiyonların yüklenmemiş olması, bunun yerine içinde bulunduğu tarihsel yapı ile çelişen butik otel, restoran, kafe gibi ticari birimlerle sosyo-kültürel tesis, çağdaş sanatlar müzesi gibi kullanımlarla işlevlendirilmiş olması bir zıtlık teşkil etmektedir. Bu zıtlık içerisinde alanın tamamının rant amaçlı kullanılmayıp sosyal ve kültürel anlamda kentlinin faydalanabileceği fonksiyonların da proje çerçevesinde değerlendirilip uygulanması teselli edici bir durum yaratmaktadır.

Tek yapı ölçeğinde değil çevre ölçeğinde korumanın gerçekleştirilmesi gerekliliği bakımından değerlendirildiğinde, Ankara Samanpazarı Senti'nde uygulanan projenin yalnızca cephe düzenleme çalışması olarak kalması, alanın bütününe ilişkin stratejilerin oluşturulmadığını göstermektedir. Eskişehir Odunpazarı Senti'nde yapılan uygulamada ise alanın çevresiyle ve kendi içerisinde bir bütün olarak tasarlandığını ve yapılar arasındaki ilişkilerin kurulmaya çalışıldığının bir göstergesi olarak yapılar arasında avlu niteliğinde ortak kullanım alanlarının oluşturulduğu gözlenmiştir. Böylece çevre ölçeğinde korumanın gözetilmesi yoluyla kamu yararının ön planda tutulduğu söylenebilir.

Ankara Samanpazarı ve Eskişehir Odunpazarı Semtleri’nde uygulama görmüş olan söz konusu kentsel tasarım ölçeğindeki çalışmalarda kamusal yararın hangi açılardan sağlanıp sağlanmadığını görmek ve oluşan toplam faydayı ölçmek adına, bu tez çalışmasının ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerinden faydalanarak bir değerlendirme tablosu hazırlanmıştır.

Tablo 5.1 Tarihsel nitelikli alanlarda kamu yararı ölçütünün değerlendirilmesi

Tarihsel Nitelikli Alanlarda Kamu Yararı Ölçütü	Samanpazarı	Odunpazarı
Karakteristik Yerleşim Özelliklerinin Korunması	✓	✓
Kültürel Kimliğin Korunması	✓	✗
Tek Ölçeğinden Ziyade Çevre Ölçeğinde Bütüncül Koruma Kararlarının Alınması	✗	✓
Mevcut Dokunun Korunmasına Yönelik Önlemlerin Alınması	✗	✓
Mülkiyet Dokusunun Korunması	✓	✗
Mimari Doku Çeşitliliğinin Korunması	✓	✗
Mimari Detayların Korunması	✓	✗
Dokunun Sosyal Kompozisyonunun Korunması	✓	✗
Kamusal Alan Üretimi	✗	✓

Oluşturulan bu tabloya göre her iki çalışma alanına ilişkin uygulanmış kentsel tasarım ölçeğindeki projelerin belirli bazı kriterleri göz önünde bulundurduğu ancak bazı kriterlerin ise üzerinde fazla durulmadığı ve bu kriterlerin gerçekleştirilmesine ilişkin yeterli çabanın gösterilmedi görülmektedir. Bu anlamda her iki proje uygulaması için de tamamıyla kamu yararı odağında bir siyasetin ürünü olduğundan bahsetmek güç gözükmemektedir. Ancak daha çok kentsel imaj yaratmak, bir turizm potansiyeli oluşturmak amaçlı yapılmış uygulamaları çağrıştıran bu her iki proje için de tamamen kamu yararını göz ardı eden uygulamalardır demek mümkün değildir.

Yeni kentsel ve kamusal alanlar üretmek yoluyla yaşam kalitesinin arttırılmasına yönelik gerçekleştirilen ve kamusal yararı gözetten bir tasarım ve planlama anlayışı şu üç maddeyi içermelidir:

1. Bütüncül planlama anlayışına dayanması
2. Toplu ulaşım olanaklarının ve erişim kolaylığının sağlanması
3. Alanlar içerisindeki fonksiyonların kentte yaşayan her gelir grubu açısından kullanılabilirliğe açık olması

Kamu yararı gözetten tasarım ve planlama anlayışının bütüncül bir planlama anlayışına dayanması gerekliliği göz önüne alındığında, Ankara Göksu Gölet Parkı olarak projelendirilen bu alan üst ölçekli planlama süreci içerisinde alan anlatımlarında da detaylı bir biçimde anlatıldığı üzere rekreasyon amaçlı kullanıma ayrılmış, hatta 1993–1994 yıllarında, Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Karayalçın zamanında, Susuz Göleti ve Çevresi İstanbul Kent Girişi Projesi’nin bir parçası olarak plânlanmış, bu amaçla bir yarışma açılmış fakat proje hayata geçme fırsatı bulamamıştır. Son olarak Ankara Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı’nın çalışmaları sonucu alana ilişkin Göksu Parkı Rekreasyonel Alanı kentsel tasarım projesi hayata geçirilmiştir. Alana ilişkin yaşanan bu süreç ve üst ölçekli plan kararlarının birbirleri ile tutarlı oluşu bu projenin bütüncül bir planlama anlayışının bir parçası olduğunun göstergesidir. Eskişehir Kent Park’ın bulunduğu alana ilişkin üst ölçekli plan kararlarına bakıldığında ise alanın önceki planlarda sanayi alanı olduğunu ancak kent makroformu içerisinde sanayi kullanımının kentin daha batısında yer seçtiğini görmekteyiz. Eskişehir Kent Parkı Projesi Rekreasyonel Alan Projesi’nin gündeme gelmesiyle birlikte planlarda alanın “rekreasyon alanı” olarak değiştirildiğini görmekteyiz. Bu durum her ne kadar bütüncül bir planlama anlayışına uygun gözükmesi de Eskişehir Kent Park’ı için seçilen alanın kentin sanayi ve konut kullanımları arasında bir tampon görevi üstlenecek nitelikte stratejik bir alana konumlandırıldığı ve kentin içerisinden geçen Porsuk Çayı’nın etrafında biçimlendirilen yeşil kuşağın bir parçası olduğu görülmektedir.

Çalışma alanları erişilebilirliğin sağlanması hususunda değerlendirildiğinde Ankara Göksu Gölet'in, kent merkezinin dışında konumlandırıldığı ve bu alana erişim için herhangi bir yaya aksı veya alternatif ulaşım aksı oluşturulmadığı gözlenmektedir. Alana ulaşım yalnızca özel oto sahipliği ve kısıtlı toplu karayolu ulaşımı ile sağlanmaktadır. Bu durum Göksu Gölet Parkı'nın kullanıcı profilinde ister istemez bir ayrışma yaratmakta ve rekreatif kamusal alanların kamu yararı niteliği kazanmasında en önemli unsurlarından birisi olması gereken erişilebilirliğin sağlanması konusunda başarılı bir uygulama olmadığı görülmektedir. Bir diğer çalışma alanı olan Eskişehir Kent Park ise konumlandırılması itibariyle Şehirler Arası Otobüs Terminali'nin hemen kuzeyinde olması, karayolu toplu ulaşım araçları, tramvay hattı ve Porsuk Çayı'ndan faydalanılarak su yolu ile ulaşımın sağlanması gibi çözümler ile çeşitli ulaşım olanakları ile rekreatif alana ulaşımı kolaylaştırmaktadır. Eskişehir Kent Park'ı bu anlamada erişilebilirliğin yüksek ölçüde sağlanabildiği bir proje olarak görülebilmektedir. Ancak alana yaya ulaşımını sağlayacak kesintisiz bir yaya aksının oluşturulamamış olması ise projenin erişilebilirliği ile ilgili önemli bir eksikliği meydana getirmektedir.

Çalışma alanları içerisindeki fonksiyonların kentte yaşayan her gelir grubu açısından kullanılabilirliğe açık olması gerekliliği açısından değerlendirildiğinde Ankara Göksu Gölet Parkı'nın kamusal alan yaratma çabası içerisinde ticari kullanım ağırlığının da fazla oluşu sebebiyle bu fonksiyonların çeşitli gelir grupları tarafından kullanımını engelleyici bir faktör olarak görülmektedir. Eskişehir Kent Park içerisinde de ticari kullanımların bulunduğu gözlenmekte fakat kamusal-ticari alan yüzdelere bakıldığında park içerisinde yoğun bir kamusal alan kullanımının mevcut olduğu gözlenmektedir.

Söz konusu kentsel tasarım ölçeğindeki çalışmalarda kamusal yararın hangi açılardan sağlanıp sağlanmadığını görmek ve oluşan toplam faydayı ölçmek adına, bu tez çalışmasının ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerinden faydalanarak bir değerlendirme tablosu hazırlanmıştır.

Tablo 5.2 Kent parklarda kamu yararı ölçütünün değerlendirilmesi

Kent Parklarda Kamu Yararı Ölçütü	Göksu Parkı	Kentpark
Bütüncül Bir Planlama Anlayışına Dayanması	✓	✓
Erişilebilirliğin Sağlanması	✓	✓
Fonksiyonların Her Gelir Grubuna Hitap Etmesi	X	✓
Bir Yeşil Alan Sisteminin Ögesi Olması	X	✓
Doğal ve Ekolojik İşlevlerini Yerine Getirmesi	✓	✓
Aktivite Çeşitliliğinin Sağlanması	✓	✓
Farklı Kullanımlar Arası Tampon Görevi Görme	X	✓
Yumuşak – Sert Zemin Oranının Doğru Dağılımı	✓	✓
Sosyal Bütünlüğü Sağlayıcı Alanların Yaratılması	✓	✓

Bu anlamda Eskişehir Kent Park kentsel tasarım projesinin, belirlenen bütün ölçütleri karşılıyor olması projenin başarılı bir uygulama olduğunu göstermektedir.

Çalışma alanlarından sonuncusu olan tematik parklar değerlendirilecek olursa her iki tematik parkın da tek bir tema üzerinde değil de birbirinden bağımsız pek çok tema üzerinde kurulduğu gözlenmektedir. Bu durum dünyadaki bazı tematik park örneklerinde de görülmektedir. Ancak bu uygulamalardaki farklı temaların birbirleri ile bütünleştirilememesi ve aralarındaki bağların kurulamaması, projelerin olumsuz bir yönleri olarak görülmektedir. Bunun yanında yine her iki uygulamada da farklı gelir ve yaş gruplarına hitap eden aktivitelerin varlığı ve çeşitliliğinin yaratılmış olması ve özellikle Eskişehir Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı'nın bilimsel aktiviteler ve eğitim amaçlı aktiviteler odağında şekillenmiş olması projelerin olumlu yönleri olarak kabul edilebilir.

Tablo 5.3 Tema parklarda kamu yararı ölçütünün değerlendirilmesi

Tema Parklarda Kamu Yararı Ölçütü	Harikalar Diyarı Parkı	Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı
Bir Yeşil Alan Sisteminin Ögesi Olması		X
Erişilebilirliğin Sağlanması	✓	X
Tüm Yaş ve Gelir Gruplarına Hitap Edebilmesi	✓	✓
Eğitici ve Öğretici Aktivite Mekânlarının Varlığı	X	✓

Kentsel mekâna müdahale biçimleri, her geçen gün, “daha fazla rant için mücadele” halini alır gözükmektedir. Bu çerçevede, kente yönelen müdahaleler, kamu yararı ile ilişkisi kurulamayan bir çerçeveden yapılmaktadır. Ancak sadece hukuksal değil, aynı zamanda sosyal meşruiyet için, özelde müdahalelerin, genelde ise planlama anlayışının, az ya da çok, kamu yararı kavramı ile ilişkisinin kurulması gerekmektedir.

Bu süreçte ekonomik olarak gelişmiş toplumlar sosyo-kültürel değerlerini kentlere yansıtmak için “yerellik, gelenekselcilik ve korumacılık” anlayışını ön plana çıkartarak toplum içerisinde en üst düzeyde benimsenmesine yönelik projeler geliştirmektedirler. Zaman içerisinde kentin geçmişe bağlı kimliklerinin yanı sıra dünya ekonomi pazarında yer almaya yönelik oluşturulan ekonomik merkezler kentin kimliğinde etken olmakta ve pazara sunulan bir ürün olarak ziyaretçiler için sergilenmektedir.

Diğer yandan günümüzde kentin geçmişiyle bağlantılı olarak var olan kullanım değerleri göz ardı edilerek değişim değerleri bir ticari ürün olarak ön plana çıkmaktadır. Kentin ve kentlinin ürettiği geçmişle ilintili kent dokularının zaman içerisinde ranta dönüştürülmesi, kent içerisinde tecritli mekanların oluşmasına ve değerlerin para ile ölçülür hale dönüşmesine neden olmaktadır. Öyle ki kentlerimizde bölünmüş, tahsis edilmiş, kiralanmış, doğrudan ya da dolaylı olarak girişleri yasaklanmış veya kontrollü girişlerin olabildiği kentsel dokular karşımıza

çıkılmaktadır. Kentte yaşayanların kent kimliklerini oluşturan değerler bu mekânların kentli tarafından kullanılması değil, alanın ne amaçla kullanıldığına yönelik oluşturduğu isim imajıdır. Bu türden tanımlamalar uzun dönemde mekânın toplumsal değerinden uzaklaşmasına ve kişiselleşmesine neden olması açısından oldukça sakıncalıdır.

Doğaldır ki, bütün kentler için birtakım kentsel tasarım projeleri önerileri olmalıdır. Ancak bu kentsel projeler, mevcut planlama anlayışı çerçevesinde, nazım planlama mantığının dışına çıkmadan, üst ölçekli planlarla uyumlu-eşgüdümlü olarak, geniş kapsamlı bir politikalar bütünü çerçevesinde ele alınabilen ve kentin genel işleyişine katkıda bulunur bir anlayış çerçevesinde önerildiği ölçüde, planlama düşüncesine katkı yapmaktadır.

KAYNAKLAR

- ABB. (2005). Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi 14.01.2005 gün ve 210 sayılı kararı.
- ABB. (2006). “2023 Başkent Ankara” Nazım İmar Planı plan açıklama raporu. Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı
- ABB. (2007). *Göksu Parkı rekreasyon alanı sayısal verileri*. (23 Aralık 2010), http://www.ankara.bel.tr/AbbSayfaları/Parklar/goksu_rekreasyon_alani.aspx
- ABB. (2011). *Samanpazarı Semti’nin kent içerisindeki konumu*. (11 Haziran 2011), www.ankara.bel.tr.
- Ahunbay, Z. (1996). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Akat, A. ve İlhan, N. (1996). Conservation and planning activities in Turkey. IV. *The Conference of the European Ministers Responsible of Cultural Heritage*, Helsinki.
- Akdoğan, Y. (2008). *Yerel Siyaset-Kavramlar*. İstanbul: Okutan Yayınları
- Alanyurt, U. (Ağustos 2009). Türkiye’de koruma ve onarım üzerine analiz. *Masrop e-dergi*, (4), 19–55. 10 Mayıs 2011, <http://www.masrop.com/default.asp>.
- Alsaç, Ü. (1997). Yuvarlak planlı kentler. *Kültür Sanat Dergisi*, (19).
- Altaban, Ö. (2002). Ankara Metropoliten Alan planlama deneyimi: 1970–1984 Nazım Plan Bürosu’nun kuruluşu, Örgüt Yapısı, Planlama Yaklaşımı ve Sorunlar. *Planlama*, 2002/4, 32–45.

- Altınçekiç, F. (1994). Planlama eylemi- planlama ilkeleri üçlüsünde bozulan dengelerin yol açtığı alternatif değerlendirme süreç ve sonuçları. *Ege Mimarlık*, (94/3), 24–28.
- Altunsoy, A. (2005). *Kentsel tarihi çevre koruma (Kars üzerine bir inceleme)*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Al-Qudah, Y. M. (2006). *Amman (Ürdün) kent parklarının peyzaj erişilebilirliği yönünden irdelenmesi*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Arabacıoğlu, F. S. ve Aydemir, I. (Aralık 2007). Tarihi çevrelerde yeniden değerlendirme kavramı. *YTÜ Mim. Fak. E-dergisi*, 2, (4), 204–212. 27 Kasım 2010, http://www.megaron.yildiz.edu.tr/yonetim/dosyalar/0204_MEGARON.pdf.
- Arslan, M. (1998). *Turizm ve rekreasyon alan planlaması*. Ankara Üniversitesi Peyzaj mimarlığı Basılmamış Ders Notları.
- Asensio, P. (2000). *The World of Contemporary*.
- Aşıkkutlu, H. S. (2008). *Rekreasyonel Motivasyon ve Kısıtlayıcılar; Ankara Göksu Parkı ve Harikalar Diyarı Parkı Örneği*. Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aydemir, Ş., Aydemir, S. E., Şen Beyazlı, D., Ökten, N., Öksüz, A. M., Sancar, C., Özyaba, M. ve Aydın Türk, Y. (2004). *Kentsel alanların planlanması ve tasarımı*. Trabzon: Akademi Yayınevi.
- Azrak, Ü. (2002). Kamu yararı kavramı ve planlama, *TBMM Mimarlar Odası Ulusal Fiziki Planlama Seminerleri (18–19 Ocak 2002)*, Ankara.

- Bal, E. (2004). *İdari yargı kararlarının imar planlama süreci içindeki rolü: İzmir örneği*. Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bal, E. (2007). İdari yargının üç temel bileşeni olarak; kamu Yararı, planlama esasları ve şehircilik ilkeleri. *Planlama*, (2006/3), 27–33.
- Bal, E. (2007). Planlama meslek alanının odağında yer alan kavramların planlama paradigmalarının dönüşümü ekseninde ele alınması. *31. Dünya şehircilik günü kolokyumu: Planlama meslek alanı, geçmişten geleceğe* içinde 359–369. Ankara: TMMOB.
- Balcı, Ş. F. (2006). *Kamu yararı kavramı ve Ankara Büyükşehir belediye başkanlarının uygulamaları: Mehmet Altınsoy, Murat Karayalçın ve İ. Melih Gökçek*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Baş, Y. (2006). Planlama-mimarlık ilişkisi yeniden tanımlanırken. *Planlama*, (4), 8–9.
- Baud, M. ve Lawson, F. (1997). *Tourism an recreation development theme parks*. London: Architectural Press.
- Bektaş, C. (2001). *Koruma ve onarım* (2. Baskı). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Berman, M. (2006). *Katı olan her şey buharlaşıyor* (10 Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bilgili, B. C., Çığ, A. ve Şahin, K. (2011). Van kenti kamusal yeşil alanlarının ulaşılabilirlik yönünden değerlendirilmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, (2), 98–103.

- Binan, D. (1995). Uygulamada karşılaşılan hukuksal ve yasal kargaşa – Eşme (Kocaeli) örneği. M. Çubuk, (Ed.), 2. *kentsel koruma yenileme ve uygulamalar kolokiyumu: Kentsel korumada uygulama sorunları yöntemler, teknikler ve araçlar* içinde (176–186). İstanbul: MSÜ Matbaası.
- Birol, G. (2006). Modern mimarlığın ortaya çıkışı ve gelişimi. *Megaron Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Dergisi*, (Ekim 2006), 3–16.
- Braun, M. (2000). *The economic impact of theme parks on regions*. NEURUS Monograph, 1–121.
- Canpolat, H. ve Cangir, M. (2010). Değişen dünyada kamu yönetiminin geleceği ve Türkiye'nin reform gündemi: Devletin daha fazla demokratikleşmesi. *Türk İdare Dergisi*. (46), 25–45.
- Cengizkan, A. (2004). *Ankara'nın ilk planı 1924–25 Lörcher Planı*. Ankara: Arkadaş Yayıncılık.
- Çubuk, M. (1997). Yeni yaklaşımlar çerçevesinde kentsel tasarım. M. Çubuk, (Ed), 8. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu Kentsel Tasarım Formasyonu ve Eğitimi Sunuş Bildirisi ve Sonuç Metni* içinde 1–11. İstanbul.
- Çukurçayır, M. A. (2008). *Yerel Demokrasi ve Yerel Siyaset*. İstanbul: Okutan Yayınları.
- Dalkılıç, E. (2007). *Eğlence parklarının tarihsel gelişimi ve planlama kriterleri*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Deniz, G. (2002). *Temalı park ve bahçelerin planlama-tasarım ilkeleri*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Dinçer, İ. ve Akın, O. (1995). KTVK Kanunu kapsamında koruma planı ve idari yapısı. M. Çubuk, (Ed.), 2. *kentsel koruma yenileme ve uygulamalar kolokiyumu: Kentsel korumada uygulama sorunları yöntemler, teknikler ve araçlar* içinde (117–137). İstanbul: MSÜ Matbaası.

Doğanay, Ü. (1974). Toplum yararı ve kamu yararı kavramları. *Mimarlık*, (7), 5–6.

Doğramacı, B. (2010). *Almanca konuşan mimar ve heykeltıraşın Ankara'daki mirası*. 06 Mayıs 2011, www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/trindex.htm.

Doğru, H. (1995). *XVIII. Yüzyıla kadar Osmanlı kentlerinin sosyal ve ekonomik görüntüsü*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

E.B.B., (2010a). Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, İmar Planlama Şube Müdürlüğü.

E.B.B., (2010b). Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, Stratejik Plan Eki.

E.B.B., (2010c). Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2007 Yılı Faaliyet Raporu.

E.B.B., (2010d). Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2006 Yılı Faaliyet Raporu.

E.B.B., (2010e). Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2008 Yılı Faaliyet Raporu.

E.B.B., (2010f). Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2009 Yılı Performans Programı.

E.B.B., (2011a). Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, CBS Şube Müdürlüğü.

E.B.B., (2011b). Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, Kentsel dönüşüm Şube Müdürlüğü

Eke, F. ve Özcan, Ü. (1989). Tarihi kentlerin korunması ve uluslararası deneyimler. *Türkiye 11. dünya şehircilik günü kolokiyumu: Tarihi kentlerde*

planlama/düzenleme sorunları içinde (169–176). Ankara: Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Matbaası.

E.O.B., (2011). Eskişehir Odunpazarı Belediyesi, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü.

Erdem, R. (1997). *Tarihsel çevrenin korunması için ekonomik destek yöntemi*. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.

Erder, C. (1975). *Tarihi çevre bilinci*. Ankara: ODTÜ Yayınları.

Erder, S. ve İncioğlu, N. (2008). *Türkiye’de yaral politikanın yükselişi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği, 1984-2004*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ergen, B. (2006). *Kentsel koruma ve kentsel tasarım ilişkisi üzerine bir araştırma Tokat örneği*. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ersoy, M. (2007). *Kentsel planlama kuramları*, Ankara: İmge Yayınevi.

Europapark. (2006). <http://www.europapark.de/>

Görmez, K. ve Ökmen, M. (2009). *Yerel yönetimlerin güncel sorunları küresel, bölgesel ve yerel perspektifler*. İstanbul: Beta Yayınları.

Göksu, E. (1993). Mimari ve kentsel korumanın kavramsal temelleri ve ilkeleri: Uluslararası düzlemde belirlenen çerçevenin ulusal düzeyde irdelenmesi. M. Çubuk, (Ed.), *1. kentsel koruma ve yenileme uygulamalar kolokyumu: Koruma planlaması yöntemleri, politikaları, teknikleri ve uygulama araçları içinde* (79–88). İstanbul: MSÜ Matbaası.

Gül, A. ve Küçük, V. (2002). Kentsel açık-yeşil alanlar ve Isparta kenti örneğinde irdelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, (2), 27–48.

- Gültekin, M. (2007). Charles Baudelaire ve modernizm. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, (19), 82–94. 23 Ocak 2011, www.e-sosder.com.
- Günay, B. (2005). *1/1000 Ölçekli Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı'na ilişkin açıklamalar*. 05 Mayıs 2011, <http://www.arkitera.com/g4-ulus-projesi.html?year=&aID=17>.
- Harvey, D. (2006). *Postmodernliğin durumu* (4.Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Hasgür, İ. (1997). *Türk ve Alman kamulaştırma hukukunda kamu yararı*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.
- Karakurt, E. (2006). Kentsel mekânı düzenleme önerileri: Modern kent planlama anlayışı ve postmodern kent planlama anlayışı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (26), 1–25.
- Keleş, R. (1992). *Yerinden yönetim ve siyaset*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Keleş, R. (1993). *Kentleşme ve kamu yararı, kent ve siyaset üzerine yazılar (1975–1992)*. İstanbul: Kent Basımevi.
- Kentleşme Şurası, (2009). *Kentsel miras, mekân kalitesi ve kentsel tasarım*. Ankara: Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 5, 1–197.
- Keskinok, H. Ç. (2006). *Kentleşme siyasaları*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Koca, G. (2005). Planlı dönemde Eskişehir’de yaşanan kentsel gelişme ve planlama sorunları. Çetin, O. B., Alp, O. A. ve İznik, E. (Ed.), *I. Uluslararası Düünden Bugüne Eskişehir Sempozyumu: Siyasal, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yapı içinde* 485-499. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Kotan, A. (2008). Kentsel planlamanın değişimi ve kentsel projeler: Kentsel mekanın ve planlamanın kazanımları-kayıpları, 32. *Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu* içinde 93–116. İstanbul: TMMOB.
- Kuban, D. (2000). *Tarihi çevre korumanın mimarlık boyutu*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Külekçi, H. E., Külekçi, O., Bayram, S. B., Aldoğan, E. (2006). Toplumsal faydanın kamu yararı ile karşılaştırılması, sorgulanması ve bu bağlamda Validebağ Korusu'nun düzenlenmesi ile ilgili sürecin irdelenmesi, *Altıncı Türkiye Şehircilik Kongresi* içinde 403–416. İzmir: TMMOB.
- Levent, T. (2008). Kent planlamadan kentsel projeciliğe: Değişimin kamusal alanda yarattığı erozyonlar, 32. *Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu* içinde 81–92. İstanbul: TMMOB.
- Madran, E. ve Özgönül, N. (2005). *Kültürel ve doğal değerlerin korunması*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
- Madran, E., Altan Ergut, E. ve Özgönül, N. (2005). Ulus tarihi kent merkezi. *Planlama*, 2005/4, 51–53.
- Marling, K.A. (1997). *Designing Disney theme parks: The architectural of reassurance*. Paris, New York: Flammarion.
- Meşhur, M. Ç. (1999). *Tarihi çevrelerin korunması sürecinde yeni yaklaşımlar Amasya kenti, Yalıboyu evleri örneği*. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Meşhur, M. Ç., Topçu, M., Özdemir, F. Y. ve Yenice, M. S. (2007). Koruma planlama ilişkisi(zliği). 31. *Dünya şehircilik günü kolokiyumu: Planlama meslek alanı, geçmişten geleceğe* içinde (359–369). Ankara: TMMOB.

Mısır, M. B. ve Balta, E. (1999). *Modernizm, postmodernizm ve sol*. Ankara: Öteki Matbaası.

Mimarlar Odası Ankara Şubesi. (06 Eylül 2006). *Ulus tarihi kent merkezi*. (22.Ocak, 2011), <http://www.mimarlarodasiankara.org/img/ebulten/ebulten19/ulus.jpg>.

Nacak, H. (2000). *Aquaparks-location requirement and design criteria*. İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi Basılmış Yüksek Lisans Tezi.

NAPHA. (2005). <http://www.napha.org/>.

Nasuh, D. (1993). *Kent parklarının nitelikleri ve Ankara örneğinde irdelenmesi*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Onsekiz, D. ve Emür, S. H. (2008). Kent parklarında kullanıcı tercihleri ve değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 69–104.

Ortaçeşme, V., Yıldırım, E. ve Manavoğlu, E. (Bilinmeyen tarih). *Kentsel yeşil alan fonksiyonları düzleminde Antalya kenti yeşil alanlarına bir bakış*. (21 Kasım 2010), <http://www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/11171.pdf>.

Örkçüoğlu, M. (1978). *Ankara kılavuzu*. Ankara: Örkçüoğlu Yayınevi.

Örs, H. (19 Ocak 2011). *Modern ve postmodern tartışmalar ışığında kentsel mekân*. (18 Haziran 2011), www.denizce.com/modernizm.asp.

Özcan, Ü. (1997). Kentsel tasarımın tarihi ve felsefi temelleri. *Planlama*, (2), 51–53.

Özdemir, A. (2009). Katılımcı kent kimliğinin oluşumunda kamusal yeşil alanların rolü: Ankara kent parkları örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*,(1), 144–153.

- Özen, S. L. ve Aydemir, Ş. (2007). Trabzon'un mimari mirasının korunması: Bütünleşik koruma yaklaşımı – kentsel sosyal alan analizi: Trabzon Örneği. A. Mengi, (Ed.), *Kent ve politika antik kentten yunan kentine* içinde (221–243). Ankara: İmge Kitabevi.
- Sarıkaya, M. (2007). *Göksu Parkı'nın (Eryaman-Ankara) mevcut kullanımı ve kullanıcı beklentilerinin irdelenmesi*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sökmen, P. (1984). Türkiye'de son 25 yıllık kent planlamasının dayandığı kavramların ve değerlerin eleştirel bir yorumu. *Şehirciliğin Son 25 Yılı Semineri*. İstanbul: İ.T.Ü. Mim. Fak. Baskı Atölyesi.
- Sönmez, N. (1984). *Eskişehir'de Odunpazarı Tarihi Yerleşiminin Fiziksel Gelişimi ve Geleneksel Konut Dokusunda Dizgesel Çözümler*. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri enstitüsü Basılmış Doktora Tezi. İstanbul: İTÜ yayınları.
- SPO. (01 Ağustos 2008). *Ulus'ta planlar suya düştü*. TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi. (15 Mart 2010), <http://ankara.spo.org.tr/>
- SPO. (07 Mart 2009). *Yargı Ulus'ta haklılığımızı 3. kez tescilledi*. TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi. (15 Mart 2010), <http://ankara.spo.org.tr/>
- Tankut, G. (1991). Planlama – Postmodernizm yaklaşımları üzerine bir irdeleme. *Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Sonbahar Yarıyılı Seminer Programı* içinde 97–105. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Tapan, M. (1998). *75 Yılda değişen kent ve mimarlık*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- TDK (Türk Dil Kurumu), *Büyük Türkçe Sözlük*. 12 Mart 2010, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>.

Tekeli, İ. (1988). Mülkiyet kurumu, kamu yararı kavramı ve imar planları üzerine. *Planlama*, (88/2), 6–13.

Tekeli, İ. (1999). *Modernite aşılrken siyaset*. Ankara: İmge Kitabevi.

Tekeli, İ. (2001). *Modernite aşılrken kent planlaması*. Ankara: İmge Yayınevi.

Ter, Ü. (2002). *Konya kenti açık ve yeşil alan varlığı içinde tarihi kent merkezinin kentsel tasarımı üzerine bir araştırma*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.

Themeparkinsider. (2005). <http://www.themeparkinsider.com/>.

TMMOB Makine Mühendisleri Odası. (1999). *Ankara kent konseyi girişimi: Ankara gerçeği*. Pan Matbaacılık.

Tokuçoğlu, B. (1997). *Türkiye’de kentleşme olgusunda imar kurumunun etkinliği*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.

Topaloğlu, S. (2007). *Ankara Harikalar Diyarı Kent Parkı’nın Tema Park kavramı kapsamında irdelenmesi*. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Tuncer, M. (1995). Tarihi çevre koruma planlamasında merkezi yönetimin rolü. M. Çubuk, (Ed.), 2. *kentsel koruma yenileme ve uygulamalar kolokiyumu: Kentsel korumada uygulama sorunları yöntemler, teknikler ve araçlar* içinde (109–116). İstanbul: MSÜ Matbaası.

Tunçer, M. (2000). *Tarihsel çevre koruma politikaları: Ankara*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Tunçer, M. (2001). *Ankara (Angora) şehri merkez gelişimi (14.-20. yy)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri.
- Tunçer, M. (9 Mart 2010). *Jansen'den bugüne tarihsel çevre koruma süreci ve politikaları*. 12 Kasım 2011, <http://ankaratarihi.blogspot.com/>.
- Türküne, M. (2003). *Siyaset*. Ankara: Lotus Yayınevi.
- Türkün, A. ve Ulusoy Z. (2006). Kentsel sit alanlarında turizm amaçlı dönüşüm ve sorunlar: Ankara Kalesi örneği. *Planlama*, 2006/2, 129–138.
- TÜSEV, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. (2004). *Dernek ve Vakıflara İlişkin Karşılaştırmalı Kamu Yararı Raporu*. ICNL ve TÜSEV, (Ed), Yayın No 31.
- Uca, S. ve Yılmaz, H. (2006). Eskişehir Odunpazarı bölgesinin turizm amaçlı kullanımı. Arıkan, İ. (Ed.), *Eskişehir Turizm Geliştirme Bölgeleri* içinde 125–141. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Uçkan, Y. O. ve Uçkan, E. (2002). *Eskişehir Odunpazarı evleri*. Eskişehir: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Uçkan, Y. O. ve Uçkan, E. (2005). Tarihi kent dokularının korunması ve geleceğe taşınmasında bir örnek olarak Eskişehir Odunpazarı Kentsel Siti. Çetin, O. B., Alp, O. A. ve İznik, E. (Ed.), *I. Uluslararası Düünden Bugüne Eskişehir Sempozyumu: Siyasal, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yapı* içinde 447-461. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Uluğ, H. (2004). Yeni başkentler, tasarım ve siyasi iktidar. *Planlama*, 2004/1, 39–57.
- Ulusoy, İ. (25 Ocak 2010). *Koruma tarihinde bir dönüm noktası: Venedik Tüzüğü*. 8 Temmuz 2011, <http://mimarevi.com/forum/koruma-restorasyon/koruma-tarihinde-bir-donum-noktasi-venedik-tuzugu/>.

Umar, B. (1971). *Türk Kalkınma Hukuku*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

UNEP (1988). *Tarihi binaların ve kentlerin mekansal gelişimini inceleme ve sunma metodolojisi ile ilgili çalıştay sonuç ve tavsiyeleri*. (28 Mart 2011), <http://kumid.eu/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/Methodology.pdf>.

Urak, G. (2002). Kullanımda değerlendirme: Ankara Kaleiçi restorasyon / işlevsel dönüşüm uygulamaları ve Ankara halkı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19,(1), 45–62.

Uzel, A. (1989). Tarihi kentlerin korunmasında yeni yasal düzenlemelere göre yerel yönetimin olanakları. *Türkiye 11. dünya şehircilik günü kolokyumu: Tarihi kentlerde planlama/düzenleme sorunları içinde* (93–101). Ankara: Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Matbaası.

Uzun, G. (1987). *Kentsel rekreasyon alan planlaması*. Adana: Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset ve Teksir Atölyesi.

Uzun, G. ve Altunkasa, F. (1997). *Rekreasyonel planlamada arz ve talep*. Adana: Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset Atölyesi.

Yılmaz, Z. (2006). *Kentsel parklar ve kentsel tasarım ilişkisi “İstanbul/Gülhane parkı örneğinin irdelenmesi”*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yılmaz, A. S. ve Çetin, B. N. (2006). Postmodernizm ve kent. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 69–74.

Yorulmaz, A. (2006). *Harikalar Diyarı Parkı'nın kullanıcı profili ve beklentilerinin belirlenmesi*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yücel, F. G. (Nisan 2007). *Kaliteli kent tasarımı*. (8 Ocak 2010), <http://www.mimarlarodasi.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&Der giSayi=52&RecID=1297>.

Wylson, A. ve Wylson, P. (1994). *Theme Parks, leisure centres, zoos and aquaria*. New York: Longman Building Studies Co.

Zeren, N. (1990). *Koruma amaçlı imar planları, yapım süreci, ilkeler, yöntemler*. Ankara: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı.

Zukin, S. (1991). *Landscapes of power from Detroit to Disney World*. California: University of California Press.